

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP
1901—1902.

*Vergadering van Donderdag 20 Maart 1902,
's avonds te 8 uur.*

Voorzitter : Kolonel DE VLAMING.

De VOORZITTER, de vergadering openende, zegt het volgende :
Mijne Heeren ! Toen in de vergadering van den 15den Dec. na de interessante voordracht van den heer Ram, de kapitein de Greve voorstelde een afzonderlijke bijeenkomst te wijden aan de bespreking van de gewichtige conclusiën door den Spreker op grond van de ondervinding in de eerste periode van den Zuid-Afrikaanschen oorlog gemaakt, aarzelde het Bestuur niet om aan dat voorstel zijn bijval te schenken. Reeds toonde de discussie over de later gehouden voordracht van den kapitein Mijsberg, dat op tactisch gebied de meeningen verdeeld bleven en ofschoon het geenszins kan worden verwacht dat er eestemmigheid zal worden verkregen, mag toch ongetwijfeld worden vermoed, dat de toelichting tot ieders meening een veelzijdig licht zal doen vallen op het vermoedelijk troepengebruik in de toekomst.

Het Bestuur meende met des te meer vertrouwen, ongeacht de financiële gevolgen een tweede buitengewone vergadering voor het debat te mogen nitschrijven, omdat het nitgaat van de meer en meer veldwinnende overtuiging dat het zwaartepunt onzer werkzaamheid, niet uitsluitend moet worden gezocht in omvangrijke voordrachten, doch veeleer in gedachtenwisseling, daarbij liefst voorgelicht door die leden, van wie dit

met grond mag worden verwacht. Hoogst aangenaam zou het aan het Bestuur zijn, wanneer reeds deze avond mocht bewijzen, dat het zich in zijn verwachtingen niet bedrogen zal zien.

Tot de mededeelingen van groote beteekenis behoort M. H. het zeer zeker door u allen hoog te waardeeren bericht dat het Bestuur op grond van Art. 3 van het reglement, het oogenblik gekomen heeft geacht om het eerbiedig verzoek te richten tot Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins der Nederlanden, hertog van Mecklenburg, dat het Z. K. H. moge behagen het eere-lidmaatschap onzer Vereeniging te aanvaarden. Dato 15 Maart j.l. No. 240 werd als antwoord op dit verzoek een schrijven ontvangen van den navolgenden inhoud :

Secretarie van
Z. K. H. DEN PRINS DER NEDERLANDEN
HERTOG VAN MECKLENBURG.
No. 240.

's-GRAVENHAGE, 15 Maart 1902.

»Ingevolge de bevelen van Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins der Nederlanden, Hertog van Mecklenburg, heb ik de eer ter kennis te brengen van het Bestuur der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, naar aanleiding van het door het Bestuur aan Hoogstdezelfen gericht schrijven van den 13^{en} Maart j.l. dat Zijne Koninklijke Hoogheid ten zeerste erkentelijk is voor de aanbieding van het Eere-lidmaatschap van voormelde Vereeniging en dat Zijne Koninklijke Hoogheid met groote ingenomenheid dit Eere-lidmaatschap heeft aanvaard.

»Zijne Koninklijke Hoogheid vormt de beste wenschen voor den verderen bloei van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

De kapitein-adjutant van
Z. K. H. den Prins der Nederlanden,
Hertog van Mecklenburg.
(gef.) VAN SUCHTELEN VAN DE HAERE.

Aan het Bestuur der
Vereeniging ter beoefening van de
Krijgswetenschap
te 's Gravenhage.

Onze Vereeniging, Mijne Heeren telt dus voor het eerst een lid van ons Vorstelijk Huis als Eerelid. Dit koninklijk bewijs van belangstelling in het doel en streven onzer Vereeniging zal gewis door u allen op den waren prijs worden gesteld. Werd bij de geboorte en gedurende hare eerste levensjaren onze Vereeniging nu en dan door de Overheid met eenig wantrouwen begroet, meer en meer heeft het denkbeeld wortel geschoten dat de verspreiding van heldere denkbeelden omtrent krijgskzaken, zooals Art. 1 van het Reglement dit als ons doel voorschrijft, ten goede moet komen aan een ieder, die het goed meent met ons onafhankelijk volksbestaan en elke voorlichting in dien zin met dankbaarheid verdient te worden aanvaard. Door in die richting voort te gaan zal onze Vereeniging haar positie versterken en daarmede blijven beantwoorden aan het doel door de Oprichters beoogd.

Aan de orde is de ballotage van een candidaat voor het lidmaatschap.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Ophorst en Van der Hoog met hem het bureau van stemopneming te willen nitrukken.

De uitslag der stemming is, dat tot lid wordt toegelaten de heer A. Dozy, kapitein der Infanterie te Assen.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

De VOORZITTER: Wij zijn thans genaderd tot het doel van deze vergadering, nl. de discussie, naar aanleiding der lezing van den kapitein Jhr. J. H. RAM, op 13 December 1901 over:

Enkele opmerkingen van krijgskundigen aard naar aanleiding van den Zuid-Afrikaanschen Oorlog.

Verscheidene sprekers hebben zich reeds aangemeld en ik meen in den geest der vergadering te handelen wanneer ik

hoewel onbekend met hetgeen de heeren in het midden wenschen te brengen, het verzoek doe zich in dier voege te beperken, dat ieder Spreker niet langer dan 15 à 20 minuten het woord voere. Daardoor toch zal de gelegenheid bestaan ook anderen van hunne zienswijze te doen blijken.

Ik geef daarbij de heeren in overweging gebruik te maken van den catheder, om daardoor door ieder der aanwezigen behoorlijk te kunnen worden gehoord.

Als Sprekers hebben zich reeds aangemeld de heeren Hoogboom, Pop, Hesta, de Greve en Van Oordt.

Ik geef nu het woord aan den heer Hoogboom.

De heer HOOGBOOM: Als eerste spreker op dezen avond, zij het mij vergund een woord van warmen dank te brengen aan het Bestuur der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap dat het het voornemen heeft willen opvatten in de toekomst ruimere gelegenheid open te stellen voor onderlinge gedachtenwisseling, dan tot heden toe het geval was, wat ons niet minder verheugt dan de toezegging dat het voortaan, in hoofdzaak althans, ook zelf de leiding in handen weuscht te nemen bij de keuze der te behandelen onderwerpen, waardoor de Vereeniging beter dan te voren aan hare bestemming zal kunnen voldoen.

Een gelukkige gedachte acht ik het, dat aan het voornemen een begin van uitvoering wordt gegeven door een nabetrachting op de met groote zeggingskracht gehouden voordracht door den heer Ram, naar aanleiding van de in Zuid-Afrika door hem opgedane ervaring.

Menigmaal hoorde ik het bejammeren, dat de toenmalige Nederlandsche Regeering niet het initiatief genomen heeft tot het nitzenden van gedelogeerden, door hare keuze te vestigen op personen, die, hetzij door rijke oorlogservaring, hetzij door langdurige en vruchtdragende studie, daartoe als vanzelf aangewezen waren, doch liever aan het toeval overliet wie zich daarvoor zonden aanbieden. Welnu, laat ons dan ten minste dankbaar zijn, dat het toeval ons ditmaal gunstig is geweest, getuige onder meer de mededeelingen, ons door den heer Ram

in zoo ruime mate en in zulk een schoonen vorm geschonken. Wel neemt de litteratuur van den Boerenoorlog reeds snel in omvang toe, en werd zij nog in de jongste dagen met belangrijke werken verrijkt — om slechts te wijzen op het *Carnet de Campagne* van den bekenden kolonel de Villebois Mareuil, op *Mijn commando en guerilla-commando* van den dapperen van Warmelo, en het werk van den Frauschen kapitein van den Generalen Staf Fournier — doch het gesproken woord van hem, die met eigen oogen zag, heeft toch voor een ieder de meeste aantrekkelijkheid en maakt den diepsten indruk. Dit geeft aan de voordracht van den heer Ram een eigenaardige bekoring, die zekor niet verminderde, toen ons later de gelegenheid werd geboden het gehoorde na te lezen en te overdenken. Het genot daarvan werd, wat mij althans betreft, verhoogd door het feit, dat die studie opnieuw de overtuiging schonk, dat de tactische richting, welke wij vrij wel allen bewandelen, gebleken is de juiste te zijn, zooals zich dan ook liet verwachten, want de wetten van de krijgskunst zijn in aard en wezen onveranderlijk, al moge de vorm, waarin zij zich openbaren, duizendvoudig zijn.

Het is dan ook geen wonder en het zou zelfs niet anders denkbaar zijn, dat vele van de conclusiën, waartoe de heer Ram komt, ons al zeer bekend in de ooren klinken.

De heer Ram heeft b. v. de overtuiging, dat frontaanvallen in de Zuid-Afrikaansche terreinen, tenzij uitgevoerd door een enorme overmacht en ondersteund door overmachtig en aanhoudend artillerievuur, geen kans van slagen hebben zullen. Zeker leerden ons dat ook Weissenburg en Wörth en Gravelotte. Was die waarheid, welke de generaal Reille zijnen keizer reeds in horinningering bracht in den ochtend van Waterloo, door den commandant van het Ve Pruisische korps voor het front der Fransche stelling bij Wörth niet veronachtzaamd en had hij de flankerende werking der Beieren en van het XIe korps afgewacht, dan zouden de door hem geleden verliezen niet zoo groot geweest zijn en de offers niet noodeloos zijn gebracht.

Dat frontaanvallen over geheel open terrein uiterst moeilijk zijn en zoo eenigszins mogelijk moeten worden vermeden, zoodat voornamelijk naar een werking tegen 's vijands flank moet worden gestreefd, is dan ook ons allen, zooals wij hier zitten, reeds van onze prilste militaire jeugd met klem voorgelouden, evenals het feit dat aanvallen, hoe ook ondernomen, door krachtig artillerievuur voorbereid en blijvend gesteund moeten worden. Dat verdediger en aanvaller beiden zullen moeten woekeren met de dekking, welke natuur en kunst kunnen verschaffen, zooveel de omstandigheden slechts eenigszins gedoogen, wij onderschrijven het allen gaarne nogmaals. Dankbaar kunnen wij den heer R. dus zijn, dat hij op tal van punten ons geheugen wederom heeft opgefrischt en dat ook hij aandringt op een artilleristische bewapening, die zoowel wat betreft de uitwerking van het enkele schot als de trefzekerheid en de vuursnelheid tot de beste behoort, zoowel met het oog op den materiëelen steun, welken de artillerie bieden kan en moet, als om redenen van moreelen aard, die zooals wederom is gebleken, niet ongestraft verwaarloosd kunnen worden.

In verband met een en ander scheen mij de voordracht van den heer R. bij de eerste kennismaking dan ook in hoofdzaak onaanvechtbaar en in algemeenen zin zelfs weinig geschikt voor debat.

Inderdaad echter zullen, zoo ik mij niet vergis, enkele conclusiën door den heer R. genomen, niet zoo voetstoots door een ieder onzer als geheel juist worden erkend.

Het zij mij vergund op sommige daarvan meer in het bijzonder de aandacht te vestigen, zonder echter den heer R. op den voet te volgen, hetgeen uit den aard der zaak ondoenlijk zou zijn.

Ik meen bij den heer R. een spoor waar te nemen van het chronische verschijnsel, dat zich steeds openbaart, wanneer de bewapening der infanterie een nieuwe phase intreedt, n.l. vrees voor den aanval, wat de verdediging in aanzien doet stijgen, doch het geloof in een krachtige leiding verzwakt.

Zoo trachtte b. v. Berenhorst, de zoon van Leopold v. Dessau, in 1797 in zijne merkwaardige *Betrachtungen über die Kriegskunst, über ihre Fortschritte, ihre Widersprüche und ihre Zuverlässigkeit*, reeds aan te toonen dat, moge er dan in de oudheid en tot aan de invoering der vuurwapenen ook al sprake hebben kunnen zijn van krijgskunst en krijgswetenschap, volgens bepaalde regelen en grondstellingen, de uitvinding van het schietgeweer dan toch daaraan een einde had moeten maken, omdat ze alles en met name den aanval aan het toeval overliet; sedert was de gelukkigste veldheer altijd de grootste gebleven.

Velen onzer zullen zich de periode 1888—1890 nog goed herinneren, als het glanstijdperk der nachtgevechten in brochures en tijdschriften, zoomede op onze z.g. wetenschappelijke bijeenkomsten.

Eenigszins in dien geest schijnt het mij toe, dat de moeilijkheid van den aanval door den heer R. wordt overschat als hij zegt: »de aanvaller is door zijn geweer weinig of niet »gebaat. Zijn grooter vuurvermogen wordt meer dan opgewogen »door de mogelijkheid, welke het geweer den verdediger heeft »geschonken onzichtbaar te blijven, terwijl de groote afstanden, welke hij onder het vuur moct afleggen, zijn fysieke »kracht uitputten en hem de noodige kalmte en rust ontnemen, »welke hij behoeft om min of meer gericht te schieten.»

De conclusie is weinig bemoedigend voor ons, ingeval wij onze troepen ten aanval moeten voeren en zeer geruststellend daar, waar wij ons tot de verdediging zullen bepalen, maar ook dan in hare gevolgen hoogst gevaarlijk als zij niet zuiver is genomen en ons in den waan brengt, dat die verdediging voor een appel en een ei is te verkrijgen.

Zooals door den geachten Spreker terecht wordt gereleveerd, »verschillen de geografische omstandigheden ten onzent zoo »ten eenemale met die van Zuid-Afrika, dat de strijd hier »op geheel andere wijze moet gevoerd worden, ook al mochten »we ons een weerbaar volk noemen.» Hij wijst er op niet uit het oog te verliezen, dat de organisatie der Boeren, althans

voor zoover daarvan sprake zijn kan, in beginsel hemelsbreed afwijkt van die der Europeesche legers. Daarom moeten, zegt de heer R., de ervaringen, in Transvaal en O.-V. opgedaan, alleen met de grootste behoedzaamheid worden geraadpleegd. Van eenhoofdige leiding was daar niet alleen geen sprake, doch feitelijk hing schier alles van het bon vouloir van elk individu af. Daarom alleen was het mogelijk dat men er toe besloot, zooals Spreker mededeelde, een der veldcornets, die weigerde om een in krijgsraad genomen besluit uit te voeren, eenvoudig af te lossen.

Om deze en soortgelijke redenen zal men licht begrijpen, hoe moeilijk het is een parallel te trekken tusschen een dergelijke weinig samenhangende krijgsmacht en een Europeesch leger, en hoe voorzichtig men zijn moet met de ervaringen daar opgedaan, hier zijn voordeel te doen.

En inderdaad, men staat hier telkens en telkens weer voor vragen, die moeilijk te beantwoorden zijn. In de eerste plaats dan treft het, waar te nemen, hoe snel beide partijen van het bereiken van het gevechtsdoel afzien, niettegenstaande de verliezen, door 's vijands vuur haar toegebracht, buitengewoon gering genoemd moeten worden. Ik bedoel hier de gevechten uit de eerste periode van den strijd; over de latere loopen over het algemeen de gegevens zoo sterk uiteen, dat men hen moeilijk in den kring der beschouwing kan opnemen.

In een enkel gevecht wordt het doel in alle opzichten bereikt en kan de vervolging de kroon op het werk zetten. Welnu, die welgeslaagde aanval, met 3400 man ondernomen, kostte den Engelschen slechts 7 pct. verliezen en dat wel van hun drievoudigen overmacht. Opmerkelijk is het, dat die des verdedigers sterker waren en klommen tot 23 pct., waarvan 10 pct. gesneuvelden; 't was bij Elandslaagte. De vervolging zal van dit hooge cijfer wel haar volle aandeel gehad hebben.

Slechts in één gevecht werd het verliescijfer der Engelschen overtroffen en wel bij Belmont, waar Methuen met een viervoudige overmacht tegen 1800 Boeren oprukte en met 8 pct. verliezen den tegenstander noodzaakte zijne stelling te ont-

ruimen. De Boeren, die slechts 45 man van de 1800 verloren, wachtten den aanval niet af, „omdat het hunne gewoonte niet was tot het uiterste stand te houden"! Overal elders waren de verliezen der Engelschen veel geringer, 6 pct. bij Magersfontein en toen reeds gaf men den moed op, nog geen 2½ pct. bij Modderspruit, het zwaarste gevecht, dat men nog gezien had, heette het. Dat zijn andere cijfers, dan de Servisch-Bulgaarsche oorlog ons te zien gaf en nog heele andere dan die van 1870/71. Bij Slivnica klommen de verliezen door de met weinig energie ondernomen Servische aanvallen tot 16.6 pct., waarvan Kunz dan nog zeggen kon: „Die Höhe des Verlustes war also nicht die Ursache des Misserfolges; diese Ursachen müssen wir anderwärts suchen."

Staan wij hier voor een psychologisch raadsel? De indruk van het gevaar op het gemoed van den mensch, ontneemt hem in de toekomst zijne gevechtsvaardigheid nagenoeg geheel, zegt men. Doch zou men dan in ernst kunnen beweren, dat de groote verliezen in vroegere oorlogen geleden, den man geen indruk gaven van het levensgevaarlijke der toenmalige ontmoetingen? Bij Waterloo streden aan beide zijden te zamen 143000 man, op een frontbreedte van 3½ KM. en een diepte van nauwelijks 4500 M., gerekend over de geheele uitgestrektheid van het gevechtveld, van Mout St. Jean tot de treinen van 's keizers hoofdkwartier bij le Caillou. De slag zelf begon te half twee, doch laat ons zeggen half twaalf, met den demonstratieven aanval op Hougomont. Welnu, van toen tot het invallen der duisternis werden 55000 man buiten gevecht gesteld; de verliezen der Bondgenooten bedroegen 34.3 pct., die der Franschen stegen zelfs tot 43.4 pct. En dat in die beperkte ruimte. Zou nu b. v. de brigade Detmers, in den avond van dien dag door Chassé persoonlijk tot den aanval op de oude Fransche garde aangevoerd, zich niet bewust geweest zijn van hetgeen zij tegemoet ging en wat zij van 3 uur af van de hoogte bij Merbe Braine in de terreinplooi ten zuiden van la Haye Sainte vóór zich zag, op nog geen 1200 M.?

En toch zijn de berichten, ook tegenwoordig door de Engelsche schrijvers gegeven, eenstemmig in lof voor den heldenmoed, waarmede die tegenaanval door de onzen werd ondernomen. Ik weet wel, men zal mij toevoegen, de gevechtsorde, waarin toen ter dage gestreden werd, maakte het uitwijken van het enkele individu nagenoeg ondoenlijk. Ik stem dat toe en ook, dat het oog, door wat het om zich heen zag, veel meer afleiding voor den geest vond, dan in latere slagen en gevechten het geval is geweest. Daaruit verklaart zich dan ook dat verliezen, als bij Waterloo geleden, later tot de uitzonderingen behoorden, terwijl zelfs langs statistischen weg kan worden aangetoond, dat met het voortschrijden der technische en ballistische ontwikkeling der vuurwapenen, de totale verliezen afnemen, juist tengevolge van de moreele gevechtsindrukken.

Doch hoe dan de mogelijkheid van het voorwaartsgaan der 38^e brigade te verklaren op 16 Augustus 1870, die, slechts 5½ bataljon sterk, werd opgelost over een front van ruim 2 KM., en waarin reeds bij het overschrijden van den straatweg Mars la Tour-Vionville de bundels van het Fransche geweevuur insloegen? Toch won die brigade nog 1800 M. veld, toch verloor zij 20 pct. of 800 man van de 4000; toch zette zij het vuurgevecht voort, totdat de verliezen het drastische getal 2000 hadden bereikt en 77 pct. der officieren buiten gevecht waren gesteld. Een compagnie van het regiment 35 verloor daarbij in zeer korten tijd 60 pct. aan dooden en gewonden.

Toch zijn de verliezen, welke de Duitschers hier plaatselijk leden, wat hun omvang betreft, zeker geen uitzondering in vergelijk met die op andere punten der gevechtsvelden van Woerth en Mars la Tour, van Gravelotte en Sedan. Het 2^e Garde-regiment te voet verloor bij St. Privat 38%, het Gardeschützenbataljon bij Amanvillers 46%, van zijn gevechtssterkte.

In 1877 waren de verliezen mede dikwerf zeer aanzienlijk. Bij Plewna leden sommige compagnieën bij den storm op de Skobelew-redouten 60%, enkele zelfs 75%!

En toch durft Lord Methuen te beweren in het rapport omtrent de ontmoeting bij Modderrivier, waar de Engelschen nog geen 500 man verloren van de 7000, dat het gevecht een van de zwaarste was in de annalen der Britsche geschiedenis. Wel een bewijs dat Mylord die annalen al zeer slecht kent en weinig gesuuffeld heeft in de roemrijke bladzijden van Englands historie uit de dagen van Salamanca en Talavera en Waterloo en toch zoo spoedig gereed is om te decreteren: »het strekt onzen mannen tot eer dat niets in staat is hen te stuiten." Dat is in de krijgsgeschiedenis een der bekende phrasen om zwakheid te verbloemen en gemis aan zedelijk overwicht of aan een voldoende gevechtsleiding te maskeeren. »Vermoeienis der troepen" of »overmatige verliezen" doen dan dienst als palliatieven tegen ontevredenheid van hoogerhand.

Ik meen er echter uit te moeten afleiden, dat het gehalte der Britsche troepen zeer onvoldoende was en de aanvoering veel te wenschen overliet, dat alzoo hetgeen wij de Engelsche troepen zien verrichten geen betrouwbare maatstaf is van wat wij in de toekomst van den aanvaller hebben te verwachten. Trouwens het is bekend op welke mogelijke en onmogelijke wijzen het Engelsche legerbestuur voor het meerendeel zijne troepen uit de helle des volks en dikwijls met valsche voor- spiegelingen heeft moeten samendrijven, zoodat zich hier al wederom de moeilijkheid openbaart, waaronder Engeland door eeuwen heen op chronische wijze gebukt heeft gegaan, wanneer het er op aan kwam troepen voor zijne operatiën beschikbaar te stellen. Zoo was het in 1799, zoo was het ook in 1805 en 1815, zoo was het ook in 1899 en zoo zal het blijven, zoolang Engeland niet genegen wordt bevonden zijne strijdkrachten op moderne leest te formeeren. Nog dezer dagen wezen *Daily News* en *Daily Chronicle* op het nuttelooze van het gebruiken van ongeoefende, onbetrouwbare recruten. (Zie *N. Courant*, 11 Maart 1902).

Bij Modderrivier brengt de vijand aan Methuen een verlies toe van 7 % of nog geen 500 man, door het vuur van 1800 à 2000 geweren. Welke reden nu heeft die generaal om zijn

tegenstander te schatten op 8000 man anders, dan om den indruk te geven, dat het uiterste door hem beproefd is om het gevechtsdoel te bereiken? Zijn de verliezen, die men lijdt, dan niet meer de thermometer voor de sterkte, die men tegenover zich heeft? Ik zou er alleen uit willen afleiden dat de Britsche generaal óf schandelijk heeft overdreven óf weinig talent heeft van schatten van sterkte. Stonden er werkelijk 8000 man, dan zou hun vuur betrekkelijk nog geen 2 % verlies hebben veroorzaakt.

Bij Magerfontein herhaalt zich hetzelfde; ook daar worden de Boeren, die 6 % verliezen veroorzaken, geschat op een viervoudige sterkte, zoodat de uitkomst van hun vuur schijnbaar verzwakt wordt tot 1½ %. Troepen, die zich incapabel verklaren tegen dat vuur op te tornen, kan ik niet anders dan van verdacht gehalte achten. Wij zullen onvoorzichtig doen er ons mede te vleien, dat wij in staat zouden zijn op dergelijke goedkoope wijze den tegenstander het binnendringen in onze stellingen te beletten.

Daarom zou ik den heer Ram willen verzoeken ons mede te deelen of er z. i. ook nog andere oorzaken zijn aan te wijzen, die het hare er toe bijgedragen hebben om de aanvallen der Engelschen schijnbaar zoo ondoenlijk te maken.

Voor die der Serven zijn zij thans bekend. Met bewonderenswaardige openhartigheid erkende Koning Milan de door hem als opperbevelhebber begane zonden en zeide o. a.: »Wij hebben vele en groote fouten gemaakt of liever, ik ben de schuld van al die misgrepen en neem tegenover de geschiedenis de verantwoordelijkheid ervan op mij." En later laat hij volgen: »Bij ons liet de vuurdiscipline veel te wenschen over; dat was het gevolg van onze derde fout, die namelijk, dat ons kader te zwak is om de oefening der reserve-officieren en manschappen te verzekeren. Dientengevolge was, in verband met den korten dienstdienst, het schieten niet doordeljk beoefend. De officieren hebben zich kranig gehouden, doch het was te laat"

In verband met een en ander schijnt het mij toe, dat de door

den geachten Spreker aangevoerde meening van den Amerikaanschen gedelegeerde, welke getuigenis aflegt van den ontembaren moed, de taaiheid, vastberadenheid en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid der Britsche troepen en die zelfs boven allen lof verheven acht, niet onvoorwaardelijk kan worden aangehangen.

De groote aandacht, welke de geachte Spreker op blz. 204—206 aan den schrijver van *Tactics of To-day* wijdt, brengt mij de vraag op de lippen: Wat wenscht de heer Ram? Breken met de stereotiepe vormen voor den aanval? »Het reglementair vaststellen», zegt hij, »van een wijze van aanvallen, zich baseerende op de ervaringen van den Zuid-Afrikaanschen oorlog, »zal gevaar voor de toekomst opleveren, omdat niets de zekerheid schenkt dat de vormen in andere terreinen meer doeltreffend zullen blijken; niets waarborgt dat de bewapening »eener tegenpartij in een volgenden oorlog dezelfde zal zijn »gebleven.»

Alzoo, weg met den vormendienst? En gedecreteerd, dat wij zullen handelen naar »terrein en omstandigheden»? In letterlijken zin kan de Spreker dat natuurlijk niet meenen. Wij kunnen ons toch niet incompetent verklaren, »onze geheele tactische bagage terugbrengen tot wat gezond verstand en een juist blik op het terrein» (blz. 206) en, met opberging van alle reglementen en voorschriften, ons kader mededeelen: »wij weten niet hoe, doch handel naar terrein en omstandigheden?»

Laat ons toch in 's hemelsnaam niet terugkeeren naar de tijden van terrein en omstandigheden, die al zooveel kwaad hebben gebrouwen, zooveel begripsverwarring deden ontstaan en zooveel onkunde trachten te bemantelen. Het is toch immers bekend, dat niet alleen nu doch ten allen tijde de ervaringen, in den strijd opgedaan, nog staande den oorlog haren invloed op de tactiek deden gevoelen. De tactiek der compagniescolonnies werd gewijd op de slagvelden van Boheme, de noodzakelijkheid om frontaanvallen te vermijden door den Duitschen Opperbevelhebber na Gravelotte aan zijne troepen in herinnering gebracht, zonder hun daardoor te decontanceeren.

Blijken gesloten ondersteuningstroepen onbruikbaar, welnu wij zullen ze oplossen. Daarvoor is goddank de troepenleiding in de eerste plaats toevertrouwd aan officieren, wier tactische ontwikkeling zal bepalen wanneer en in hoever telkens van de reglementen *moet* worden afgeweken.

Welke officier zal b.v. zoo dwaas zijn zijne ondersteuningsstroepen gelijkmatig achter de tirailleurlinie te verdeelen met angstig afgemeten tusschenruimten? Natuurlijk niemand; men gebruikt ze daar, waar men ze oogenblikkelijk noodig oordeelt en waar dekking voorhanden is. Nooit zullen wij ons beroepen op de reglementen om onze zonden schoon te wasschen, daarvoor staan wij Goddank te hoog. Alleen — en in zoover kan ik met den heer R. medegaan — onze voorschriften moeten ons niet gewennen aan stramme vormen, die niet buigen maar barsten; zij moeten ons een voldoende vrijheid van handelen laten. In tactischen zin, en daar komt het voornamelijk op naan, doen zij dit echter in alle opzichten. Het zou mij te ver voeren dit nu punt voor punt aan te toonen. Gerust meen ik te mogen getuigen dat ons voorschrift, over het algemeen genomen, in tactischen zin op de hoogte van den tijd is. Ik zou b.v. kunnen wijzen op de punten 196 en 202, die een snelle ontwikkeling in elke gewenschte richting mogelijk maken, of 212 in zake de beteekenis van het geweer voor het vuur tegenover zijn gebruik als stootwapen; op 344, waar bepaald wordt dat de in het voorschrift aangeduide afstanden geenszins als bindend worden beschouwd en slechts dienen om de gedachte eenigermate te bepalen, of eindelijk op 384, waar men leest: »Bevinden zich in het (te verdedigen) front uitgestrekte gedeelten, die zonder of met een zwakke bezetting kunnen volstaan, zooals o. a. in polderland voorkomt, dan kan de frontuitbreidheid der eenheden grooter worden genomen. Onder dergelijke omstandigheden zal het soms voldoende zijn, indien de frontbreedte nog toelaat, dat de afdeelingen eener compagnie in de voorste gevechtlinie, met haar vuur op het aanvalsfront krachtig kunnen samenwerken».

Wij behoeven ons dus niet te verontrusten dat ons voor-

schrift onze troepenleiding zal bemoeilijken en kunnen hopen dat nu eindelijk eens een periode van meerdere stabiliteit zal zijn ingetreden, want niets werkt gevaarlijker op een uit verschillende onderdomsklassen samengestelde troepenmacht dan telkens wisselende inzichten van reglementen-commissies. Pruisen heeft zijne overwinningen van '64, '66 en '70 bevochten met het reglement van 1847 en heeft het na zijn laatsten oorlog éénmaal gewijzigd, in 1880. Frankrijk is sinds dien oorlog al bezig aan zijn vijfde voorschrift. Dat geeft te denken, ook voor ons.

Het spreekt van zelf dat een voorschrift niet aller wenschen kan bevredigen en niet strooken kan met een ieders tactische inzichten, maar even zeker is het dat de opleiding op eenvormige wijze moet geschieden, willen wij elkander op het gevechtsveld begrijpen en zal de wrijving tot een minimum worden teruggebracht.

Wij kunnen intusschen met den heer R. dankbaar erkennen (blz. 222) dat elke nieuwe reglementswijziging de sporen der overtuiging draagt hoe onmisbaar zelfstandigheid en initiatief op het gevechtsveld zijn. Het komt er nu maar op aan die zelfstandigheid in de practijk van het dagelijksche leven aan te kweeken — waar nog heel veel aan ontbreekt — de zucht naar handelen uit eigen aandrift aan te moedigen en zelfs te eischen, en te beginnen, waar het voorschrift eindigt en ook eindigen kan en moet.

De geachte Spreker meent een eigenaardig verschijnsel te zien in het feit, dat de Engelschen door de tactiek der Boeren gedwongen werden zich tegenover het front der gansche stelling uit te breiden. Voor de eerst ontwikkelde afdeelingen is dat echter niet meer dan natuurlijk. Onze leerboeken geven dan ook aan 1) «dat het den aanvaller niet mogelijk zijn zal de hoofdvuurstelling te bereiken, wanneer hij in een smaller front voortdringt dan dat, waarin de verdediger hem het hoofd biedt. Integendeel, het verschil in aanmerking genomen

1) Zie b.v. Hoogeboom en Pop, I, blz. 122.

»tusschen den meestal gedekten en voor het grootste gedeelte »aan het oog onttrokken verdediger en den zich althans gedurende de voorwaartsche beweging blootgevendden aanvaller, »wijst er op dat overmacht in vuurwerking slechts door concentratie van vuur uit overvleugelende vuurliniën afgegeven »zal kunnen worden.» Hiermede is echter niet gezegd dat de verdediger maar naar eigen goedvinden en ongestraft den aanvaller de wet kan stellen in zake de ontwikkeling in de breedte; plaatselijke overmacht over een voldoende breed gedeelte van het vijandelijk gevechtsfront zal den aanvaller gemakkelijker verkrijgen, naarmate de verdediger zich te zeer in de breedte ontwikkelt en hem ten slotte de overwinning verschaffen.

Aangezien ik overtuigd ben dat dit onderwerp hedenavond nog veel stof tot gedachtenwisseling geven zal, meen ik mij voorloopig tot deze aanduiding te moeten bepalen, ten einde geen onbescheiden groot deel van dezen avond in beslag te nemen.

Ik zal mij daarom nog slechts een enkele opmerking veroorloven. De heer Ram is van oordeel dat de ruiter zich moet gewennen in zijn paard niet in de eerste plaats het strijdmiddel te zien, waarvan hij zijn overwinning en behoud verwacht, maar meer het vervoermiddel, dat hem daar moet brengen, waar hij met vrucht zijn vuurwapen kan gebruiken (blz. 213).

Het vermoeden, dat de cavalerie voortaan op het gevechtsveld heeft afgedaan, is niet nieuw. Zoo las ik in een bekend Duitsch werk: »Was aber die allgemeine Feldschlacht betrifft, die Hauptsache des Krieges und der Zweck wofür man Heere bildet, so ist die Reiterei nützlicher den geschlagenen Feind zu verfolgen wenn er einmal in Unordnung ist, als zu irgend etwas anderem, was in die Schlacht vorkommt und steht an Kraft dem Fussvolk weit nach 1).

Dit werd beweerd een kleine 200 jaar vóór Lenthén en

1) Die Kriegskunst in sieben Büchern nebst den kleinen militairischen Schriften des Niccolò Machiavelli. Aus dem Italienischen übersetzt von Joh. Ziegler. — Karlsruhe 1833, blz. 47.

Zorndorf, en trouw herhaald telkens wanneer het voetvolk een nieuw stadium van zijnen ontwikkelingsgang intrad, en toch werd telkens de infanterie weder verrast door het handig en onstuimig ingrijpen der cavalerie op ongewenschte oogenblikken en, ondanks de van vrees getuigende en periodiek wederkeerende verklaringen, dat thans hare beteekenis beneden A.P. is gedaald, schrijft de ruitery met trots de namen Quatre-Bras en Waterloo, Solferino en Magenta, Villafranca en Königgrätz, Mars la Tour en Sedan op hare ridderlijke staandaarden. Al mogen de oogenblikken, waarin zij handelend kan optreden, meer worden beperkt en al moeten zij met pijnlijke nauwkeurigheid worden vastgesteld, zoo blijft het toch mijn onwrikbare meening, dat ook voor de toekomst de cavalerie de hoop op grootsche, roemvolle daden niet behoeft op te geven.

In dit opzicht ben ik in goed gezelschap. Alle schrijvers van naam over cavalerie-tactiek, die der jongste dagen zeker niet nitgesloten, ontwaren voor de ruitery een ruim arbeidsveld, ook op het gevechtveld. Von Bernardi, v. Schlichting, von Pelet Narbonne en de talrijke stemmen, die er opgingen in een reeks van artikelen in de *Jahrbücher* van 1901, in het *Mil. Wochenblatt* van 1899 en 1900, en doorlopend in de *Revue de Cavalerie*, zij mogen verschillen in hun oordeel omtrent het technisch optreden van cavalerie-massa's, niet één betwist het veelvuldig gebruik van het wapen, niet alleen vóór en ná, doch ook gedurende den strijd.

Dat aan het gevecht te voet van dat wapen allerwege verhoogde aandacht wordt en moet worden geschonken, is bekend. De bewering van den Amerikaanschen attaché, dat de Amerikaansche cavalerie de eenigste in de wereld is, die behoorlijk is opgeleid voor het ongetwijfeld in beteekenis stijgende vuurgevecht, acht ik eenvondig echt Amerikaansch; zij bewijst alleen, dat die attaché noch de hedendaagsche Europeesche reglementen kent, noch de heerschende meeningen op tactisch gebied, zooals die zich openbaren in geschriften en in de najaarsoefeningen van ons en onze groote naburen.

Tot mijn leedwezen moet ik mij, nu mijnheer de Voorzitter
1901/1902

aan den tijd herinnert, voorshands tot dit weinige bepalen en belangrijke onderwerpen laten rusten, als b. v. de noodzakelijkheid eener gevechtsleiding, krachtiger naarmate de moreele invloeden zich meer doen gelden, dus meer verzekerd dan ooit te voren en — in nauwen samenhang daarmede — de gevechtsorde op de beslissende punten van de kampplaats 1).

(*Toejuichingen.*)

De heer G. J. C. A. Pop: Mijne Heeren! Ik acht het eene gelukkige gedachte van den Heer de Greve, toen hij het voorstel deed om voor een zoo belangrijk onderwerp, als hetgeen door den Heer Ram behandeld was, een afzonderlijken debat-avond te vragen, en een oordeelkundige maatregel toen het Bestuur van onze Vereeniging daartoe staande de vergadering besloot. Herinner ik mij daarbij den inhoud van den zendbrief, dien wij kortelings te voren van datzelfde bestuur ontvingen, dan waag ik de onderstelling en spreek ik de verwachting uit, dat het Bestuur voornemens is een nieuwe koers in de werkzaamheid van onze Vereeniging te brengen.

Wel is waar mag geenszins worden beweerd, dat hier geen belangrijke en zelfs zeer belangrijke onderwerpen werden behandeld; in geen deele, maar wel dat niet steeds *die* vraagstukken ter tafel werden gebracht, die daarop in de eerste plaats door hun nitnemend belang voor Staat en Leger aanspraak konden doen gelden. Herhaaldelijk was ik in de gele-

1) „On ne comprendra jamais cette guerre, sa durée et les invraisemblables succès de cette défensive passive, si l'on se représente l'armée anglaise comme une armée européenne. C'est une armée sans ressort, sans idées, sans tactique et sans moral (je parle de la troupe), qui finit par camper immobile face aux Boers, parce qu'elle n'a ni assez de valeur pour faire quelque chose, ni assez d'endurance pour abandonner pendant trois jours ses habitudes de confort.” (De Villebois-Mareuil.)

„En het bleek hier, evenals later bij Nooitgedacht, dat de Engelsche „soldaten te bang zijn om zich bloot te geven en achter de klippen „blijven liggen zonder een schot te lossen, zoodra de officieren geen „controle over hen meer hebben. De meesten hadden de bandeliers daar „evenals hier, nog vol patronen, toen zij zich overgaven, zeggende: It „is better to surrender than to be a dead man.” (v. Warmelo.)

genheid daarover met bestuursleden van gedachten te wisselen, maar steeds stiet ik op denzelfden weerstand, namelijk dat men het niet oorbaar achtte, dat de Vereeniging zich zou mengen in de brandende quaestiën van den dag, omdat..... nu ja,..... omdat het dan wel eens zou kunnen gebeuren, dat het verhandelde ter vergadering voor de Regeering of voor sommige autoriteiten in het Leger minder aangenaam was om te hooren en..... men mocht toch niet vergeten dat zoo iets moeilijkheden zou kunnen opleveren, omdat in dat bestuur doorgaans ook actief dienende officieren gezeten waren en mitsdien critiek in den voren gedachten zin een min of meer indisciplinair karakter zou kunnen dragen.

Daartegen nu werd echter aangevoerd dat die bezwaren niet overwegend mochten zijn, waar het zulke hooge belangen gold, en dat zij voor tal van onderwerpen ook geen reden van bestaan hadden, want dat men voorbereidend werken kon en dus *die* vraagstukken tijdig ter bespreking moesten worden gekozen, welker behandeling niet kan uitblijven. Daaraan zou dan tevens nog het voordeel verbonden zijn, dat de organen in het Leger en van de Regeering daarnit leering zouden kunnen putten en met het verhandelde hun voordeel doen, — het mocht echter niet baten.

Om kort te gaan alle groote legerbelangen moeten hier besproken worden, dan wordt practische arbeid verricht en tastbaar nut geschonken.

Welnu, Mijne Heeren, wanneer dit Bestuur het voornemen kenbaar maakt onze werkzaamheden in deze richting te leiden, dan mogen wij met erkentelijkheid gewagen van het gloren van een nieuwen dageraad in deze Vereeniging, die aan het leger ten goede zal komen.

Dan zal »Krijgswetenschap» niet meer als te voren, althans op mij den indruk maken van een bourgeois satisfait, die zoo wat liefhebbert in vele richtingen en zich de wereldsche zaken niet bijster aantrekt, middelerwijl den strijd om het bestaan, in casu dien voor de groote legerbelangen, overlappende aan de redactiën van de bestaande militaire tijdschrif-

ten, die waarlijk in veelbewogen tijden niet op rozen gingen.

Doch ter zake!

Waar de Heer Ram aan het slot van zijn rede tot het Nederlandsche volk de waarschuwende woorden richtte, »dat de ervaringen van den Z.-Afrikaanschen oorlog de overtuiging mochten schenken, dat in den krijg het duurst wordt geboet voor misslagen buiten het strijdtoneel begaan, en dat de zwaarste zonde gebrek aan voorbereiding is", daar wil ik te dezer plaatse daaraan een niet minder ernstige waarschuwing toevoegen, en wel deze, dat het Nederlandsche officierskorps zich steeds levendig bewust zal zijn, dat een niet minder zware zonde gelegen is in een gebrekkige voorbereiding van de strijdmacht op de uitvoering van de taak, die een werkelijke oorlog van deze kan vragen, en dat dus, voor zooveel zulks van ons, officieren, afhangt, in welke betrekking ook geplaatst, wij allen onze niterste krachten behooren in te spannen om deze voorbereiding zoo goed en zoo doeltreffend mogelijk te doen zijn.

Waar het daarbij, zooals hier, bij des Heeren Ram's »Opmerkingen van krijgskundigen aard", een wetenschap geldt als de leer der oorlog- en gevechtsvoering, — welker regelen en beginselen eigenlijk niet geschreven zijn en ook moeilijk te boek te stellen zouden zijn, althans niet in dien zin, dat men ze volgens een bepaald recept slechts zou hebben toe te passen, *omdat* die beginselen en regelen alleen beoefend kunnen worden door studie van het verleden, door kennis van het heden, door scherpzinnig ontleden en vergelijken, door een gestadig zoeken naar oorzaak en gevolg;

daar wordt heden avond voor alles van ieder onzer een groote mate van objectiviteit, van onpartijdigheid, van bezadigdheid gevraagd;

daar moeten wij afstand weten te doen van vooropgezette meeningen, die ons lief werden omdat het kinderen waren van onzen geest;

daar behooren wij elk subjectief oordeel te voren uit onzen geest te bannen;

willen de te houden discussiën ten nutte komen aan de zaak, die het hier in 't bijzonder zal gelden, namelijk den weg te vinden naar een goede tactische vorming van onze strijdmacht, opdat bij een eventueelen oorlog de ervaringen van de komende gevechtsvelden ons niet zullen verrassen en onbekwaam vinden om aan de eischen van het oogenblik op dat gebied te voldoen.

Een van de onderwerpen toch, die door den Kapitein Ram in zijn voordracht van den 13en Dec. ter sprake is gebracht, vraagt onze bijzondere aandacht, zoowel door zijne beteekenis, als door de omstandigheid, dat het ook in de vergadering van den 16en Jan. d.a.v. de gemoederen in beweging heeft gebracht.

Ik bedoel: de gevechtsuitbreiding der infanterie aan de zijde van den verlediger.

Het is dan ook voor dit onderwerp, dat ik allereerst uwe welwillende aandacht vraag, waarbij ik de hoop uitspreek, dat het Bestuur mij de toestemming zal verleenen om de, na de rede van den Kapitein Mijsberg op laatstgenoemden datum gevolgde discussie over ditzelfde onderwerp, te mogen beschouwen als mede aan de orde te zijn.

Noemde ik de quaestie der gevechtsuitbreidingen in het verdedigend gevecht een van de belangrijkste onderwerpen uit de rede van den Heer Ram, dan geloof ik van u althans in dit opzicht geen tegenspraak te zullen vernemen. Voor ons, die in het meerendeel der gevallen op de verdediging zullen zijn aangewezen, acht ik dit vraagstuk zelfs van nog meer belang, dan dat van den aanval, al vraagt ook dit natuurlijk bij voortduring onze onverdeelde aandacht.

Met voorliefde voor de studie der tactiek vervuld, heb ik de gebeurtenissen in Z.-Afrika met groote belangstelling gevolgd en overal mijn ooren te luisteren gelegd, waar over de daar gebruikelijke vechtwijzen het woord werd gevoerd.

Welnu dan, hoe halfslachtig het succes der wapenen aan Boersche zijde ook is geweest, waar deze de Engelschen door

de kracht van hun vuur en de door hen gevolgde vechtwijze alleen tijdelijk tot afdeinsen wisten te nopen, doch dezen steeds weder tot den aanval gereed bevonden werden, — zoo is mij toch uit veel gebleken, dat er een neiging bestaat om de, in het verdedigend gevecht te volgen gedragslijn langzamerhand te wijzigen in den zin en naar den geest, zooals de Boeren streden.

Wel betreurt men het, dat zij de offensieve vechtwijze niet schenen te kennen of haar althans in eenigszins beslissenden vorm niet toepasten, maar dat het karakter van de door hen gevolgde tactiek in het bedoelde stadium van den oorlog in hoofdzaak de oorzaak was van de vrijwel negatieve resultaten hunner zoogenaamde overwinningen, dat viel, om het zoo eens te noemen, niet op; evenmin dat in den door hen gekozen opstellingsvorm (een man op de 3 à 6 à 9 Meter van het front) onmogelijk eenig offensief vermogen kon zetelen. Een retour-offensief of een toegenaanval in die ijle formatie is immers onbestaanbaar. Welke kracht kan van één man op de 3, 6 of 9 Meter uitgaan?

Ook de Kapitein Ram maakt deze gevolgtrekking niet, ofschoon zij wel spreekt uit de beoordeeling van de vechtwijze der Boeren, waarvan hij op blz. 186 van het Verslag zegt:

»De uitgestrekte stellingen, welke door de betrekkelijk zwakke afdeelingen bezet moesten worden, noodzaakten de Boerenleiders alle troepen in eerste linie te brengen; van reserves was dus in den regel geen sprake. Leiding gedurende het gevecht was dan ook onmogelijk. Deze kon zich slechts doen gelden bij de voorbereiding».

»De versterking gedurende het gevecht van een zwak deel der stelling door verschuiving der bezetting gelukte slechts in enkele gevallen. Bij Dalmanutha werd vruchteloos een order tot dat doel gegeven».

Wanneer wij aan het vorenstaande nog toevoegen, dat de getalsterkten der wederzijdsche partijen en vooral de geringe artilleriekracht de in Zuid-Afrika gevoerde gevechten feitelijk doen behooren tot de detachementsgevechten;

dat de Boeren den stormloop niet of zeer zelden afwachtten en zelfs het vuurgevecht van zeer nabij schuwden, wanneer zij dit niet in zóó gunstige omstandigheden konden voeren, dat zij van het overwicht van hun vuur zich als het ware te voren reeds verzekerd konden houden ;

dan meen ik, dat die vechtwijze en haar eenzijdig karakter voldoende gekarakteriseerd zijn, om in het algemeen in een vergelijking te kunnen treden met de vechtwijze der Westersche infanterieën, zooals deze uit de bestaande reglementen en uit gehouden manoeuvres kan worden afgeleid.

Alvorens daartoe evenwel over te gaan, zij het mij vergund te wijzen op de bezwaren, die de vrede-toestand noodwendig met zich medebrengt, waar het er op aan komt het verdedigend gevecht in al zijne schakeeringen op de exercitie- en manoeuvre-terreinen in beeld te brengen, — of liever gezegd, de onmogelijkheid aan te toonen om daarin ook zelfs bij benadering den werkelijken toestand na te bootsen.

Gevechts- en vuurdiscipline toch kunnen niet op de proef worden gesteld, want of deze beide eigenschappen in een bepaalde afdeeling tot den gewenschten graad van ontwikkeling zijn gebracht, dat kan toch eerst onder de invloeden van den werkelijken kamp worden beoordeeld.

Voorts komt de uitwerking van het verdedigende vuur evenmin tot haar recht als het uithoudingsvermogen van den troep bij het weerstaan van de evenbedoelde invloeden, die ontzenuwender inwerken, naar mate het gevecht in hevigheid toeneemt, en die minder kunnen worden weerstaan, naar gelang het moreel gehalte van den troep, die daaraan bloot staat, een lager peil aanwijst.

Kortom het verdedigend gevecht wordt in vreedstijd beheerscht door de scheidsrechterlijke uitspraak en daarom spreekt bij de oefeningen ook het afwisselend karakter van een hardnekkige verdediging, die tracht te herwinnen, wat tijdelijk en plaatselijk verloren ging, in het geheel niet.

Zie, dat is het fatum, dat als het ware op de verdediging rust, dat men er den troep zoogoed als niet op kan voor-

bereiden. Daarbij komt dat de reglementen en voorschriften over het algemeen nalaten het karakter van het verdedigend gevecht in zijn veelzijdige fasen te schetsen, ten gevolge waarvan in een vredesleger, als het onze, dit karakter uit gemis aan ervaring en oorlogspractijk zóó aanvoerders als minderen alles behalve duidelijk voor oogen staat.

Voegt men daar nog bij dat velen over het hoofd zien, dat de troepen een zoodanig gevecht niet om zichzelfswille voeren, maar dat dit gevecht, even goed als de aanval een middel is in de hand der bevelvoering tot het bereiken van een tactisch doel, dan behoeft het geen nader betoog, dat dit onderwerp alle recht heeft op onze voortdurende belangstelling.

Alvorens te vervolgen zij het mij vergund twee punten uit het voorafgaande iets nader te behandelen.

Het eerste, waaromtrent ik met den Heer Ram van gevoelen verschil, is de waardeering van het moreel gehalte van den Engelschen soldaat, de bekwaamheid van de officieren en de bruikbaarheid van de onderdeelen der verschillende wapens voor den modernen oorlog.

Op de blzn. 187 en volgende van het gedrukte Verslag de verliesprocenten besprekende, zoekt de Heer Ram de verklaring van het niet te loochenen feit, dat het volhardingsvermogen van den Engelschen soldaat verre achterstaat bij dat van den Franschen en den Duitschen krijger in den oorlog van de jaren 1870—'71, niet in zijn geringere moreele waarde moet worden gezocht, maar in de overtuiging, dat „de moreele factoren, welke onafhankelijk van het geleden verlies zijn, bij het moderne wapen meer op den voorgrond treden”.

Deze verklaring bevredigt mij niet geheel!

Heviger vuur toch dan waaraan o. m. de Fransche tegenaanvallen bij Wörth en waaraan bijvoorbeeld de aanval der 38ste Brigade bij Mars la Tour en die van het Gardekorps bij St. Privat heeft blootgestaan, is wel niet denkbaar. En toch doorden die troepen dat vuur, zonder dat hunne gevechtswerkzaamheid ophield — een verschijnsel dat bij de Engelschen

herhaaldelijk is voorgekomen — en dit nog wel onder het lijden van verliezen, waarbij die, welke de Engelschen troffen, gerust nietig mogen worden genoemd.

Ik wil te dien aanzien alleen maar in herinnering brengen, dat een regiment Turco's bij Wörth 93 pct. op het slagveld liggen liet, zoodat van een honderdtal strijders slechts zeven — zegge *zeven* — behouden bleven.

Op datzelfde slagveld verloor het 3de Zouaven-Regiment 77 pct., het 78ste regiment van linie 80 pct. en het 13de Jagerbataljon zelfs 87 pct. van zijne gevechtssterkte.

In dat opzicht stond de Fransche beroepssoldaat van die dagen, in mijn oog, zelfs hooger dan de Duitsche, want, bestudeert men de verliescijfers, dan blijkt daaruit voldoende dat de Duitschers dergelijke verliezen niet konden doorstaan, of, liever gezegd, dat hun gevechtskracht reeds was ingeboet voordat het zoover kwam.

De 38ste Infanterie Brigade verloor meer dan driekwart van hare officieren en bijna de helft van hare manschappen, doch bezat toen zelfs niet het geringste defensief vermogen meer.

Ter vergelijking brengen wij hier in herinnering dat in de onderscheidene ter sprake gebrachte gevechten in Zuid-Afrika de Engelsche verliezen schommelen tusschen 3 en 7 pct., terwijl het hoogste verlies bij Colenso 10 pct. aangeeft. Deze cijfers zijn welsprekend, wanneer men daarmee bij voorbeeld nog die van enkele onderdeelen van de Duitsche infanterie in 1870 vergelijkt. Zoo verloor F/85 op den 18en Aug. binnen een half uur door geschut- en mitrailleursvuur: 12 offic., 22 onder-offic. en 437 minderen, dus verliezen, die in aantal hooger zijn dan die van Methuen's geheele macht bij Modderrivier.

Wat ik van het Engelsche leger weet, berust, evenals de meening, die ik mij omtrent de gevechtswaarde van den soldaat heb gevormd, eenig en alleen op studie, doch als ik den Heer Ram goed begrepen heb, dan spreekt ook hij te dezer zake niet uit eigen ervaring, maar refereert hij zich aan het oordeel van anderen. Welnu, ik geef, tenzij nader overtuigd

wordende, nog zoo voetstoots niet toe, dat mijne niet zeer gunstige meening over de moreele waarde van den Engelschen soldaat, over de wetenschappelijke kennis van den officier en over de bruikbaarheid van de Engelsche troepen voor den modernen oorlog overdreven is.

De Engelsche werken over tactiek en oorlogvoering, zij zijn, voor zooveel zij niet vertaald uit het buitenland werden geïmporteerd, van verbluffenden eenvoud en naïveteit. Legt dit op zichzelf geen hoogen dunk van de kennis der officieren op dit gebied af; zeker is het, dat de reglementen en voorschriften niet in de schaduw kunnen staan van die van het vasteland, en, wanneer men dan de reerutceringswijze van dat leger, zooals deze tot dusverre was, zich voor oogen stelt en men bedenkt daarbij, dat de Engelsche legers in de oorlogen tegen wilde of weinig beschaafde volken — de eenige, die zij eigenlijk in de laatste decenniën bestreden — aan gemakkelijke overwinningen ten koste van geringe verliezen gewend zijn geraakt, dan geloof ik dat men verkeerd zou doen de moreele uitwerking van de hedendaagsche wapenen op den door den Heer Ram aangegeven grondslag te hoog aan te slaan.

En vooral *wij* moeten dat uit een practisch en utiliteits-oogpunt niet doen, die van die wapenen het hoogste nut moeten trekken. Overschatten wij hunne beteekenis, dan zouden wij zelf daarvan de wrange vruchten plukken. Een van de eerste lessen, die ik in tactiek kreeg en die nog altijd ten volle geldt, toch was deze: »Telt uw vijand nooit te licht. Meent »altijd dat hij u in bekwaamheid en scherpzinnigheid de »loef afsteekt, en acht uw taak, zonder pessimisme, zoó zwaar »dat de volvoering daarvan recht heeft op de voortdurende »inspanning van uwe beste krachten, totdat zij is volbracht!»

Het tweede punt, waarop ik gaarne nog even zou willen ingaan, is het verkeerd begrip dat sommigen zich van de vervulling van een defensieve opdracht vormen, als zou deze vorderen, dat men zich steeds *lijdelijk* verdedigde, en als ware de taak volbracht, wanneer voor de met een zoodanige op-

dracht belaste troepen zich gevaarvolle toestanden gaan opdoen.

Na de voorafgaande uitweiding tot ons onderwerp terugkeerende, is het in de allereerste plaats noodig het verschil in karakter en het onderscheid in de wijze van handelen te schetsen van het verdedigend gevecht in zijn twee hoofdphasen, te weten: of het in de bedoeling ligt daaraan een beslissing te verbinden, die den weerstand tot het uiterste vergen zal; dan wel, of men zich met een zuiveren afweer vergenoegen wil, die slechts zoover zal worden doorgevoerd, dat het gevecht van nabij wordt ontgaan.

Korthedshalve alle tusschenschakeeringen uitsluitende, teekent dit verschil zich in hoofdtrekken als volgt:

1°. Bij het *niet-beslissende* gevecht door vuur op groote afstanden en tijdig teruggaan. Het terrein wordt bij dit soort van gevechten alleen benuttigd als *middel* ter verberging van de eigen sterkte, tot vermindering van de eigen verliezen en ter verhooging van de uitwerking van het eigen vuur.

2°. Bij het *beslissende gevecht* door den strijd van nabij — het handgemeen en de worsteling om het bezit van het gekozen gevechtsveld daaronder begrepen. Bij deze categorie van gevechten is dus het bezit van het terrein niet *middel*, zooals bij de voren geschetste, maar *doel*.

Opzettelijk moet er bij deze gevechten naar worden gestreefd den vuurstrijd op de korte afstanden te leveren, omdat deze alleen dan vernietigende resultaten belooft, de vijand zich daaraan niet meer onttrekken kan, bij voortdoring genoodzaakt is zijne gedecimeerde afdeelingen in het front te steunen en aan te vullen, zoodoende verhinderd wordt deze troepen elders te gebruiken en alzoo een combat d'usure den verdediger de gunstigste kansen voor den tegenaanval bieden zal.

Met de voorafgaande onderscheiding voor oogen valt het niet moeilijk te onderkennen, dat de tactiek der Boeren de meeste overeenkomst vertoont met de eerst vermelde soort van gevechten en deze mitsdien een zeer eenzijdig karakter draagt.

Het zij verre van mij hun daarvan een verwijt te maken.

Integendeel, in appreciëring van het voorbeeld, hetwelk ons de legerscharen der beide Zuid-Afrikaansche republieken hebben gegeven, wensch ik voor niemand onder te doen en buitengewoon hoog worden ook door mij de uitkomsten geschat, welke door de Boeren-strijdkrachten in den nu reeds bijna driejarigen krijg zijn verworven. Maar dat neemt niet weg, dat, waar een strooming zich hier te lande in het leger onmiskenbaar baan breekt om die Boeren-tactiek bij een eventuele gevechtsvoering op onzen bodem toe te passen, het plicht is te onderzoeken of werkelijk die vechtwijze ons geven zou, wat wij er van verwachten. En dat nu meen ik te mogen betwijfelen.

De gesteldheid en de uitgebreidheid van het oorlogstooneel en de wijze van recruiteering, organisatie en oefening der Boeren-strijdkrachten in aanmerking genomen, konden deze welhaast niet anders handelend optreden, dan zij deden; doch, waar bij ons de toestanden in elk dier opzichten zóó gausch en al anders zijn, daar zou het ouverantwoordelijk wezen, als wij in een werkelijken oorlog dezelfde eenzijdigheid bij het gebruik van onze strijdkrachten in het gevecht betrachtten, die bovendien in de wijze, waarop wij den oorlog zullen moeten voeren, geheel en al niet past, al ware 't alleen reeds door gemis aan ruimte in operatieven zin.

De vechtwijze, die wij verplicht zijn te volgen stelt hogere eischen aan de manoeuvreervaardigheid, de gevechtdiscipline, het moreel gehalte, de bekwaamheid van de aanvoering, de kennis in het versterken van het terrein en van terreinvoorwerpen en aan de leiding onzer strijdkrachten, dan in een Boeren-leger van die dagen konden zetelen.

Hunne gebrekkige geoefendheid; hunne geringe manoeuvreervaardigheid; de beperkte artillerie, waarover zij beschikten; het weinige overwicht der aanvoering; het los verband van strijders en commando's; de afwezigheid van de westerse discipline; dat alles en nog veel meer is oorzaak, dat op het voeren van een beslissend gevecht hun legerscharen niet berekend waren.

Toch zouden de Boeren-bevelhebbers, toen zij het werkelijk karakter van den oorlog leerden kennen, er prijs op hebben gesteld strijdkrachten volgens westersche begrippen georganiseerd, geëncadreerd, uitgerust en geoefend onder hunne bevelen gehad te hebben. Menige uitlating hunnerzijds wijst daarop en zij ons een vingerwijzing niet te ver te gaan in de mensche-lijke eigenschap, die geneigd is het nieuwe en vreemde zonder ernstig onderzoek en nauwgezette overweging aan te hangen.

Aangezien de Boeren-tactiek zich eigenlijk uitsluitend ten doel stelde om de aanvallende Engelsche troepen tijdens hun opmarsch en hunne ontwikkeling tot het gevecht, dus gedurende de inleiding en tijdens de eerste phase van de doorvoering van den strijd met vuur te overstelpen, om, wanneer de beslissing desniettemin begon te dreigen, het gevecht af te breken en terug te gaan, *kou* door hen de gevechtsofstelling worden toegepast, die hier ter vergadering reeds een punt van bespreking heeft uitgemaakt en waarvoor enkelen zich reeds partij hebben gesteld.

Ik bedoel: de zeer ruime opstelling van bijna alle beschikbare krachten in de vuurlijn, die o. a. bij Colenso het sterkst spreekt, waar, naar de mededeelingen van Kapitein Ram, 5000 man een ruimte van 40 KM. innamen, wat overeenkomt met een frontontwikkeling van één man op elke 8 M.; terwijl de eigenlijke hoofdaanval der Engelschen daar werd afgeslagen door 1500 schutters, verspreid over een ruimte van 9 KM., zoodat de dichtheid der bezetting op dat gedeelte één man op 6 M. frontuitgebreidheid telde. Op de overige gevechtsvelden bedroeg de dichtheid gemiddeld één man op elke 3 à 4 M.

Wanneer men deze cijfers op onze tactische eenheden en onderdeelen toepast, dan zou men krijgen, dat

een groep	van	12 schutters	resp. een front	innam	van	40;	70;	100 M.
" sectie	"	4 groepen	"	"	"	150 ;	300 ;	400 "
" comp.	"	4 sectiën	"	"	"	600 ;	1200 ;	1600 "
" bataljon	"	4 comp.	"	"	"	2300 ;	4800 ;	6400 "
" regiment	"	4 bataljons	"	"	"	9000 ;	20000 ;	25000 "
" divisie	"	3 regimenten	"	"	"	27 ;	60 ;	75 KM.
het veldleger	"	3 divisiën	"	"	"	82 ;	180 ;	225 "

al naar gelang gemiddeld één man op 3,6 of 9 M. frontbreedte voorkwam.

Met opzet betrokken wij ook sterkere afdeelingen, dan de Boeren in de onderscheidene gevechten bezigden, in deze berekening, opdat de consequentiën van de besproken vechtwijze duidelijker zouden uitkomen. Want onmiddellijk stelt immers ieder onzer zich de vragen: Hoe kan op alle deelen van zulk een gevechtsfront het vuuroverwicht behouden blijven? Dat is immers niet mogelijk! Welken invloed kan de aanvoering, welken invloed de hoogere bevelvoering bij zulke en zelfs bij aanzienlijk geringere uitgebreidheden nog doen gevoelen, ondanks de hulpmiddelen, welke telegraaf, telefoon, luchtballon, automobiël, rijwiel, paard tirailleurfmit en signaal-trompet verschaffen? Immers geene!

Dergelijke uitbreidingen van de gevechtsfronten moeten zuivere soldatengevechten en veldslagen tengevolge hebben, daar de individualiseering van den strijd zoover is doorgevoerd, dat er van aanvoering en leiding geen sprake meer kan zijn, want zelfs geen enkel commando, bevel of aanwijzing kan doordringen en dus ook niet worden opgevolgd. Is het wonder dat alle Boerenaanvoerders in den strijd het geweer hanteerden? Vond de Boerenkrijger in de beperktheid van het gestelde tactische doel; in de betrekkelijk geringe sterkte der vechtende troepen aan zijne zijde; in de omstandigheid dat hij uitstekend bereiden was en in zijn overigens voortreffelijke eigenschappen de middelen om, ongeacht dien gebrekkigen vorm, voordeelen van beteekenis op de Engelschen te behalen . . . ; hoe zal onze, nog vrij onbeholpen, 8½ maandsche milicien zich in dien geïsoleerden toestand gevoelen; welke gevechtswerkzaamheid zal er van hem uitgaan; hoe zal hij in alle gevallen weten te handelen?

Hoe zal het teruggaan — want daar moet men in dezen vorm reeds te voren toe besloten zijn en van een geordenden terugtocht kan zeker geen sprake wezen —, hoe zal het teruggaan van een over zulke fronten uitgebreide troepenmacht, bij een opgeven van den weerstand, moeten geschieden?

Wanneer zal die troepenmacht weer vereenigd, weer marschvaardig zijn, om van de gevechtsvaardigheid nog niet eens te spreken?

Bij de beantwoording van deze vragen bedenke men tevens, dat het gevecht, dat aan dien teruggang voorafging, als het hetzelfde karakter droeg als ten jare 1870—'71, nog vrij wat heviger kan zijn geweest, met name voor den verdediger, dan het hevigste gevecht uit den Boeren-oorlog.

En dat mijn vrees voor inauguratie van die Boeren-tactiek in onze vechtwijzen niet overdreven is, wordt bewezen in het nitgewerkte voorbeeld, dat de Kapitein Mijsberg ter vergadering van den 16den Januari jl. betreffende de inrichting van een vluchtig versterkte stelling voor een Nederlandsche Divisie heeft ontwikkeld, en door de adhesie, welke, in tegenstelling met een opmerking daaromtrent van den Kapitein Hoogboom, juist aan een dergelijke uitbreiding der gevechtsfronten door den Heer Thomson — ook een der bij de Boeren-strijdkrachten gedetacheerd geweest zijnde Nederlandsche officieren — is betnigd (zie de blzn. 309 en 310 van het gedrukt verslag).

Het gevechtsfront der divisie toch telt, langs de linie der loopgraven gemeten, juist $12\frac{1}{2}$ KM. die, volgens het gestelde op blz. 319, aanvankelijk slechts door ruim drie bataljons, of met hoogstens 2400 geworen, dus gemiddeld met één man op 5 M. frontontwikkeling zijn bezet, terwijl het infanterievuur op die lijn slechts versterkt kan worden door de 36 vuurmonden van de artillerie der divisie.

Als vakreserves staan daarachter zeven compagnieën en wel bij het 3de Regiment Infanterie in het Noorden vier compagnieën achter een gevechtsfront van \pm 8000 M. en bij het 2de Regiment Infanterie drie compagnieën achter een gevechtsfront van circa 4000 M. Op de lijn van 12500 M. kan bij verbruik van die vakreserves de dichtheid alzoo worden opgevoerd tot ongeveer één man op de 4 M.

Worden de sectorreserves verbruikt — hetgeen alleen plaat-

selijk en niet over het geheele front van elken regiments-sector zal kunnen geschieden, omdat de afstanden, die daartoe zouden moeten worden afgelegd, in verband met den voorhanden tijd op het oogenblik dat zich de noodzakelijkheid van haar inzetten in den strijd zal doen gevoelen, te groot zijn — dan kan in elken sector het daarvoor achtergehouden bataljon zijn inwerking over een front van hoogstens 600 tot 800 M. doen gevoelen, waardoor op dat naar verhouding kleine deel van het gevechtsfront de dichtheid aan schutters slechts tot de gewenschte sterkte van $1\frac{1}{4}$ man op den strekkenden meter of één man op den pas kan worden verhoogd, wanneer middelerwijl geen verliezen geleden waren.

Zet de Divisie-Commandant eindelijk nog de algemeene reserve in, dan kan ook van deze slechts een plaatselijke invloed uitgaan en wel van een bataljon in het noorden bij Rijswijk en in het zuiden bij Tiel of Zoelen, en van $2\frac{3}{4}$ bataljon in het centrum.

Geschiedt zulks, dan verbetert de toestand wel eenigszins op die gedeelten van het gevechtsfront, waar zij ingrijpen, maar het totaal van die dichter bezette gedeelten is nog zeer inferieur (± 5400 M.) aan de rest van de verdedigingslijn (± 7000 M.), die met de eerst vermelde zwakke bezetting van één man op elke 5 M. moet zien toe te komen.

Men vergete voorts niet, dat de divisie alsnu geheel „en tirailleu” is opgelost. Is deze toestand ingetreden, dan heeft de positie, waarin de Divisie-Commandant met zijne divisie gekomen is, een nog veel ongunstiger aanzien, dan die van Mac-Mahon bij Wörth, des namiddags na één uur in den middag. Hem zal dan nog droeviger lot treffen, dan gene, wiens troepenmacht werd uiteengeslagen om in de eerstvolgende dagen niet meer voor eenige tactische handeling beschikbaar te zijn.

En dit oordeel zal niet apodictisch worden geacht, wanneer men nagaat, dat het vijandelijk legerkorps met minstens 25000 geweren, 2000 sabels en 144 stukken geschut tot den aanval dreigt over te gaan; het terrein dien vijand overal de nadering toestaat; de perceelsscheidingen hem ten minste eenige

dekking verschaffen zullen en door de ijle opstelling des verdedigers hem de gelegenheid geboden wordt, op meer dan een plaats overwicht in vuur te verkrijgen.

Behalve toch, dat de aanvallende infanterie over meer dan het dubbele aantal geweren beschikt, is deze in staat tegenover de minder dicht of in het geheel niet bezette gedeelten, zwakke krachten te stellen en de andere met overmacht concentrisch onder vuur te nemen.

Ook zou zich in het gedachte geval de werkzaamheid van de zeer sterke aanvals-artillerie krachtig doen gevoelen, althans zeker krachtiger dan zij op de gevechtsvelden in Zuid-Afrika gesproken heeft. Ik denk ten minste over de werking van een anderhalf honderdtal vuurmonden niet zoo bijzonder gering, in verband met die, welke door ongeveer gelijke aantallen in de groote veldslagen van den Fransch-Duitschen oorlog verkregen werden. Ik hoor het Kraft zeggen: »6, 12 of 18 stukken kunnen dat niet, maar 36 tot 48 wel”.

Men dient daarbij ook niet te vergeten, dat de dekking, welke onzen schutters slechts kan worden gegeven, in geen vergelijking kan komen met die, welke den Boeren door de natuur werd verstrekt:

voorts dat de 36 kanonnen — in de toekomst misschien 48 — het spoedig zullen moeten afleggen tegenover de drie- à viervoudige overmacht der vijandelijke artillerie, en dit te meer, als waar is, wat mij ter oore kwam, namelijk dat het voornemen bestaat, om onze nieuwe veldvuurmonden niet van stalen schilden te voorzien. Deze toch kunnen, naar mijne meening, in het algemeen genomen tegenover het granat-kartetsschot der hedendaagsche snelvurende veldartillerie niet worden gemist, en zeer zeker niet in onze vlakke terreinen, waar onze artillerie, uit gemis aan domineerende stellingen *achter* het infanterie-gevechtsfront, vermoedelijk *in* dat front plaats zal moeten nemen en daar dus, behalve aan het granaatkartetsvuur der vijandelijke artillerie, ook nog het hoofd zal moeten bieden aan het bundelvuur der infanterie.

Wanneer men het vorenstaande wil overwegen, had de Heer
1901/1902 36

Hoogeboom dan geen reden om te wijzen op de gevaren, waaraan men zich door een bovenmatige uitbreiding der gevechtsfronten bloot stelt, wanneer deze niet door de tactische omstandigheden geboden zijn?

Ik althans ben dat geheel met hem eens, en daar in de voordracht van den Kapitein Mijsberg elk gegeven wordt gemist omtrent den graad van weerstand, welchen de Divisie-Commandant wenscht, dat in de door hem gekozen stelling door de troepen zijner divisie zal worden geboden — vergis ik mij niet, dan bewaren de bevelen over dit cardinale punt het stilzwijgen —, zoo is de gevolgtrekking gewettigd, dat de Kapitein Mijsberg in een stelling met aangeleunde vleugels voor een divisie normaal een frontontwikkeling van 12 $\frac{1}{2}$ KM. bij vluchtige versterking gewettigd acht.

Deze meening nu zou ik ongaarne deelen, of zien wortelen in den geest van onze officieren, en zulks op grond van de door mij in het vorenstaande ontwikkelde redenen.

Uit de debatten heb ik voorts meenen te mogen afleiden, dat men in den Heer Hoogeboom dien avond de personificatie zag van de smalle gevechtsfronten, die het deerlijk — en te recht — moesten ontgelden; voorts is mij opgevallen, dat uit den inhoud van het reglement, met name uit de 2de alinea van punt 384, werd afgeleid, dat het *niet* in strijd met het reglement is, om voor de bataljons in eerste linie een frontbreedte van 1000 M., ja zelfs van 1200 M. aan te nemen.

Wat de laatste opmerking aangaat, wil ik alleen aantekenen als mijne meening, dat men die 2de alinea niet op zichzelf mag, maar in verband met de 1ste alinea moet lezen, die inhoudt, dat een regiment, een bataljon en een compagnie voor een verdediging, waarbij een hardnekkige weerstand moet worden gehoden, *slechts bij uitzondering* een breeder front zal innemen dan onderscheidenlijk 1000, 400 en 150 M.

Wanneer men nu bedenkt, dat men eigenlijk in geen enkel gevecht zonder gevechtdiepte strijden kan, want daar komt het inaugureeren in onze vechtwijze van de z.g. Boerentactiek op aan, dan vraag ik of het door een der Sprekers aangehaalde

uit de 2de alinea van het bedoelde punt, luidende: »Bevinden zich in het front uitgestrekte gedeelten, die *zonder of met eene zwakke bezetting* kunnen volstaan, zooals o. a. in polderland voorkomt, dan kan de frontuitgebreidheid der eenheden grooter worden genomen”, nu zoodanig mag worden gelezen, dat hij zeggen kan: »en het is dus *niet* in strijd met het reglement voor de bataljons der eerste linie een frontbreedte van 1000 M. aan te nemen, zooals door den Heer Mijsberg ongeveer per bataljon van de divisie wordt gedaan”; en zeker niet om dan tusschen haakjes te laten volgen: »(nl. \pm 1200 M.)”, alsof uitbreiding met 200 M. van een gevechtsfront, dat het normale reeds verre overschrijdt, een nietsbeteekende kleinigheid mag worden genoemd.

En wat nu de eerste opmerking betreft, meen ik niet beter te doen, dan den Heer Hoogeboom, als schrijver van het *Leerboek der tactiek voor de cadetten der K. M. A.*, zelf te citeeren, waarbij ik u verzoek te bedenken, dat de laatste druk verscheen voordat de ervaringen van den Z.-A. oorlog konden worden benut en toch de daarin neergelegde beginselen, naar mijne meening, op het oogenblik ook met die ervaringen rekening houdende, nog geen wijziging behoeven.

Men hoore:

Beschouwingen over de opstelling in de verspreide orde.

De tusschenruimte, welke de manschappen in elke groep moeten onderhouden, hangt in het algemeen af van het doel, waarmede het gevecht ondernomen wordt. Maakt de groep deel uit van een afdeeling, waaraan het voeren van een beslissend gevecht is opgedragen, dan kan zij, zoodra de beide partijen elkander tot op den werkzamen gewerschotsafstand genaderd zijn, zóó gering worden genomen als met de bewegingsvrijheid, tot het hanteeren van het geweer als vuurwapen benodigd, overeen te brengen is, en dus gelijk zijn aan de tusschenruimte, waarmede de manschappen in de gesloten orde naast elkander in het gelid staan.

Moet het gevecht daarentegen slepende worden gevoerd, dat wil zeggen, behoeft de hoogste vuurkracht niet te worden ont-

wikkeld, of bevindt men zich nog op zulk een grooten afstand van den vijand, dat het vuurwapen nog niet met vrucht kan of mag worden gebezigd, dan is een minder dichte opstelling aanbevelenswaard. In de eerste plaats zullen daardoor ontegenzeggelijk minder verliezen worden geleden, voorts kan een breeder gevechtsfront ingenomen, en dus het krachtsverbruik meer overeenkomstig het oogenblikkelijk gevechtsdoel geregeld worden.

Tegenover een dichte, dus minder breede opstelling optredende, is men bovendien, zelfs bij gelijke sterkteverhoudingen, eerder in staat een concentrische vuurwerking te verkrijgen dan tegenover een dunnere, die een grootere frontuitgestrektheid inneemt. Onderstelt men b.v., dat twee groepen met elkander in een vuurgevecht van nabij zijn gewikkeld, terwijl de eene aanvoerder slechts een halven pas, de andere daarentegen twee passen tusschenruimte bij de verspreiding bevoelen heeft, dan neemt de eerstbedoelde groep slechts 13 M., de laatste niet minder dan 25 M. of bijna het dubbele front in. Neemt men nu aan, dat de omstandigheden, waaronder beide het vuurgevecht voeren, overigens gelijk zijn, dan komt men tot de slotsom, dat eenerzijds de minder dichte opstelling, ten andere de meerdere concentratie van het vuur aan de laatstbedoelde groep slechts de *halve kwetsbaarheid* en een *dubbele vuuruitwerking* beloven.

Het spreekt wel vanzelf, dat aan deze uitbreiding grenzen gesteld moeten worden, zoowel ten behoeve van de aanvoering, die bij de toename van het gevechtsfront moeilijker wordt, daar zij de gevechtshandelingen der ondergeschikten — beweging, vuur en blijvende deelname aan het gevecht — niet meer voldoende zou kunnen beheerschen, als ter bevordering van de zoozeer gewenschte onderlinge ondersteuning en samenwerking, dus ten bate der eenheid van handeling, die in het algemeen bij de verdediging gemakkelijker wordt verzekerd dan bij den aanval.

Deze overwegingen zijn oorzaak, dat de tusschenruimte van de manschappen in de groep in minder beslissende gevechts-

momenten, met name op de grootere afstanden 1), op minder belangrijke gedeelten van het gevechtsfront, of bij de gevechtshandelingen van zelfstandig optredende, zwakke detachementen grooter kan zijn dan in normale omstandigheden het geval is; echter moet 1.5 à 2 M. als een maximum worden beschouwd, dat niet overschreden mag worden.

Dat aanvankelijk tusschen de groepen eener zelfde sectie en tusschen de sectiën eener compagnie, door het onderhouden van een zekere tusschenruimte, een min of meer scherpe afscheiding bestaat, is zeer gewenscht. Dit vergemakkelijkt het overzicht der verschillende aanvoerders over hunne ondergeschikten of hunne onderdeelen en komt aan het bewaren van het verband en van de tactische orde ten goede. Wanneer bovendien, na het intreden van verliezen, in elke afdeeling zooveel mogelijk naar het midden wordt aangesloten, ontstaat zodoende ruimte voor de versterkingen, die opvolgend aan de tirailleurlinie worden toegevoerd. De vermenging van onderdeelen wordt daardoor zooveel mogelijk voorkomen. Waar die vermenging niet is te ontgaan, wat meermalen geschieden zal, verdienen bepalingen tot het verdeelen der aanvoerders over het gevechtsfront, zooals o. a. in ons voorschrift zijn aangegeven, alleszins aanbeveling. Overigens gelden ten opzichte van deze tusschenruimten dezelfde beginselen als ten aanzien van die tusschen de manschappen van elke groep zijn aangevoerd.

Frontuitbreiding en gevechtdiepte.

Een van de voornaamste eischen der gevechtsvoering is de zorg voor een oordeelkundige verhouding van de frontuitbreiding tot de opstellingsdiepte van den strijdenden troep.

Aanvaller en verdediger beiden hebben behoefte aan een naar verhouding zoo groot mogelijke uitbreiding van hun ge-

1) „Hieraus möchte ich schliessen lassen, dass lockere Schützenlinien selbst unter sonst ungünstigen Verhältnissen anstandslos bis auf 600 M. an eine feindliche feuernde Schützenlinie herangeführt werden können, ohne selbst zu feuern oder durch Infanterie-Fernfeuer unterstützt zu werden.“ *Betrachtungen über eine zeitgemässe Fectweise der Infanterie.* Brounsart von Schellendorf, bladz. 25.

vechtsfront, zoowel om een groot aantal vuurwapenen in het gevecht te kunnen brengen, als om zich het voordeel, dat een overvleugeling van 's vijands strijdkrachten verzekert, niet te eenen male te laten ontglippen.

Overmatige uitbreiding echter bemoeilijkt de gevechtsleiding en de troepenaanvoering, doet het gevaar ontstaan doorbroken te worden, of leidt, zoo men dit laatste wil voorkomen, tot bovenmatige vermenging van troepen.

Onvoldoende ontwikkeling in de breedte daarentegen is niet alleen oorzaak, dat van de gevechtskracht van den troep slechts op onvoldoende wijze partij kan worden getrokken, doch leidt bovendien tot diepe, uiterst kwetsbare doelen, bijgevolg tot schromelijke verliezen en stelt den troep aan omvatting bloot.

Tegenover de wenschelijkheid van een zoo breed mogelijke opstelling eener tot het gevecht te ontwikkelen afdeeling, staat echter de noodzakelijkheid om achter de vuurlinie over de geheele uitgestrektheid van het gevechtsfront bij voortduring over versche krachten te kunnen beschikken.

Allereerst worden deze vereischt om, door het aanvullen der geleden verliezen en het versterken van de vuurkracht door verdichting van de vuurlinie, het gevecht in het front te voeden. Maar bovenal op de vleugels, waar — met name wanneer deze niet zijn aangeleund --- gewoonlijk de beslissing wordt gezocht en bijgevolg de strijd een heviger karakter draagt, bestaat daaraan behoefte, zoowel om frontveranderingen tot het verrichten of het afslaan van een omvattenden aanval te kunnen uitvoeren, als een verlenging van het gevechtsfront te kunnen bewerkstelligen en bovendien om in een afdoende beveiliging van de gevechtsorde te voorzien.

Uit den aard der zaak kan aan die behoeften alleen worden voldaan door de voor bovengenoemde doeleinden vereischte krachten zooveel mogelijk aan de werking van het vijandelijk vuur te onttrekken.

De behoefte van elke gevechtsgroep aan aanvulling van achteren doet zich alzoo tot in alle onderdeelen der in gevecht gewikkelde infanterie-afdeelingen gevoelen. Daarom geldt als

vaste regel, dat iedere commandant, tot en met die der tactische eenheid, aanvankelijk een gedeelte zijner macht als bijzondere reserve te zijner beschikking achterhoudt, ten einde invloed op het gevecht van zijne afdeeling te kunnen oefenen.

De gevechtdiepte neemt toe naar gelang de afdeeling die het gevecht voert sterker is, en houdt ook verband met de omstandigheden of het gevecht aanvallend dan wel verdedigend wordt gevoerd. In het laatste geval kunnen de onderlinge afstanden der verschillende echelons kleiner zijn, omdat de dieptewerking van het infanterie- en artillerievuur, welke men bij het offensief door onderlinge afstanden van 300 tot 500 M. tracht te ontgaan, in het defensief doorgaans worden beperkt door de troepen, die zich slechts luttel en dan nog maar kortstondig behoeven te verplaatsen, achter natuurlijke of kunstmatige dekkingen op te stellen.

Uit het bovenstaande volgt, dat het noodzakelijk is ten einde het gevecht op oordeelkundige wijze te kunnen voeren, daaraan geen grootere uitbreiding te geven dan de beschikbare macht gedooft. Daarom is het geboden zich tijdig rekenschap te geven van de frontuitbreiding, welke men aan elk der groepen geven kan. Hierdoor verkrijgt de verdediger een maatstaf voor de uitgestrektheid zijner stelling, de aanvaller voor de keuze van zijn hoofdaanvalspunt in verband met de opstelling der reeds door hem ontwikkelde troepen, zoomede van de frontbreedte, waarop hij den verdediger den beslissenden slag kan toebrengen. Hoewel de verschillende invloeden, welke zich in het gevecht doen gevoelen, oorzaak zijn, dat de uitbreiding voor elk bijzonder geval moet worden vastgesteld, kan niet onopgemerkt blijven, dat *in de toekomst in vergelyk met voorheen de gevechtsfronten een betrekkelijk grootere breedte zullen kunnen en mogen hebben, omdat de beslissing nagenoeg uitsluitend door den uitslag van het vuurgevecht zal worden bepaald.*

Diensvolgens zal de lijdelijke verdediging, om de gedachte te bepalen, kunnen volstaan met 2 man per M., ten einde 50% „ verliezen te kunnen lijden en toch op elken meter één geweer in het vuur te kunnen brengen. Een actieve verdediging behoeft

om dezelfde reden 2 man per M. voor de vasthoudende groep. De beslissende groep daarentegen eischt 4 à 5 man per M. en wel 2 man, als voor de vasthoudende groep werd aangegeven, en 2 à 3 man voor plaatselijke offensieve stooten. Bovendien voor grootere afdeelingen — het bataljon en daarboven — een reserve van $\frac{1}{4}$ der totale sterkte.

De aanvaller daarentegen heeft, in het algemeen genomen, behoefte aan een grootere diepte en wel aan : 2 à 4 man per M. voor de vasthoudende groep, om tegenover het verdedigende front, waar de beslissing niet gezocht wordt, krachtig genoeg te blijven en locale offensieve stooten te kunnen afweren en beantwoorden ; 4 à 8 man per M. voor de beslissende groep en wel, 1 man voor de tirailleurlinie, 1 man voor den ondersteuningstroep, 2 man voor de hoofdlinie en c. q. 2 man voor de tweede gevechtslinie ; bovendien een reserve van minstens $\frac{1}{4}$ der geheele sterkte.

Bovenstaande cijfers als maatstaf nemende, komt men *ongeveer* tot de volgende uitbreiding der strijdende troepen in meters :

Zelfstandig optredend.	Verdediging.			Lijdelijk.	Aanval.			
	Actief.				Vasthoudende groep.	Beslissende groep. 1)	Totaal.	
	Vasthoudende groep.	Beslissende groep. 1)	Totaal.					
Bataljon	150 (1 compagnie)	100 (2 compagnieën).	250	500 à 600	150	100	250	(1) Aanvanke-lijke frontuitbreiding.
Regiment	400 (1 bataljon).	250 (2 bataljons).	600 à 700	900 à 1200	400	200	600	
Brigade . .	900 (2 bataljons).	300 (1 regiment).	1000 à 1200	2000	700	250	900 à 1000	
Divisie . . .	1800 (1 regiment).	500 (2 regimenten).	2000 à 3000	3000 à 4000	1200	400	1500 à 2000	
Legerkorps.	2000 à 3000 (1 brigade).	1000 (2 brigades).	3000 à 4000	6000 à 7000	1500 à 1200	1000	2500 à 3000	

Wanneer men nu nog wil bedenken, dat met opzet gesproken wordt van *»aanvankelijke uitbreiding»* der beslissende groep, en dat dus in de genoemde cijfers de frontuitbreiding van de algemeene reserve niet begrepen is, dan meen ik, dat door den Heer Hoogeboom werkelijk maten zijn aanbevolen, die rekening houden met de verhoogde afstootende kracht der nieuwste vuurwapenen, terwijl zij, naar het mij voorkomt, in de practijk ook niet veel grooter genomen kunnen worden.

Het front der divisie en van het legerkorps houdt verband met de ontwikkelingen aan Duitsche zijde in den slag van Vionville—Mars la Tour, en moeilijk kan men, den toestand op den avond van den 16den Augustus kennende, beweren, dat het IIIde korps een nog grooter front had kunnen innemen. Reserves en troepen in tweede linie waren verbruikt; alles was in eene linie opgelost; de artillerie nam onbeschermd een groot deel van het gevechtsfront in; slechts cavalerie stond gereed deze artillerie desvereischt te degageeren; in een woord: *een grooter front zou het gevechtsvermogen van dat korps te boven zijn gegaan.*

Rekening houdende met de gevechtswaarde van onze miliciens en met het veel uitgebreider tactisch doel, dat doorgaans door onze troepen moet worden nagestreefd, dan bij de Boeren in Z.-A. gebruikelijk was, moet dan ook, ten aanzien van de gevechtsuitbreidingen op de westersche gevechtsvelden, de onafwijsbare cisch gelden, dat aanvoering en leiding zich blijvend kunnen doen gevoelen. Inzonderheid stellen de gevechten, die in het open veld tot het uiterste moeten worden doorgevoerd, grenzen aan een uitbreiding, die bij navolging van de door de Boeren-strijdkrachten ingenomen gevechtsfronten, niet straffeloos overschreden zouden worden.

Want, Mijne Heeren, vergeten wij Nederlandsche officieren niet, dat van onze inwerking op onze minderen in de eerste plaats het welslagen van de verdediging van het vaderland zal afhangen, en dat het dus onze roeping is om onze minderen, door ons voorbeeld, dermate te bezielen, dat niet alleen, waar het noodig is, tot de laatste patroon worde stand ge-

houden, — want dan blijven nog bajonet en kolf over —, maar tot den laatsten druppel bloeds en tot den laatsten ademtucht!

Dat zij onze tactiek! *(Toejuchingen.)*

De heer HESTA: Alvorens over te gaan om een stukje krijgsgeschiedenis te bespreken, acht ik in deze Vereeniging een woord van oprechte hulde gepast aan de nagedachtenis van Fr. Hoenig, die dezer dagen is heengêgaan. In hem verliezen wij een helderen, onpartijdigen criticus, een man van buitengewoon verstand en eerlijke opvatting.

Het belang van een eerlijke critiek op de oorlogshandelingen werd door hem als een landsbelang beschouwd en als zoodanig zonder aanzien des persoons uitgeoefend.

Van hem moeten wij leeren dat alleen deugdelijk vaststaande feiten als grondslag mogen dienen van beschouwingen, die invloed kunnen uitoefenen op toekomstige tactische beginselen en daaruit voortvloeiende reglementen.

Hierom is het streven van den heer Ram te waardeeren om zooveel mogelijk af te gaan op eigen aanschouwing of op de mededeelingen van betrouwbare ooggetuigen; waar evenwel beschouwingen worden vastgeknoopt aan geschriften van anderen, wier betrouwbaarheid of liever nauwkeurigheid buiten onze waarneming valt, daar is het zaak op onze hoede te zijn ten einde niet te worden overrompeld.

In de allercerste plaats heb ik hier het oog op de mededeeling op bladz. 213 der voordracht uit het rapport van den Amerikaanschen attaché. Welk een ongunstig licht wordt daar geworpen op de militaire ontwikkeling van de 8 Attachés van de groote mogendheden als zou het aan hen onbekend zijn dat het gevecht te voet voor de cavalerie overal als een belangrijke oefening wordt beschouwd.

Maar m. i. niet als de belangrijkste, Mijne Heeren, en hiermede treed ik in het strijdperk tegen den heer Ram, die als zijne meening verkondigt, dat de africhting als infanterist tot hoofdzaak moet worden verheven.

Indien dit door den Z.-Afr. oorlog ware bewezen dan had-

den meerdere feiten aangehaald moeten worden, waaruit bleek onder welke omstandigheden een goed georganiseerde ophelderingdienst door een daarin goed geschoolde cavalerie schipbreuk had geleden op een slecht geoefend zijn in het gevecht te voet.

Ik geloof niet de beschuldiging van overijld oordeelen op mij te laden, door te verklaren dat de gegevens van verschillende zijden tot ons gekomen, wel hebben geleerd dat van een goede ophelderingdienst bij het Engelsche leger geen schijn of schaduw aanwezig was. Wordt dit toegegeven, dan is de Z.-Afr. oorlog geen aanleiding voor mogelijkheden, die over een goed geoefende cavalerie beschikken, om tot reglementswijziging in den aangegeven zin over te gaan.

Het ligt niet op mijn weg hierop verder in te gaan, maar ik hoop dat meer bevoegden dit zullen overnemen. Toch kon ik niet nalaten dit punt zij het ook terloops te behandelen, omdat het groote belang van een goede en zeer sterke cavalerie voor een klein leger als het onze maar al te dikwijls wordt ter zijde gezet en dan ook geprotesteerd dient te worden tegen een ongemotiveerd ingrijpen in hare opleiding.

Aansluitende aan de beschouwingen over de cavalerie komt de vraag ter sprake betreffende het gebruik van het Max. Norderf. snelv. kanon de zoogen. PomPom. Blijkens het Beiheft v/h *Milit. Wochenblatt*, als overdruk uitgegeven voor deze Vereeniging, was deze kanonsoort in het begin van den oorlog alleen in gebruik bij de Boeren en werd het tijdens den oorlog door de Engelschen aangekocht en gebruikt. Dit geeft te denken en de beschouwingen en mededeelingen over deze geschutsoort zijn m. i. wel de overweging waard, vooral met het oog op het bekende feit dat een cavalerie-afdeeling in snellen gang voor gewoon veldgeschut vrij wel ontreffbaar is 1)

1) Om deze reden acht ik hetgeen de heer Kam op bladz. 177 van zijn voordracht vermeldt n.l. het oprukken van 300 Boeren onder een hevig artillerievuur uit het centrum naar den linkervleugel van de stelling bij *Magersfontein* geenszins een daad van grooten moed, wat trouwens het verlies van slechts 5 man bewijst. Men kan aannemen dat het de Engelsche artillerie niet gelukt is zich op die 300 voorbijrennende Boeren in te schieten.

Het zou dan een vraagpunt dienen uit te maken in hoeverre de Rijd. Artillerie daarmee ware te wapenen en hoedanig de organisatie daarvan zou dienen te zijn. Wellicht dat het overdenken hiervan hen tot bekeering zal brengen, die hier te lande nog vermeenen dat bij een invoering van snelvuurgeschut de organisatie in batterijen van 6 stukken moet blijven bestaan.

Veel nieuws levert overigens de Z.-Afr. oorlog ons op artilleristisch gebied niet op blijkens de voordracht van den heer Ram. Alleen *Paardeberg* is een bepaald artilleristisch succes geweest, onder gunstige omstandigheden behaald.

Uit de voordracht blijkt dat de stellingen der Boeren beschoten werden vóórdát zij verkend waren, waarvan het natuurlijk gevolg was dat de schoten daar vielen waar geen stelling was. Nu beweert de heer Ram dat al die mischoten niet verloren waren doch een grooten moreelen indruk teweeg brachten, hoewel zulks eenigszins in strijd is met het medegedeelde op bladz. 177, waar Cronjé alleen in staat blijkt om den ontzenuwenden invloed van het artillerievuur op te heffen en nog wel bij een stelling, die 13½ K.M. lang was.

Ik zou echter wel willen vragen hoe de gevolgen van dien moreelen indruk zich toonden. De Boeren verlieten hunne stellingen niet, bleven zelfs in de nabijheid hunne kampsbezigheden verrichten, en waren dadelijk gereed om het geweer te gebruiken als de kans gunstig was. Tot een opheffend moreel bij de Britsche troepen kon het artilleriegedonder het ook niet brengen, daar de Engelschen de liggende houding bewaarden, die zij na het eerste snelvuur der Boeren hadden gekozen.

Uit hetgeen de heer Ram mededeelt betreffende het gebruik van de artillerie aan Engelsche zijde, waar we bijv. op bladz. 211 zien dat in de vlakte onder artillerievuur aan schansen werd gearbeid en dat men de nitwerking van dit vuur ontliiep door zich te dekken als men den vuurstraal zag, zou ik wel willen vragen wat voor artilleriemacht daar aanwezig was.

Mij dunkt het een gemakkelijke artilleristische opgave om in open terrein dergelijke werkzaamheden te beletten.

Dat de Lyddite bommen geen materiele uitwerking hebben, indien de stellingen niet juist bekend zijn, behoort ook hier te lande niet tot de verrassingen; ja ik vermeen dat men zich nog niet alle teleurstellingen bewust is, die de brisantgranaten op de oorlogsdoelen zullen geven, om reden men langzamerhand geheel andere eischen aan deze projectielen is gaan stellen, als men in het begin voorhad.

Gaat men nu nog na, dat het materieel der Engelschen vrij onvoldoende werkte, zie bladz. 12 van den Overdruk, en dat het tactisch gebruik bijna alles te wenschen overliet, dan is het begrijpelijk, dat de heer Ram op het gebied der artillerie niet tot belangrijke nieuwe conclusies kon komen.

Ook de beschouwingen over beweeglijkheid en uitwerking, op bladz. 209, kunnen om haar algemeenheid gevoelig buiten beschouwing blijven, maar wel zou ik den heer Ram willen vragen, of hij nader kan mededeelen, welke buitengewone diensten de door ossen getrokken 12ponders, die lyddite granaten schoten, hebben bewezen. Het is mij niet gelukt in de voordracht hieromtrent gegevens te vinden anders dan ééne groote paardenslaching.

Wat de beweeglijkheid betreft is het maar de vraag, of de Engelsche artillerie wel zoo gebruikt is, dat dit vraagstuk voldoende tot haar recht is gekomen.

Eenigszins nieuw is de conclusie op bladz. 212, dat de artillerie in vele gevallen het geoorloofde aan munitie niet te angstvallig moet afmeten naar de kans op het bereiken van materiele uitwerking, en dat van een *minder goed* doch *snel* afgegeven vuur, *dikwijls* meer resultaten verwacht kunnen worden, dan van een vuur dat eerst wordt ingesteld *na een uiterst nauwkeurige bepaling* van den artilleristischen afstand.

De drie tegenstellingen in deze conclusie hebben mijne aandacht getrokken. In den veldoorlog is nimmer sprake van een uiterste nauwkeurigheid bij het inschieten. Laat men het inschieten achterwege, dan vermindert men de kans van uit-

werking zoo aanmerkelijk, dat het versnellen van dit minder goed gerichte vuur, nimmer ook maar eenigermate te gemoet kan komen aan de gevolgen van de fout, gemaakt door het weglaten van het inschieten.

Ik voor mij geloof dat de conclusie van den heer Ram meer gegrond is op het gevolg van de zeer bedenkelijke gewoonte, die blijkbaar ook bij het Engelsche leger bestaat, om in batterij te komen en zelfs te vuren vóór de juiste opstelling van den vijand bekend is. In de gevolgen hiervan meen ik dat verder alle fouten schuilen, die door de Engelschen op tactisch gebied werden gemaakt.

Wat toch was het geval: de artillerie vuurde op terrein gedeelten, die naar hare of 's Bevelhebber's meening wel stellingen zouden *kunnen* zijn. Resultaat nihil. Na eenige uren kanongebulder ging de infanterie vooruit en kwam tegenover ongeschokte troepen, die veel dichterbij bleken dan verwacht werd en dus geheel verrassend met hun hevig geweervuur optraden en den aanval natuurlijk gemakkelijk tot staan brachten.

Ontegenzeggelijk doet hierbij zich de invloed van het rookzwakke kruit en van een goede terreinkeuze gelden, maar het was niet noodig geweest dat nu ook de geheele actie der Engelschen verlamd bleef.

Deze eerste aanval toch had beschouwd moeten worden als een gewelddadige verkenning, wat geen nieuw begrip is, daar het *Handboek der tactiek* van de heeren Hoogeboom en Pop op bladz. 137 1^e Deel 2^e druk dit behandelt.

Eerst nadat bij dit inleidend gevecht meer van de stelling bekend is geworden, kan er sprake zijn van algemeene gevechtdispositiën, waartoe het in stelling brengen van de massa artillerie behoort.

Het vinden van de verdedigende artillerie bij goedgekozen positiën en de juiste lijnen der infanteriestellingen, zal wel de grootste moeielijkheid blijven, welke te minder overwonnen zal worden, naarmate de aanvaller minder meester is van het aanvalsterrein in zoo groot mogelijke uitgestrektheid. En dit

meeesterschap krijgt hij niet, zonder een overmachtige en zoo lang mogelijk te paard blijvende cavalerie.

Ter verkrijging van juiste gegevens omtrent de mogelijkheid van het uitvinden der stellingen, acht ik het noodzakelijk, dat hij manoeuvres verboden wordt om het artillerievuur te openen op een doel dat niet verkend is; terwijl de roode vlag, die het voortgezet vuur van een batterij aangeeft, dient te worden afgeschaft. Het komt toch voor, dat die roode vlag de plaats der batterij verraadt.

Op bladz. 209 wordt de vraag gesteld, of splitsing der batterij in sectiën in vele gevallen niet raadzaam zal zijn, met het oog op de verhoogde kans van onzichtbaarheid. Het reglement C. Gevecht geeft reeds lang aan, dat de tusschenruimten der stukken bij voorkeur boven de normale moeten worden genomen. De éénhoofdige leiding door den batt.-comm. stelt echter aan de uitgebreidheid der batterijstelling hare grenzen. Wellicht dat later bij snelvuur-batterijen de leiding van het vuur sectiesgewijze zal plaats hebben, waardoor meerdere afstand tusschen de sectiën weinig bezwaar zal hebben.

Vraagt men of de algemeene tactische beginselen van aanval en verdediging na de mededeelingen van den heer Ram gewijzigd dienen te worden — voor zoover althans de enkele aanwijzingen, die hij geeft, een beeld vormen van hetgeen hij verlangt — dan antwoord ik voor mij hierop ontkennend.

Schijnbaar heeft de passieve verdediging zelfs met dunne zwakke liniën succes gehad, maar dit is slechts schijnbaar, daar er nimmer beslissingen uit zijn voortgekomen. Met zekerheid kan zelfs gezegd worden, dat de toestand in Z.-Afrika thans een geheel andere zou zijn, indien de Boeren hunne passiviteit hadden laten varen en van den beginne af met hun geheele macht even actief en aanvallend waren opgetreden als in de tweede, naar mijne afwijkende meening, meest belangrijke phase van den oorlog 1).

1) Als een staaltje, merkwaardig getuigende van offensieven geest, haal ik een Standard bericht aan, als zouden de Boeren bij de jongste nederlaag van Methuen tegen infanterie- en artillerievuur in gechargeerd hebben. De bron is niet onverdacht, 't bericht komt evenwel van Engelsche zijde.

Bovendien is het verlies percentage van de aanvallende troepen op de Boerenstellingen te gering geweest en de leiding te slecht om aan te nemen dat die aanvallers het uiterste hebben beproefd.

Al hebben de Boeren in dunne liniën in de terreinen van Zuid-Afrika, Engelsche troepen in hun frontaanval kunnen stuiten, mag hieruit nog niet worden besloten dat andere troepen met dezelfde formatie in andere terreinen hetzelfde succes zullen hebben tegen andere tegenstanders. Met den heer Hoogeboom blijf ik dan ook het voorbeeld van den heer Mijsberg zeer gevaarlijk achten wat de breedte-uitbreiding van de door hem outworpen stelling betreft.

Ten slotte acht ik mij verplicht uw aandacht te vestigen op de beschouwingen betreffende de discipline en wel op de 2^e alinea van blz. 224 waarin de heer Ram als zijn gevoelen uitspreekt »ondanks de militaire discipline heeft de Boerenstrijdmacht veel kunnen verrichten wat we vroeger onmogelijk »waanden» en dit moet gelden als een bemoediging voor de voorstanders van militielegers met korten oefeningstijd. Maar ik zou wel willen vragen aan de hand van het gestelde op blz. 176—177 wat er van de Engelschen zou zijn terechtgekomen in den slag van Magersfontein indien uitvoering was gegeven aan de order van Cronjé om aanvallend op te treden, wat nu eenvoudig geweigerd werd, dus door gebrek aan discipline.

Bovendien is de conclusie m. i. niet geheel juist. Dat de Boerenstrijdmacht zooveel heeft kunnen en nog kan nitrichten, ligt in de allereerste plaats aan de strategische onmogelijkheid om over een frontbreedte van 700 KM. met slechts 3 spoorwegen op te rukken. Die fout is onherstelbaar en zou alleen reeds moeten leiden tot een ehech voor de Engelschen, indien de Boeren den strijd onbepaald kunnen volhouden uit een materiëel oogpunt.

Herhaalde malen wordt er in de voordracht gesproken van hevige moreele indrukken en moreele uitwerking en nu wil het mij toeschijnen dat die moreele uitwerking zijn oorzaak

vindt in het gemis aan discipline aan beide zijden. Wat toch is discipline in haar hoogste toepassing anders dan de overwinning van zichzelf om niettegenstaande hevige *moreele* indrukken uit te voeren hetgeen gelast wordt. Waar de heer Ram spreekt van een bijzonder soort van discipline nl. de militaire, daar vermeen ik dat er slechts één soort discipline bestaat, maar dat in den oorlog de zwaarste toepassing ervan gevorderd wordt nl. de overwinning van de zucht tot zelfbehoud en als nu de nieuwere oorlogen zulke hevige *moreele* indrukken geven, zal het daarom noodig zijn de beoefening der discipline met meer ernst ter hand te nemen.

Hierom meen ik protest te moeten aantekenen tegen het gestelde op bladz. 196 waar de vuurdiscipline, één der middelen om discipline te oefenen, in den ban wordt gedaan om daarvoor in de plaats te krijgen *het vertrouwen in het geweer en in zijn schietvaardigheid*.

Neen, de man moet gedisciplineerd zijn d. w. z. *vertrouwen* hebben in *zichzelf* en in ons, en de zekerheid dat hij de zucht tot zelfbehoud kan overwinnen. Dit vertrouwen bezittende zal hij van zijn wapen het gebruik maken, dat hij door oefening heeft verkregen.

Geen officieren met het geweer in de hand als schutter in de vuurlinie zooals op bladz. 208 wordt aangeprezen, terwijl nog wel als tegenhanger op bladz. 175 wordt vermeld dat van Boerenzijde geklaagd wordt over onbekwaamheid van de officieren in den slag aan de Modderrivier, zoodat men dan toch aan Boerenzijde vermeende dat er zelfs bij de passieve verdediging voor officieren iets meer te doen valt dan als schutter op te treden.

Om discipline, zelf beheersching en zelfvertrouwen te kweken en te behouden mag men geen verrichtingen opdragen beneden den rang van een meerdere en hierin ligt m. i. het groote gevaar van militielegers met korten oefeningstijd. Het grootste gedeelte van het jaar zijn er dan geen verrichtingen uit te voeren in overeenstemming met den rang der meeste officieren en vervalt men in het overnemen van werkzaamheden, welke

aan de in lagere rang geplaatsten toekomen, waardoor aan de laatsten alle zelfstandigheid en zelfvertrouwen wordt ontnomen.

De indrukken resumeerende, welke de voordracht van den heer Ram mij hebben gegeven, kom ik tot de conclusie dat de Z. A. Oorlog geen enkel *bewijs* levert tegen de heerschende strategische en tactische begrippen en dit kan niet anders want al moge tactiek en wiskunde niet hetzelfde zijn, zooals de overste Koolemans Beijnen zoo gaarne zegt, dan is het toch een feit dat beiden takken zijn van denzelfden boom : waarvan de stam de studie is en de wortels het gezond verstand zijn.

(*Toewijdingen.*)

De heer DE GREVE: Een der gewichtigste conclusiën, waartoe de heer Ram in zijne lezing van 13 Dec. jl. gekomen is, is die, dat het gebleken is, dat de door de Engelschen op het oefeningsterrein ingestudeerde aanvalsvormen, welke ook bij de andere Europeesche legers nog gebruikelijk zijn, niet meer voldoen, en dat de Engelschen noodgedrongen zijn moeten komen tot een aanvalsvorm met elkaar volgende uiterst verspreide liniën. De heer R. zegt hieromtrent, dat het bij hem vast staat, dat ook in onze terreinen de aanvaller veel meer tusschenruimte zal moeten nemen dan tot nu toe gebruikelijk was.

De studiën, die ik uit de beschikbare bronnen gemaakt heb omtrent de gevechten in het *eerste* tijdperk van den oorlog hebben mij juist tot tegenovergestelde conclusiën geleid en wel :

1°, dat het *niet gebleken* is, dat de gebruikelijke aanvalsvormen niet meer tot het doel kunnen leiden ;

2°, dat de Engelschen niet *noodgedrongen* de nieuwe aanvalsvormen gekozen hebben, maar dat deze zeer waarschijnlijk het resultaat zijn geweest van louter en m. i. verkeerde theoretische bespiegelingen vóór en bij het begin van den oorlog, als een gevolg van de ontzettende vuuruitwerking *op het schijfschietterrein* verkregen ;

3°, dat juist die nieuwe aanvalsvormen oorzaak zijn geweest van de mislukte met groote overmacht ondernomen frontaanvallen.

Dat een frontaanval met de gebruikelijke aanvalsvormen onuitvoerbaar zou zijn geworden, zou *alleen* hebben kunnen blijken uit het *eenige* gevecht, dat op die wijze gevoerd is geworden, nl. het *eerste* gevecht van den oorlog, de vermeerstering van den Talanaheuvcl bij Dundee.

Reeds bij het tweede gevecht toch, dat bij Elandslaagte, hadden die nieuwe denkbeelden ingang gevonden bij den aanvoerder der daarbij betrokken Engelsche infanterie, den kolonel Ian Hamilton. Generaal White rapporteerde dat het bataljon van het Devonshire Regiment, een bataljon dat ongeveer 700 geweren telde, zich bij den aanval uitgebreid had over een front van 500 yards en een diepte van 1300 yards.

Ook de troepen van het I^e Legerkorps van Buller traden dadelijk met de nieuwe gevechtsvormen op. Generaal Hildyard liet toch in het eerste gevecht, bij Willow-Grange, een bataljon den aanval doen met 8 compagnieën op grooten afstand achter elkaar, elke compagnie in een wijd uitgespreide tirailleurlinie opgelost.

Omtrent het gevecht bij Colenso zegt een ooggetuige, de kolonel de Villebois de Mareuil: »les Anglais se déploient sur plusieurs lignes de tirailleurs.»

Ook de troepen van lord Methuen hadden blijkbaar van stonde aan de nieuwe beginselen ingezogen. Reeds bij het tweede gevecht, dat bij Graspan, verwijt de bevelhebber toch aan de marine-brigade, dat deze in te dichte vormen was opgetreden, omdat de tirailleurs *slechts* 4 pas tusschenruimte hadden genomen.

Dat men *tijdens* die gevechten zelve, *gedwongen* zou zijn geworden tot die zeer verspreide vormen over te gaan, is niet aan te nemen, gelet op de geringe verliescijfers, niettegenstaande een meestal langdurig vuurgevecht *na* het aannemen van die vormen.

Zooals ik reeds zeide, *alleen* het gevecht om den Talanaheuvcl had de noodzakelijkheid kunnen aantonen, en wat zien we nu daarbij? Dat de frontaanval *gelukt* is, en dat zelfs met niet meer dan 7% verliezen.

De heer R. merkt hieromtrent op: ja, maar hier waren buitengewone omstandigheden oorzaak dat de frontaanval gelukte.

Welke waren nu die buitengewone omstandigheden, afgescheiden van het feit, dat men *hier* alleen aan de oude beginselen getrouw bleef?

In de eerste plaats, zegt de heer R., *dat de verdediging door de Boeren lauw gevoerd werd.*

Mij dunkt dat de feiten dit tegenspreken. De verdediger leed een verlies van 9% der sterkte, een verlies dat gelot op de verhouding van het opgegeven aantal dooden en gewonden als 1 : 2 vermoedelijk nog te laag is gesteld geworden. Dat verlies werd geheel geleden gedurende den aanval, daar de stelling tijdig ontruimd werd en van een vervolging zelfs door vuur geen sprake was. Niettegenstaande dat verlies, werd de stelling eerst ontruimd, toen de zône welke men later steeds met de zeer verspreide vormen meende te moeten doortrekken, reeds door de aanvallers overschreden was, en zij al vrij nabij waren, alléén door een steile helling gescheiden.

Nemen we nu in aanmerking dat bij naogenoeg alle latere gevechten, waarbij de Boeren hunne stelling ontruimden, hunne verliezen geringer waren dan 9 pct., dan mag men toch niet van een bijzonder lauw gevoerde verdediging spreken. Dat te minder omdat bij Elandslaagte, dat steeds genoemd wordt als een hardnekkige verdediging, de Boeren *met inbegrip* van de bij de vervolging gevallen slechts 10 pct. aan dooden en gewonden bekwamen.

Verder noemt de heer R. de overmacht aan kanonnen. Het is waar, de Engelschen brachten 12 kanonnen in 't vuur tegen de stelling, terwijl de Boeren over 4 Kruppkanonnen beschikten. Doch was de overmacht aan geschut bij vele der latere mislukte aanvallen niet even groot of nog veel grooter?

Bovendien, de heer R. zegt het zelf, heeft het vuur der Engelsche granaatkartetsen, over welke projectielsoort de batterijen bij Talanaheuvvel slechts beschikten, over 't algemeen weinig uitgewerkt.

Eindelijk noemt de heer R. munitiegebrek bij de Boeren. Wanneer dit zich bij den gewoonlijk ruim voorzienen verdediger eerder voordeed dan bij den aanvaller, dan is dat wel een bewijs, dat de aanvalsvormen, bij Talanaheuvel toegepast, den verdediger tot een buitengewoon munitieverbruik hebben gebracht, zonder daarvan een behoorlijk effect te verkrijgen.

Uit het voorgaande, gepaard aan de zeer sterke stelling met een schootsveld, zooals men die hier in Nederland maar weinig en in Indië nog veel minder vindt, moet m. i. worden afgeleid dat de verdediger den strijd onder alles behalve ongunstige omstandigheden gevoerd heeft.

Wel is dat bij den aanvaller het geval geweest, vooral ook omdat reeds bij het begin van het gevecht de bevelhebber sneuvelde.

Toch zien we hier den frontaanval gelukken, niettegenstaande de overmacht des aanvallers hier lang niet zoo groot was, als dit bij de latere mislukte frontaanvallen meestal het geval was.

De aanval had n.l. plaats met 3 bataljons, die zeer onvol-tallig waren en dus vermoedelijk niet meer dan 700 geweren geteld zullen hebben, dus met ongeveer 2100 geweren, terwijl de Boeren op 1500 geweren geschat worden.

Dat de gelukte aanval niet meer resultaten afwierp is niet te verwonderen, wanneer de aanvaller nog een laatste steile helling moet beklimmen op een moment, dat de verdediger reeds op zijne paarden springt en zich in galop verwijdert.

Het gevecht om den Talanaheuvel *drony* de Engelschen dus volstrekt niet, naar andere vormen om te zien.

Evenwel de theoretische bespiegelingen omtrent de vermoedelijk vernietigende uitwerking van het Mauser-geweer hadden reeds het hare gedaan, en bij het volgende gevecht, dat bij Elandslaagte, werd dit reeds met die zeer dunne liniën gevoerd. De aanval gelukte daarbij echter des ondanks, omdat de omstandigheden wilden, dat de hoofdaanval, als flankaanval bedoeld doch frontaal gevoerd, toch in het ernstigste stadium met dichte liniën plaats had.

Generaal White rapporteert toch, dat reeds alle reserves in

de voorste linie gebracht waren, toen het geen dekking meer biedend terrein doorschreden moest worden. En met die thans dichte linie werd de aanval over 1000 yards met succes voortgezet.

Wel is waar kreeg het bataljon Gordon Highlanders daardoor groote verliezen, n.l. $27\frac{1}{2}$ pct., maar overweldigend *voor een enkele afdeeling* waren die verliezen toch niet, vergeleken bij de verliezen van sommige bataljons in den Fransch-Duitschen oorlog. De totale verliezen van den aanvaller waren slechts 8 pct.

Thans wil ik langs theoretischen weg trachten te verklaren, waarom bij de nieuwe aanvalsvormen der Engelschen de aanval meestal tot staan kwam, niettegenstaande de geleden verliezen slechts zeer klein waren.

Gewoonlijk wordt aangenomen dat een troep slechts een zeker verliesprocent kan dragen, en dat de aanval tot staan komt wanneer dat verliesprocent is overschreden.

Naar mijne meening is dat alleen dan waar, wanneer die verliesprocenten werkelijk een maatstaf zijn voor het gevaar waarin de enkele man in de *voorste* linie zich heeft bevonden, om getroffen te worden.

Kiest men vormen, waarbij het verliesprocent voor den geheelen troep kleiner wordt, maar waarbij de kans om getroffen te worden voor den enkelen man in de voorste linie even groot blijft of zelfs grooter wordt, dan komt de aanval reeds bij een kleiner verliesprocent, over den geheelen troep berekend, tot staan.

Dat er bij zeer verspreide vormen minder verliezen in de tirailleurlinie geleden worden, niet procentisch maar absoluut, kan voor den man geen aanleiding zijn het gevaar kleiner te schatten dan het wel is. Dat gevaar doet zich duidelijk kennen zoowel hoorbaar als zichtbaar. Naar mijne persoonlijke ondervinding is het veel meer het *ffts*-geluid der dicht voorbijvliegende kogels en het links en rechts langs den grond slieren en stof opwerpen der projectielen, welke het gevoel van gevaar verwekken, dan het getroffen worden van

nabijzijnde kameraden, wat dikwijls niet eens opgemerkt wordt.

Verminderen nu *die* factoren, welke het moreel van den man ter neder drukken in intensiteit, wanneer door het nemen van groote afstanden de verliezen in een tirailleurlinie van zekere lengte *absoluut* kleiner worden gemaakt. Geenszins!

Het gunstigste geval zou het nog zijn, wanneer het vuur des verdedigers even als wanneer deze een dichte tirailleurlinie tegenover zich heeft, in de breedte gelijkmatig verdeeld bleef. Aangezien door den verdediger in zekere tijdsruimte evenveel patronen verschoten zullen worden, onafhankelijk van de dichtheid der tirailleurlinie des aanvallers zullen dan op het verticale vlak ter hoogte van het doel per M^2 evenveel treffers vallen.

Evenveel kogels zullen dus op korten afstand langs den man heenvliegen; het gevoel van gevaar zal dus even groot en zeker niet kleiner zijn.

Meer kans is er echter, wanneer de verdediger zijne stelling dicht bezet heeft, dat groepen van schutters hun vuur concentreren op elk der ver uit elkander loopende manschappen van den aanvaller, dat dus de treffers op het verticale vlak *niet* gelijkmatig in de breedte verspreid zullen zijn, maar zich om de afzonderlijke doelen zullen groepeeren. Dan wordt het gevoel van gevaar voor den man zelfs grooter dan wanneer hij deel had uitgemaakt van een dichte tirailleurlinie.

Er is nog een andere reden, die maakt dat de kans voor den man om getroffen te worden veel grooter wordt, wanneer hij deel uitmaakt van een zeer dunne tirailleurlinie. Het vuur van den verdediger heeft n.l. de grootste uitwerking wanneer de verdedigende schutters hun kalmte behouden. Een middelmatig schutter kan *in het gevecht* grootere uitkomsten van zijn vuur verkrijgen dan een scherpschutter, wanneer de eerste wel, de laatste niet kalm blijft. Naarmate de kalmte van de schutters verloren gaat, naarmate hunne zenuwen door het gevoel van gevaar aangegrepen worden, naar die mate vermindert de uitwerking van hun vuur, vooral door het zoo veelvuldig voorkomende *te hoog* schieten.

En waardoor blijft de verdediger in het gevecht niet kalm? Door het vuur dat de aanvallende tirailleurlinie op hem richt. Naarmate in die tirailleurlinie meer geweren in het vuur gebracht worden, naar die mate zullen meer kogels in de nabijheid van den verdedigenden schutter voorbijvliegen en zal deze zijn kalmte verliezen.

Het spreekt dus wel van zelf, dat bij dichte aanvallende tirailleurliniën, waarbij 4 à 5 maal zooveel geweren in het vuur gebracht worden, dan bij de tirailleurliniën door de Engelschen toegepast, het vuur des verdedigers veel minder zuiver *moet* zijn, dan het nu bij de Boeren meestal het geval was. Het is dan ook zeer waarschijnlijk om die reden, dat het vuur der Boeren bij Talanaheuvcl, toen de Engelschen nog dichte tirailleurliniën bezigden, zoo weinig uitwerking heeft gehad, niettegenstaande die Boeren toen bijna al hun munitie verbruikten.

Dat betere vuur des verdedigers maakt het gevaar, waarin de man in de zeer open aanvallende tirailleurlinie gebracht wordt, dus belangrijk grooter.

Terwijl nu de factoren, die het moreel van den man nederdrukken, niet alleen geen kleineren maar zelfs een belangrijk grooteren invloed doen gevoelen, neemt men bij dergelijke zeer open tirailleurliniën juist het middel weg, om den man zijn gevoel van vrees te doen overwinnen.

Dat middel is n.l. gelegen in de nabijheid van kameraden, maar vooral van meerderen en in 't bijzonder van de officieren.

Niemand zal tegenspreken, dat door den man *moed* getoond wordt, wanneer hij zich uit de veilige liggende houding door opstaan in 't gevaar begeeft, dat hij voortdurend om zich heen ziet en hoort, en dat onmiddellijk in intensiteit toeneemt, zoodra de vijand grootere doelen ziet.

Een Frausch generaal zeide eens, dat wil men *moed* verwachten, *toeschouwers* vereischt zijn. Nu moge dat bij menschen met een hoog ontwikkeld plichtsgevoel niet doorgaan en zullen deze wellicht evenveel moed toonen, ook al wordt hunne han-

deling niet opgemerkt, in 't algemeen is dat gezegde m. i. volkomen waar, en zeker bij 't meerendeel der soldaten.

Ook verliest de discipline, waar dit kan dienen om den man zijn als mensch ingeboren zucht naar zelfbehoud te helpen overwinnen, meer en meer haren invloed, waar de man weet dat geen of slechts weinige meerderen het oog op hem gevestigd houden; terwijl het opwekkend voorbeeld van die meerderen slechts door weinigen in de tirailleurlinie opgemerkt kan worden.

Is het dan wonder, dat waar men de tirailleurliniën 1 man op de 6 pas neemt, ja waar de tusschenruimten vaak nog grooter waren, dat dan te weinig manschappen den moed toonen om op te staan en nog een sprong voorwaarts te maken?

Vandaar dan ook, dat reeds op vrij grooten afstand van den verdediger, hoewel de verliezen over den geheelen aanvallenden troep gerekend dan nog slechts zeer gering zijn, toch de tirailleurlinie niet meer is vooruit te krijgen.

Nu kan men wel het geschokte moreel van die linie weer opheffen door haar bij het stokken der voorwaartsche beweging *dicht* te maken, door het inbrengen van ondersteuningstroepen, om zodoende het persoonlijk gevaar voor elken man in de linie kleiner te maken, maar dan heeft men noodeloos het moreel van de tirailleurlinie vooraf naar beneden gedrukt. Ik zeg noodeloos, want men zou dan juist op de kortere afstanden, waar men den verdediger meer vuuruitwerking toeschrijft, het wel mogelijk achten met dichte tirailleurliniën op te treden, wat men op de grootere afstanden heeft willen vermijden.

In ieder geval zal van een verderen voortgang van den aanval, na het stokken der beweging door de zeer dunne tirailleurlinie, slechts sprake kunnen zijn, wanneer *werkelijk* ondersteuningstroepen, zij het ook met groote verliezen, tot verdichting in die tirailleurlinie gebracht *kunnen* worden. De zekorheid hiervan hebben de Engelschen zich echter ontnoemen, door ook de soutiens en reserven in zeer dunne liniën op te lossen.

Een ooggetuige, n.l. de schrijver in het *Militär Wochenblatt*

Beiheft n° 8 van 1901, die ook door den heer R. wordt aangehaald, verklaart herhaaldelijk te hebben opgemerkt, dat als de tirailleurlinie niet meer vooruit te krijgen was, wel door de Engelschen *beproefd* werd de zeer verspreide soutiens in die linie te brengen, doch dat deze vóór het bereiken der tirailleurlinie, zich weder neerwierpen, om niet meer vooruit te komen.

Wat de practijk daar leert is theoretisch alleszins verklaarbaar. De tirailleurlinie heeft zich neergeworpen, omdat het vuur haar te machtig werd. Een vuurgevecht heeft dan plaats, waarbij, zooals de heer R. ons mededeelt, verdediger en aanvaller elkaar nauwelijks kunnen onderkennen. Daar springt de dunne soutienlinie op, om haar te verdichten. Spreekt het dan niet van zelf, dat de verdediger grootendeels zijn vuur zal richten op die soutienlinie, die nu *wel* herkenbare doelen aanbiedt. Dat vuur zal vrij zuiver zijn, omdat de tirailleurlinie des aanvallers reeds gedemoraliseerd is en zoo weinig geweren in het vuur brengt.

Weder wordt nu van elken man in de soutienlinie groote moed vereischt, om zich niet door neerwerpen aan dat groote persoonlijke gevaar te onttrekken; wederom kunnen de aanvoeders door groote verspreiding hun morceelen invloed niet doen gevoelen. Is het dan wonder, dat die liniën soutiens en reserves, ondanks kleine verliezen, de tirailleurlinie niet bereiken?

Alleen door dichtere formatiën voor soutiens en reserves zal het nog mogelijk zijn, zij het dan ook met groote verliezen, ze tot verdichting van de tirailleurlinie voorwaarts te krijgen. Die verliezen in die dichtere formatiën zullen echter zeker minder groot geweest zijn, wanneer de tirailleurlinie reeds vrij dicht was, en door het zooveel sterkere vuur, dat deze kan afgeven, het vuur des verdedigers zeer onzuiver heeft gemaakt.

Met die nicuwe gevechtsvormen hebben de Engelschen langdurige *slepende* gevechten kunnen leveren met bijzonder kleine verliesprocenten, een *devisieven* aanval konden zij daarmee meestal niet tot een goed einde brengen.

Niettegenstaande hun overmacht, werd het gevecht meestal met een minderheid gevoerd, omdat zij steeds minder geweren

in 't vuur brachten dan de verdediger, en dat zelfs daar waar deze laatste zijne stellingen zeer dun bezet had. Bij de voorbeelden, door den heer R. aangehaald, van verdedigingsstellingen bezet met 1 man op de 3 M., doch waarbij alle beschikbare geweren ook dadelijk in 't vuur gebracht werden, stelde de aanvaller daartegenover vuurfronten bezet met 1 man op de 6 of 8 pas.

De omstandigheid, dat de Boeren met zulke dun bezette stellingen een frontaanval herhaaldelijk hebben kunnen afwijzen, pleit er dan ook alleen voor, dat groote frontbreedten en zwak bezette stellingen gebezigd kunnen worden, als men zeker weet dat de aanvaller zal optreden zooals de Engelschen het gedaan hebben. Geenszins volgt daaruit, dat de moderne vuurwapens aan dergelijke zwak bezette stellingen een voldoende weerstandsvermogen zullen verleenen, wanneer de decisieve aanval met de oude gevechtsvormen wordt uitgevoerd, zonder groote verliezen te schuwen.

Wat den aanval betreft is in dezen oorlog wél gebleken, dat met de nieuwe gevechtsvormen het doel meestal niet bereikt kon worden. Tevens is daarbij *nimmer* proefondervindelijk het bewijs geleverd, dat de oude gevechtsvormen wegens *te groote* verliezen niet meer toe te passen zijn. Dat bewijs zou reeds alleen daarom niet geleverd kunnen worden, omdat in dezen oorlog *nimmer* buitensporig groote verliezen geleden zijn.

Het komt mij dus voor, in verband met het voorgaande, dat er op grond van de ondervinding in dezen oorlog, geen reden bestaat, voor den decisieven aanval onze werkelijk goede gevechtvoorschriften met hare dichte tirailleurliniën te verwerpen.

De heer VAN OORDT: Mijnheer de Voorzitter! Ook door mij is met groote belangstelling kennis genomen van de in deze Vereeniging gehouden voordracht van kapitein Ram betrekking hebbende op den Zuid-Afrikaanschen oorlog. Die verhandeling ontleent toch een bijzondere beteekenis aan het feit, dat zij is samengesteld door een officier, die de energie had zich te begeven naar het oorlogstoneel te midden van het

gevaar, om door eigen aanschouwing leering te putten uit den gevoerd wordenden strijd.

De Zuid-Afrikaansche oorlog wekt voorzeker niet in de laatste plaats de belangstelling op van ons *Nederlandsche* militairen. Ik wil hier op *deze* plaats niet uitweiden over de belangstelling voortvloeiende uit stamverwantschap met eene der partijen. *Hier* wil ik alleen de militaire zijde der quaestie beziën. Het geldt hier een strijd door een der partijen gevoerd ter verdediging harer onafhankelijkheid tegenover groote overmacht. Die strijd wordt gevoerd met velerlei moderne hulpmiddelen, doch tevens onder zeer bijzondere omstandigheden en in een zeer eigenaardig terrein. Hierop is trouwens door den heer Ram ook gewezen geworden.

Deze eigenaardigheden wat betreft „terrein en omstandigheden” maken groote voorzichtigheid en objectiviteit bij het trekken der conclusiën uit de feiten hier, meer dan ooit, tot een gebiedende noodzakelijkheid. Hierop mag nog wel met nadruk de aandacht worden gevestigd want het is bekend, dat de Zuid-Afrikaansche oorlog maar al te vaak wordt te baat genomen om allerlei verrassende nieuwigheden op krijgskundig gebied, als de hoogste wijsheid te verkondigen.

Welk een schrijfwoede is er reeds door dien oorlog ontstaan, en dat, terwijl hij nog niet eens is geëindigd! Waarlijk de voorapelling is niet te gewaagd, dat deze krijg het record zal slaan wat betreft de bergen papier die er over zijn volgeschreven en dat het aantal der door dien krijg in beweging gebrachte pennen weldra het aantal der daarin verschoten patronen evenaren zal!

Door den geachten Spreker zijn in deze Vereeniging beschouwingen gehouden betrekking hebbende op legervorming en op tactiek. In verband met den zeer korten tijd, die mij ter beschikking staat, zal ik mij tot enkele tactische quaestiën bepalen.

Laat ik nu maar dadelijk verklaren, dat ik bij het lezen der beschouwingen van den Spreker gestuit ben op eenige conclusiën, die m. i. bezwaarlijk geheel met elkander in overstemming kunnen worden gebracht.

Terecht is door hem gewezen op de, o. a. ook in dezen oorlog gebleken, verhooging van de kracht, die het tactisch defensief aan de nieuwere bewapening ontleent. Het is den geachten inleider bekend, dat door mij aan die verhooging der kracht van het tactisch defensief bij de tegenwoordige bewapening een zeer groote beteekenis wordt toegekend. Hij zal mij dus zeker niet bevooroordeeld achten door de traditioneele offensief-verheerlijking, *quand même*. Voor een klein leger als het onze, dat in den oorlog veelal zal optreden tegen overmacht in een voor de verdediging buitengewoon gunstig terrein, is het beslist noodzakelijk, dat het vertrouwen in de kracht der verdediging worde aangekweekt en versterkt en niet, zij het ook langs indirecten weg en te goeder trouw, worde ondermijnd. Wij zullen in den oorlog meestal tactisch-defensief moeten optreden, of laat ik liever zeggen: onze eventneele tegenstander zal tegenover ons veelal tactisch-offensief *moeten* optreden.

Het strategisch-offensief met al zijne bekende groote voordeelen moet, wil het zijn karakter behouden, als het ware vloeiend overgaan in het tactisch offensief. »*Offensive strategy requires offensive tactics*'' 1). Doch, bij de tegenwoordige bewapening kan bezwaarlijk worden ontkend, dat *die* omstandigheid het zwakke moment van het strategisch-offensief uitmaakt. Bij de onderlinge vergelijking van het tactisch offensief en defensief wordt steeds gewag gemaakt van het initiatief des aanvallers; op het initiatief des verdedigers wordt daarbij echter niet of niet voldoende de aandacht gevestigd. Dit initiatief wordt in algemeen zinnig aangeduid door de woorden: keuze van het terrein van den strijd. Wij zouden kunnen zeggen: de aanvaller bezit, althans aanvankelijk, het initiatief in dynamischen -- de verdediger dat in statischen zinnig. Het initiatief van den ver-

1) J. Un. Serv. Inst. January 1901. „Die strategische Offensive bringt daher auf ganz naturgemässe Weise die taktische mit sich. Jene ist ohne diese nicht denkbar. . . . *Strategische und taktische Offensive gehören untrennbar zu einander*'' (v. d. Goltz.)

dediger, wat betreft de tactische handelingen, komt zelfs *eerder* tot uiting dan dat van den aanvaller. 1)

Heeft de verdediger niet het initiatief in de keuze zijner stelling, in de frontuitbreiding, in de sterkte der aanvankelijke bezetting; veelal ook in de wijze van versterking ter verhooging van de weerkracht? 2). Moet de aanvaller niet vooraf zich vergewissen op welke wijze de verdediger van dat statische initiatief heeft gebruik gemaakt? En is niet ook de Zuid-Afrikaansche oorlog daar om ons te doen zien hoezeer de aanvaller aan dat initiatief des verdedigers onderworpen is; hoeveel tijd hij soms noodig heeft om nit te vorschen op welke wijze des verdedigers initiatief zich heeft geuit; bewijst ook deze krijg ons niet opnieuw en overtuigend hoe bedrogen de aanvaller kan uitkomen, die de door den verdediger genomen maatregelen niet of slechts onvolledig heeft doorgrond? Kan, vooral na de invoering van het rookzwakke buskruit, de verdediger, door 't bezetten van vóórstellingen en van punten buiten het eigenlijk verdedigingsfront, den aanvaller niet misleiden, hem niet tot te vroege ontwikkeling verleiden of althans niet tot zeer ver uitgehaalde bewegingen noodzaken, waardoor de aanvaller *zijne* plannen vroegtijdig verraadt en den verdediger dus tijd moet laten tot het treffen van tegenmaatregelen? Heeft de verdediger niet in den regel meer

1) Uit den aard der zaak heb ik hier, waar ik de kracht van het tactisch-defensief bespreek, het oog op de *gepremediteerde* verdediging (die zich zelfs bij het ontmoetingsgevecht kan voordoen) en niet op een verdedigen, waarin een der partijen als het ware door haar tegenstander gedrongen wordt en waarbij de, veelal, hoogst ongunstige toestand des verdedigers niet het gevolg is van de zwakte van het tactisch defensief als zoodanig, doch van de omstandigheden waaronder de strijd wordt gevoerd. Evenmin wordt voor den tactischen aanvaller de ongunstige omstandigheid verondersteld, dat hij door den tegenstander wordt *gedwongen* om aan te vallen, *bijvoorbeeld* om te trachten zich aan een afsnijding van zijne verbindingen te onttrekken.

2) Men leze: „La fortification de campagne combinée avec la tactique” (*Journal des Sciences milit.* Nov. 1898) en vooral: „Befestigung in Lehre und Anwendung” (*Jahrbücher*, Sept. 1901). In laatstgenoemd artikel wordt ook gewezen op hetgeen de Boeren in dit opzicht hebben verricht.

gelegenheid achter zijn front zijne krachtgroepeering te maskeeren, dan de zich voortbewegende aanvaller?

Daar voorts de verdediger in verreweg de meeste gevallen het terrein van den strijd beter kent dan de aanvaller, zal hij er ook meestal van te voren reeds de voor- en nadeelen beter van kunnen nagaan dan deze.

Wat nu de geachte Spreker heeft gezegd omtrent de geringe waarde van het Boerenleger voor het doorgezet strategisch offensief, deze beschouwing, hoe juist overigens ook, is voor ons van betrekkelijk ondergeschikt belang. De Boeren hebben zich al heel spoedig tot het strategisch defensief bepaald. Dat was voor een leger als 't hunne wellicht onvermijdelijk. In elk geval hebben zij met het tactisch defensief, dat met dit strategisch defensief gepaard ging, wel is waar groote, doch geenszins beslissende resultaten bereikt.

Terecht heeft de Spreker gewezen op het feit, dat de Boeren na den afweer niet de kroon op 't werk hebben gezet door een daaropvolgend offensief: »Dientengevolge hebben ze den aanval wel *afgeslagen*, maar nimmer hebben ze dien vijand *verslagen*." (blz. 189). Later evenwel (blz. 200) wordt gezegd: »Een tegenaanval brengt echter den aanvaller in de gunstige positie van verdediger. Hij schijnt mij dan ook slechts aan te bevelen tegenover een zeer geschokte tegenpartij.»

Deze laatste stelling nu is m. i. aan ernstige bedenking onderhevig.

Zeker, er zullen omstandigheden zijn waaronder de verdediger zich met een negatief resultaat *moet* tevreden stellen. Laat ik nog verder gaan en aannemen, dat voor ons in oorlogstijd die *noodzakelijkheid* veelal zal bestaan, o. a. tengevolge van de groote overmacht des vijands. Laat ik zelfs toegeven, dat wij, in verband met de omstandigheden, meer dan eens reeds tevreden kunnen zijn met een afweer zonder meer. Maar, hierover loopt de quaestie niet! Had de geachte Spreker de stelling verkondigd, dat, bij zéér groote minderheid in getalsterkte, de verdediger wel *genoodzaakt* zal zijn zich met het negatieve resultaat tevreden te stellen, had hij daarbij gezegd,

dat somtijds de verdediger zich met een negatief resultaat *kan* tevreden stellen, tegen die beschouwing zoude geen bezwaar bestaan. Doch in het algemeen van het voor het behalen van de overwinning beslist noodzakelijke tegenoffensief af te zien tenzij de tegenstander zeer sterk geschokt is, zodoende gaat men in de passiviteit toch al te ver, te meer nog als men *zelf* begint met te erkennen dat men zóódoende nimmer den vijand kan verslaan, een algemeen bekende waarheid trouwens.

Het is jammer, dat de Spreker de redenen niet heeft vermeld, die de Roeren van het ondernemen van tegenaanvallen hebben teruggehouden. Een dier redenen lag somtijds voor de hand, namelijk hunne groote frontuitbreiding, *zóódat zij geen reserves meer hadden*. Nu ben ik er vast van overtuigd, dat, vooral in vele onzer terreinen, de verdediger dikwijls de pogingen des vijands om hem te omtrekken zal moeten trachten te verijdelen door een groote frontuitbreiding. Zodoende voorkomt hij eventueel ook het in elkander gedrukt worden door een concentrische vuurwerking des aanvallers. Door een der Sprekers van dezen avond werd het feit geconstateerd, dat o. a. reeds in 1870 frontaanvallen, niet gepaard gaande met het in elkander drukken van een of beide vleugels des vijands, geen resultaat opleverden, zelfs dan niet als de aanvalleur over een groote numerieke overmacht beschikte en de aanval door een zeer krachtige artillerie werd gesteund, zooals o. a. bij Wörth vóór de flankaanvallen van het XIe en het Ie Beiersche Legerkorps zich deden gelden. Kan de verdediger door frontuitbreiding *aanleuning zijner vleugels* verkrijgen, dan zal hij zelfs zóór ver buiten de reglementaire of traditioneele oevers kunnen treden. Dan zal hij onder bepaalde omstandigheden, in verband met zijne opdracht, met het beoogde doel, met de wederzijdsche getalsterkte, met de terreinsgesteldheid euz. te beoordeelen hebben of hij niet een zeker of althaus veel zekerder te bereiken negatief resultaat moet vorkiezen boven een hoogst onzeker positief resultaat. Veelal zal hij het halve ei moeten verkiezen, omdat het streven naar 't verkrijgen van het ge-

heele ei hem hoogst waarschijnlijk slechts een ledigen dop zoude bezorgen.

Evenwel moet met klem worden gewaarschuwd tegen eenzijdigheid in deze richting. Een zaak toch moet de verdediger geen oogenblik uit het oog verliezen: breidt hij zich uit totdat hij geen reserves meer heeft, dan heeft hij zichzelf niet alleen heroefd van het middel om een *beslissend* resultaat te bereiken, doch, hij niet-aanleuning zijner vleugels, kan hij geheel worden opgerold, waardoor zelfs de zuivere *afweer* onmogelijk wordt. Bij de tegenwoordige bewapening is, met name in voor de verdediging gunstige terreinen, *het front* eener sterk uitgebreide linie minder dan ooit de zwakke zijde der stelling, doch wél *de flank*. Flankaanleuning kan, in verreweg de meeste gevallen, alleen worden verkregen door *reserves*, die, of worden ingezet voor een tegenoffensief, of tot behoud der stelling een tegenaanval ondernemen, of wellicht een nieuw front kunnen vormen, of althans kunnen worden gebezigd tot het dekken van den terugtocht.

Daarom is het ook niet duidelijk wat de Spreker heeft bedoeld met zijne opmerking betreffende het gevecht aan de Modderrivier (blz. 172 en volg.). Daar waren 1800 à 2000 Boeren opgesteld in een stelling van ± 6 K.M., dat is met 1 man op 3 M. Van een eenigszins beteekenende reserve kon onder die omstandigheid geen sprake zijn. (Zie ook wat op blz. 186/187 wordt gezegd over de *uitgestrekte stellingen*). Toch zegt Spreker, dat de stelling behouden had kunnen blijven, wanneer door de Boeren op hun rechtervleugel met energie een tegenaanval ware beproefd.

Maar, hoe stelt de geachte Spreker zich zulk een tegenaanval voor met 1 man op 3 M.? Daar *hier* onder »tegenaanval» een poging wordt bedoeld om een negatief resultaat te bereiken nl. het behoud eener stelling, en op blz. 189 met datzelfde woord een handeling wordt aangeduid, die een geheel ander karakter draagt, blijkt ook hier weder de noodzakelijkheid om ter vermijding van misverstand, den tegenaanval (of, wellicht beter: tegenstoot) te onderscheiden van het tegen-

offensief. Want, met het tegenoffensief wordt toch waarlijk iets geheel anders beoogd dan het behoud eener stelling!

De verdediger zij het er dus in elk concreet geval met zich zelf over eens of hij een *beslissing* wil trachten te bereiken, ja, dan neen. Zoo *ja* dan *moet* hij een sterke reserve afzonderen, dan *may* hij zich niet ten koste van die voor het tegenoffensief *noodzakelijke* reserve uitbreiden; dan *moet* hij zich desnoods laten omvatten om daarna den vijand aan te grijpen 1). Dit wil volstrekt niet zeggen, dat men zich niet door detacheringen buiten het eigenlijke gevechtsfront zoude kunnen uitbreiden. Ook de Zuid-Afrikaansche oorlog leert, hoezeer dergelijke zwak bezette punten den aanvallers tijdverlies kunnen berokkenen en hem in het onzekere kunnen doen verkeeren omtrent het statisch initiatief des verdedigers. Maar er kan niet genoeg aan worden herinnerd, dat, wil men eene beslissing, men een krachtige reserve behoeft.

Het staat hij mij vast, dat eene partij, waaraan het gelukt is een beslissend gevecht defensief te beginnen zich, bij de tegenwoordige bewapening, reeds een groot voordeel heeft weten te verzekeren. Doch voor den verdediger, die een beslissing zoekt, is het offensief, (het *déploiement en avant*), na het tijdelijke defensief (het *déploiement sur place*), met een *deel* zijner macht, zóózeer een *conditio sine qua non*, dat hij het tegenoffensief niet in beginsel uitsluitend mag afhankelijk stellen van het al of niet vooraf nagenoeg geheel moreel vernietigd zijn des tegenstanders. Zoodoende zoude iedere actieve verdediging worden verlamd.

De gevechtsleiding is bij het defensief-offensief verre van gemakkelijk, doch waarlijk, de gevechtsleiding is tegenwoordig bij het offensief ook geen kinderspel! Niet alleen de Zuid-

1) De aandacht wordt gevestigd op de navolgende m. i, zoo geheel juiste opmerking voorkomende in 't meer vermelde artikel van 't Journal des Sciences militaires van Nov. 1898: „Cette contre attaque ou plutôt cette contre offensive n'a nullement besoin d'attendre, pour agir, l'échec de l'assaut tenté par l'adversaire, elle doit au contraire, se produire avant que l'ennemi ait eu loisir d'exécuter cette attaque qui pourrait réussir.”

Afrikaansche oorlog, ook *andere* oorlogen uit den laatsten tijd hebben ons de kracht van het defensief geopenbaard. In den Spaansch-Amerikaanschen veldtocht op Cuba heeft het gevecht ten oosten van Santiago (1 Juli 1898) op de hoogten van San Juan en bij El Caney, doen zien wat met Mausers in het defensief kan worden gepresteerd, zelfs tegen een zeer groote overmacht. In den slag van Dhomokos (17 Mei 1897), die den Thessalischen veldtocht besloot, handhaafden zich de Grieken (40.000 man in een 20 K.M. lange stelling) tegenover de frontaanvallen der Turken en werd de terugtocht slechts aangenomen uit vrees voor de omtrekking van den rechtervleugel. Toch zijn beide genoemde gevechten leerrijke voorbeelden, om het verderfelijke aan te toonen van de passiviteit in de verdediging onder omstandigheden, die een beslissing vorderen.

Er is dan ook aan een eenzijdige toepassing van het defensief een groot gevaar verbonden. Gaat men zoóver in de appreciatie van de kracht van het defensief, dat men, ook waar een beslissing moet worden gezocht, in een zuiver passieve rol volhardt tenzij de vijand, alleen reeds door die passieve verdediging, zeer sterk zoude zijn geschokt, dan mist men de beteekenis der verdediging en vervalt men in een uiterste, dat ik niet aarzel bedenkelijk te noemen.

De jongste oorlogen hebben ten overvloede het vernieuwde bewijs geleverd voor de stelling, dat de gevechten door den vuurstrijd worden beslist. Gaat men nu echter de verliezen na, die door den aanvaller onder het vuur der Boeren geleden zijn, dan blijkt het, dat, hoewel de Boeren in het algemeen als goede schutters bekend staan, toch ook bij hen in den hevigen strijd van een juistheidschot geen sprake was. Bij herhaling heeft dan ook de Spreker gewezen op het feit, dat de Boeren dikwijls hun heil zochten (en met succes!) in het zeer *snelle* vuren, in het *veel*-schieten. Volgens een globale berekening vershoten toch de Boeren o. a. bij Colenso 375.000 patronen en stelden zij daarmee 835 Engelschen buiten gevecht. Volgens deze berekening bezigden de Boeren 450 pa-

tronen om één vijand te treffen. In een studie van Hauptmann Dr. Reinhold Günther in de *Neue militärische Blätter*, Oct. 1901 1), vinden wij zelfs voor het vuur der Boeren bij Colenso het aantal van 600 patronen per getroffene opgegeven. Ofschoon aan dergelijke getallen uit den aard der zaak volstrekt geen absolute waarde kan worden toegekend, zoo zijn zij toch in elk geval van groote beteekenis, om ons den aard van het massavuur der infanterie *op het gevechtsveld* te doen kennen. Een vergelijking met de trefresultaten in vroegere oorlogen verkregen doet zien, dat de nieuwere bewapening in het algemeen geen wijziging heeft gebracht in het karakter van het infanterievuur in 't gevecht. Zoo bijv. hadden noodig om één vijand buiten gevecht te stellen: de Pruisen bij Mollwitz 350, de Franschen bij Bautzen 300, de Franschen bij Magenta 185, de Duitschers bij Mars la Tour 200, de Spanjaarden bij El Caney 195 patronen. Alleen Königgrätz maakt, wat de veldslagen of de groote gevechten betreft, een uitzondering. De Pruisen hadden daar 32 à 40 patronen noodig om één Oostenrijker te treffen, doch hier waren het de stoottactiek der Oostenrijkers, hunne massaformaties binnen het werkzaam vuurbereik des vijands en het zeer groote onderlinge verschil in den aard der bewapening der beide tegenstanders, die hoofdzakelijk tot dit resultaat hebben geleid.

Het ontbreekt mij hier aan tijd om over de oorzaken van het verschijnsel nit te weiden. In verband echter met het ook door den Spreker geconstateerde feit, dat ook door de Boeren van het massavuur, van het *zeer* snelle en *veel*-schieten heil werd verwacht en dat zij hiermede een relatief *zeer* gering trefferprocent bereikten, zullen vermoedelijk velen met mij zich, bij het kennismaken van Sprekers beschouwingen, hebben afgevraagd, wat door hem toch wordt bedoeld met die in den Zuid-Afrikaanschen oorlog *gebleken schietvaardigheid* der Boeren? In deze vraag ligt geenszins opgesloten een twijfel aan de reeds lang bekende schietvaardigheid van de Boeren in

1) „Munitionsverbrauch der Infanterie und Wirkung des Gewehrfeuers.“

vredestijd, doch wél zit hier de bedoeling voor, dat omtrent de gewichtige quaestie: welk nut die schietvaardigheid in den hevigen strijd afwerpt, voor zoover dit in dezen oorlog is gebleken, eenig meerder licht worde ontstoken. Hierbij worde niet over het hoofd gezien, dat de Boeren veelal, en bij Colenso zeker, hun vuur afgaven uit uitmuntend gekozen stellingen en tegen niet moeilijke doelen.

En, wat betreft het vuur der Engelschen, is de getuigenis van Majoor Callwell in hooge mate merkwaardig, dat de te *stramme* (ik zeg niet: te *strenge*, want dat kan zij moeilijk zijn) vuurdiscipline, de Engelsche soldaten er van terughield een *hevig* vuur af te geven in de richting van den vijand, terwijl toch juist een zeer hevig vuur nog het eenige middel blijkt te zijn om den vijand te verdrijven 1).

In elk geval blijkt uit de groote dieptespreiding der schoten, dat de aanvaller, voor alle achter zijn vuurfront volgende versterkingen, zal hebben te rekenen met een zeer groote hoeveelheid projectielen die, in de breedte vrijwel gelijkmatig verdeeld, over de hoofden der manschappen van het voorste aanvalsechelon heensuizen. Vermoedelijk zullen weder velen, die met belangstelling van Sprekers beschouwingen kennisnamen, met mij hebben verwacht althans eenige conclusie, een eenigszins omljnd beeld van de meest gewenschte aanvalswijze, zooals die in verband met de in dezen oorlog opgedane ervaring, volgens den Spreker zoude moeten zijn. Het geldt hier toch zeker wel een beschouwing van krijgskundigen

1) „It has been found in South Africa, *after much experience by regiments which have been hotly engaged in many combats* that the most effective method of driving the Boers from their generally well-chosen ground is to pour fire in the direction of the spot whence the hostile bullets appear to be coming. The enemy is often quite invisible. The exact position of the hostile marksmen can only be guessed at. *But the rain of bullets does its work . . .* The fetish of fire discipline still held our troops in South Africa in thrall even after it had become generally recognised *that abundant independent fire was the most effective method of vanquishing our wary foe.*” Callwell, *Tactics of to day*. blz. 77—81. (De cursiveeringen zijn van mij.)

aard", die van het allergrootste belang moet worden geacht. Hiernaar zoekt men echter in het verslag te vergeefs. Wel wordt ons mededeeling gedaan van Callwells voorstel, ook wordt gezegd, dat het raadzaam is *niet* na te volgen het Engelsche voorbeeld, het voorstel van Callwell slechts onder bepaalde omstandigheden" toe te passen enz., doch het eenige positieve wat wij vernemen is, dat de aanvaller ook in onze terreinen veel meer tusschenruimte (blijkbaar wordt bedoeld: tusschen de manschappen) zal moeten nemen, dan tot nu toe gebruikelijk is. Al is men afkeerig van een schema, zoo kan men toch wel eenigermate aangeven wat ons te doen staat! Men behoeft toch niet geheel en al in den blinde te tasten! Mij dunkt, dat de ervaringen in den oorlog opgedaan, toch wel tot *iets* positiefs, wat deze quaestie betreft, kunnen leiden 1).

Thans nog een paar opmerkingen betreffende de Artillerie, waartoe de bestudeering van het verhandelde mij aanleiding gaf.

In de eerste plaats wil ik hier spreken over hetgeen daarin wordt gezegd omtrent het verband tusschen de moreele uitwerking en de materieele, voor zoover zich dat, naar de mening van den Spreker, in den Zuid-Afrikaanschen oorlog heeft geopenbaard.

Eerst leest men (blz. 179), dat de vrees voor de lyddietgranaten onder de Boeren bij Colenso spoedig verminderd was, nadat een beschieting daarmede weinig schade had aangericht en, dat pas na het aanrichten van *zware verwoesting* door die projectielen, die vrees weder herleefde. Later (blz. 201) wordt er nogmaals op gewezen, dat de moreele uitwerking van het artillerievuur rechtstreeks afhankelijk was van de materieele. Volgens andere uitingen, met name die op blz.

1) Ik stel er prijs op te verklaren, dat ik op deze zeer gewichtige quaestie en op nog eenige andere de infanterie betreffende, ten gevolge van de opmerking des Voorzitters, dat de mij ter beschikking gestelde tijd begon te verstrijken, tot mijn leedwezen ter vergadering niet verder of in 't geheel niet kon ingaan.

197 en volg. en die op blz. 210 en volg. is materieele uitwerking voor de moreele werking volstrekt niet noodig en is reeds de *mogelijkheid* om te worden getroffen daarvoor voldoende. In het geval bedoeld op blz. 201 heeft wellicht de overtuiging, dat die mogelijkheid niet bestond, zich doen gelden doch in dat van blz. 179 kon van die overtuiging geen sprake zijn, en toch was de moreele werking rechtstreeks afhankelijk van de materieele.

Bij de aanprijzing van kleine snelvuurkanonnen (pom-poms) (blz. 197) zegt de Spreker, dat de materieele uitwerking dier vuurmonden gering is, doch de moreele groot. Op blz. 198 wordt ten aanzien der pom-poms een aanhaling gedaan uit het rapport van den Amerikaanschen militairen attaché, waarin de moreele werking van den pom-pom o. a. ook wordt verklaard door het „*zeer nauwkeurig*” schieten dezer vuurmonden. De woorden: „Het is een klein wapen, *dat veel uitwerking heeft*” hebben, in verband met de vermelding van het „*zeer nauwkeurig*” schieten dezer vuurmonden, blijkbaar betrekking op de materieele uitwerking 1).

De voordeelen aan de pom-poms toegekend, zijn voornamelijk hunne gemakkelijke beweegbaarheid, zoodat zij snel kunnen worden verplaatst en op punten kunnen worden opgesteld, waar zwaarder geschut niet of niet dan met groote moeite en tijdverlies kan worden in stelling gebracht. Van deze stellingen uit kunnen zij veelal een verrassend vuur openen. Vooral de verdediger kan van de voordeelen der groote beweegbaarheid, gemakkelijke verplaatsing en verborgen opstelling partij trekken.

Bekend is het, dat Langlois een toekomst voorspelt waarin te velde, wat 't vlakbaangeschut betreft, het *zeer* lichte kanon, dat met buitengewoon groote snelheid granaten van 1 KG.

1) Men zij indachtig, dat de uitdrukking: „materieele uitwerking” niet moet worden beperkt tot het begrip: „uitwerking op weerstand biedende doelen” doch in het algemeen bedoelt: „uitwerking in materieelen zin” (het toebrengen van vele verliezen). Ook het infanterievuur kan een zeer groote materieele uitwerking hebben.

verschiet, alleen aan 't woord zal zijn. De techniek heeft reeds zoóveel vervaardigd waaraan vroeger niet werd gedacht, dat het geraden schijnt, te dezen opzichte zelfs tegenover gewaagd schijnende onderstellingen, althans waar zij van zeer bevoegde zijde worden geuit, een afwachtende houding aan te nemen. Naar mijne bescheiden meening zal er echter in de naaste toekomst nog geen sprake kunnen zijn van pom-poms als eenheid-vlakbaangeschut te velde. En zoolang dit 't geval is, is hunne invoering niet aan te bevelen en moeten, althans in de eerste plaats, de voor ons zoo noodzakelijke mitrailleurs bij het veldleger worden ingevoerd.

In verband met hetgeen door den Spreker is gezegd om de moreele werking der pom-poms (*en hierop* — dat is op de uitwerking in moreelen zin — *komt het toch aan in den strijd*; blz. 197) trekt het de aandacht, dat op blz. 208 voor den verdediger de noodzakelijkheid wordt betoogd van het bezit van snelvuurgeschut van »groot vermogen" en wel omdat *het moreele nadeel van in artilleriebewapening de zwakkere te zijn zeer groot (is)*. De heer Ram eischt snelvuurgeschut dat *minstens even goed* is als dat van de tegenpartij, waarbij aan groot vermogen en niet in de eerste plaats aan groote beweegbaarheid de aandacht moet worden geschonken.

De eisch nu, dat eene partij liefst moet beschikken over »*minstens evengoede kanonnen* als de tegenpartij" ligt zoó voor de hand, dat de geachte Spreker hem waarlijk niet zoude hebben vermeld, indien hij aan de qualificatie »goed" niet een bepaalde beteekenis wilde geven. Uit het op blz. 208 gezegde en in de 1e alinea van blz. 209 daaraan ter verklaring toegevoegde valt de bedoeling af te leiden, dat de artillerie des verdedigers (want hetgeen *hier* voor ons land wordt gezegd is op iederen verdediger toepasselijk) over vuurmonden beschikke waarvan het vermogen, minstens even groot, het enkele schot minstens even werkzaam is, als van de vijandelijke kanonnen. Mocht dit de bedoeling niet zijn, dat wil zeggen, mocht in het aangeduide redeverband aan het epitheton »goede" een meer algemeene beteekenis worden gehecht, dan, ik herhaal

het, zoude het eenigszins bevreemdend kunnen worden geacht, dat de Spreker aan dezen, immers van zelf sprekenden eisch, een beschouwing meende te moeten wijden!

Wat nu betreft de »grootte» beweegbaarheid waaraan, volgens S., niet in de 1e plaats de aandacht moet worden geschonken, ik zoude zeggen, dat er alleen sprake kan zijn van een *beslist noodzakelijke* beweegbaarheid, waaraan wel degelijk *desnoods*, de uitwerking van het enkele schot zal moeten worden ondergeschikt gesteld. Omgekeerd is een *meer dan noodzakelijke* beweegbaarheid, zoo deze slechts ten koste van de uitwerking kan worden bereikt, nadeelig te achten. Heeft de geachte Spreker dit laatste bedoeld, dan behoefde, naar mijn bescheiden meening, die van zelf sprekende zaak alweder niet te worden vermeld. Moeilijk is het echter de beslist noodzakelijke beweegbaarheid in positieven zin aan te geven.

Er is bij de beoordeeling van een stelsel voor het materieel der artillerie te velde, behoudens enkele zeer ruim te stellen grenzen, geen sprake van eene 1e, 2e of welke plaats ook, toe te kennen aan de hoofdfactoren, die de waarde van het stelsel bepalen. Alle factoren moeten in onderling verband, dat is gelijktijdig, worden beschouwd.

De Spreker heeft blijkbaar het bezwaar der tegenstrijdige eischen wel gevoeld, toen hij toch weder de meening uitte dat eene *minimum*-beweegbaarheid voor onze artillerie eerst moet worden bepaald.

Door deze bewering wordt evenwel het volgen van den draad van zijn betoog niet vergemakkelijkt! Immers, waar *deze* eisch der minimum-beweegbaarheid voor onze toestanden, *op den voorgrond wordt gesteld*, daar zoude het mogelijk, ja zelfs zeer waarschijnlijk wezen, dat aan den anderen eisch, *die eveneens op den voorgrond wordt gesteld*, namelijk die, dat onze kanonnen, wat het »groot vermogen» betreft, *minstens even goed* moeten zijn als die onzer eventueele tegenstanders, dat aan dien eisch onmogelijk kan worden voldaan.

Alles toch hangt hier af van de vraag: *Wat* acht men de minimum-beweegbaarheid, die het veldgeschut moet bezitten?

Want, dat wij, na eerst die minimum-bewegbaarheid te hebben vastgesteld, aan het geschut een maximum-uitwerking moeten geven, de nitdrukkelijke vermelding van deze, zeker algemeen erkende, waarheid is toch niet noodig!

Op blz. 209 wordt melding gemaakt van de studie van een Engelsch artillerie-kapitein, betrekking hebbende op het optreden van de Engelsche artillerie in Natal. De wijd-verbrede stelling (ik zoude haast zeggen: de gemeenplaats) vinden wij ook hier verkondigd dat in lange vredesperiodes de neiging zich begint te openbaren om de veldartillerie beweegbaarder te maken, terwijl steeds gedurende of na een oorlog wordt gevraagd naar een vuurmond waarvan het enkele schot grooter uitwerking heeft. Daar nu de oorlog in deze materie de beste leermeester is, en de bewapening toch voor den oorlog dient, zoude uit deze »stelling» volgen, dat de eisch der beweegbaarheid als iets ongezonds moet worden tegengegaan, terwijl de eisch van »groot vermogen» (ten koste der beweegbaarheid) in beginsel juist is, daar zij het rechtstreeksche product is van oorlogs-ervaring.

Nu is echter, bij een nadere beschouwing, op de waarde van bovenbedoelde stelling heel wat af te dingen! Wellicht gold zij voor een reeds tot een ver verleden behoorend tijdperk van langdurigen vrede, waarin voor de bereden artillerie het rijden nagenoeg alles was en het schieten slechts een bijzaak. Doch allerminst is zij toepasselijk op den tegenwoordigen tijd, waarin, wat betreft de eischen: beweegbaarheid en uitwerking, overdrijving in tegengestelde richting misschien meer te vreezen is, in verband met de publicceering van allerlei mooie en verleidelijke ballistische tabellen, en opgaven der rendementen van granaatkartetsen.

Juist na een lange vredesperiode, in 1891, werd de Duitsche rijdende artillerie met het kanon van 88 mM. bewapend. Nu een lange vredesperiode voerde Frankrijk het tegenwoordige zware veldgeschut van 75 mM. in. Het was na een lange vredesperiode, dat Frankrijk, Duitschland en Engeland *veld-*houwtijzers invoerden, het was naar aanleiding van schietproe-

ven, dus in vreedstijd, dat in Duitschland aan den lichten veldhouwitser de zware werd toegevoegd. Daarentegen openbaarde zich *in den oorlog* voor de Engelschen de noodzakelijkheid van de invoering van een zeer licht kanon (pom-pom). Wat blijft er met deze feiten voor oogen, van de bedoeldestelling over?

Niet gaarne beroep ik mij op persoonlijke ervaring wat betreft het wapen, waartoe ik de eer heb te behooren, daar ik allermint den schijn wil aannemen bij mijne argumentatie mij te bedienen van »Geheimnisskrämerei». Maar hier acht ik mij toch, in verband met deze, vooral in onze dagen zoo hoogst belangrijke, door den Spreker te berde gebrachte quaestie, verplicht te verklaren, dat mijne ondervinding, opgedaan bij de veldartillerie in bepaalde terreinen (met name duin-terrein en polderland), bij mij de overtuiging heeft gevestigd, dat de Nederlandsche veldartillerie behoefte heeft aan een stuk, dat zonder voorwagen doch met de onontbeerlijke kanonremming en pauterschilden, niet onbelangrijk minder weegt dan 1000 K.G.

De ervaring door de Engelsche artillerie in Natal opgedaan is voor ons, wat deze quaestie betreft, slechts van betrekkelijke waarde. De Engelsche artillerie was zeer overmachtig in getalsterkte op die des vijands terwijl de terreinen waarin zij moest optreden een ander karakter droegen dan die welke ik hier op 't oog heb, nl. den duinrand nabij het strand, het polderterrein of vlakke doch zeer bedekte terreinen, die veelal de noodzakelijkheid medebrengen de vuurmonden met hauden in stelling te brengen in de voorste lijn der infanterie.

Daar thans de mij ter beschikking gestelde tijd verstreken is, moet ik het bij deze beschouwingen laten.

Hier aan 't einde wil ik echter herhalen wat ik reeds in den aanvang zeide, namelijk, dat de beschouwingen van den heer Ram vooral daarom een bijzondere belangstelling hebben gewekt omdat zij werden ten beste gegeven door een officier, die gedurende eenigen tijd heeft vertoefd op het terrein van den strijd, een strijd door de geheele wereld met belang-

stelling, doch ook, meer en meer, met verbazing gevolgd.

Met *belangstelling*, vooral omdat het hier geldt een krijg, gevoerd met de nieuwste wapens en hulpmiddelen; met *verbazing*, omdat die krijg de zeer groote kracht doet kennen, welke door een vrijheidlievend volk in zijne worsteling voor de onafhankelijkheid kan worden ontwikkeld.

De Zuid-Afrikaansche oorlog geeft ons, Nederlanders, veel te overwegen en veel te leeren. Hij leert ons voor welke fouten wij ons, en wat legervorming en wat oorlogvoering betreft, te wachten hebben, doch hij bevat ook veel dat ons tot bemoediging strekken kan. Eenerzijds toch openbaart hij ons de kracht eener hardnekkige verdediging en ten andere doet hij ons zien wat energie en ondernemingsgeest zelfs onder zeer moeilijke omstandigheden vermogen.

(*Toejuichingen.*)

De heer RAM:

Mijne Heeren!

Wanneer ik nog levend voor u sta, dan bewijst dit zeer zeker, dat argumenten niet dooden. Zij overtuigen, en uw bijval aan de Sprekers geschonken doen mij vermoeden, dat hunne argumenten die uitwerking op u hadden.

Nu ligt het op mijn weg een poging te doen die uitwerking te doen ophouden; het zal u echter begrijpelijk zijn dat die taak zeer moeilijk is. De Sprekers hebben na aandachtige lezing mijner voordracht hunne uitgebreide beschouwingen op papier gesteld en hier ten gehoor gebracht; het is niet wel mogelijk die verhandelingen alle naar behooren te beantwoorden, evenmin als de talrijke vragen die heden avond tot mij gericht zijn.

Ik zal mij voornamelijk tot de hoofdzaken bepalen, en wanneer ik bij die beantwoording mij niet houd aan de volgorde, waarin de Sprekers het podium betraden, is dit wijl zij, die de meest principieele bestrijding voerden, niet het eerst aan het woord waren. Er is nog een reden. Vermoedelijk

wijl de heer De Greve heeft begrepen hoe moeilijk het is bezwaren, die men hier hoort opperen, onmiddellijk afdoende te beantwoorden, heeft hij de vriendelijkheid gehad mij vóór dezen avond mede te deelen wat hij tegen mijne conclusies had. Ik zal mij uit erkentelijkheid het eerst tot hem richten.

De heer De Greve heeft de stelling uitgesproken, dat in plaats van tot meer verspreiden vorm, de moderne wapenen tot de meer gesloten vechtorde dwingen. Hij zegt ook, dat het verloop van dezen oorlog de grootere doeltreffendheid bewijst dier meer gesloten vormen.

Om dit aan te toonen volgt hij een methode van bewijsvoering, die ik afkeur. De onmogelijkheid om de feiten uit dezen oorlog voldoende juist te interpreteren, tenzij men alle omstandigheden kent waaronder zij zich voordeden, deed mij besluiten slechts conclusies te trekken uit de feiten, die zich bij elk gevecht herhaalden en waarvoor — zoo mag men aannemen — steeds dezelfde oorzaken bestonden. De heer De Greve daarentegen grondt zijne redeneering op een enkel gevecht in het begin van den oorlog. Niet onmogelijk is het, dat zoodanige beschouwingen juist zijn, maar de kans bestaat ook, dat zij volkomen onjuist zijn. Ik zal mij bepalen aan te toonen dat *wat* hij aanvoert, niet *die* bewijskracht bezit, welke hij er in ziet.

Ware de aanval op den Talana-heuvel over open terrein geschied zooals bij Colenso, Modderrivier en Magersfontein, dan zou men met *eenig* recht de conclusie van den heer De Greve mogen stellen, *met eenig recht*, doch men zou niet eens ten *rolle* daartoe gerechtigd zijn. De zeer verspreide gerechtsvorm, zooals de Engelschen dien in de latere gevechten toepasten, stelt eischen aan den soldaat, welke slechts door oefening verkregen kunnen worden en deze ontbrak aan de Engelsche soldaten, die afgericht waren voor het gesloten gevecht. Zij misten dientengevolge de moreele kracht, welke de strijder moet bezitten, die in het gevecht meer zelfstandig moet optreden.

Dat het gevecht bij Talana-hill niet was een aanval over open terrein, blijkt reeds wanneer men de Engelsche officieele rapporten raadpleegt. Hoe wordt het daarin beschreven?

Aanvankelijk bevonden zich 3 bataljons in een donga verborgen, op ongeveer 1700 meters van de stellingen des vijands; die op een heuvel lagen met een vrij steile helling. Tusschen beide partijen bevonden zich: een boschje en een muur; twee rustpunten, die tevens dekking schonken tegen het vuur der Boeren. Het boschje werd bereikt nagenoeg zonder verlies; het rapport vermeldt dat dit te danken was aan het welgerichte artillerievuur. De afstand tot de tegenpartij was nu nog ongeveer 900 Meter. De bataljons, die in den ostrand van het bosch geruimen tijd verbleven, leden hier zware verliezen. Hoe werd het volgend rustpunt bereikt? Het bataljon, dat over onbedekt terrein moest gaan, kon niet vooruit komen door het vuur der Boeren. Eerst toen het rechter-bataljon 1), dat dekking vond achter een muur, den bewusten muur bereikt had, daarbij versterkt door een deel der reserve, kon ook het linker-bataljon vooruitrukken. Ware deze dekking niet aanwezig geweest, dan zou hoogstwaarschijnlijk ook het rechter-bataljon van den aanval hebben moeten afzien.

Toen de bataljons eenmaal achter den muur veilig waren opgesteld, bracht de artillerie het vuur van den vordediger tijdelijk tot zwijgen en kon de beklimming der steile helling beproefd worden.

Deze aanval gelijk in niets op de latere frontaanvallen over geheel open terrein. Bovendien de Boeren die hier vochten waren geheel ongeefende en ongeorganiscerde troepen, die voor het eerst in het vuur kwamen tegenover een goed georganiseerden en geoeffenden troep, die aangevoerd werd door officieren die meerendeels oorlogservaring bezaten.

Om redenen reeds door mij vermeld, werd hier bovendien een minder hardnekkige verdediging gevoerd dan in de latere gevecht: Colenso, Magersfontein.

De heer de Greve trekt een conclusie uit het verliescijfer bij den vordediger welke in strijd is met hetgeen mij dienaangaande door den generaal Botha, die het gevecht bijwoonde

1) Men zie de schets welke hierachter volgt.

en anderen is medegedeeld. Het niet-ingrijpen van den generaal Erasmus werkte zeer ontmoedigend.

Ik meen dus gerechtigd te zijn tot de bewering dat men geen parallel kan trekken tusschen dit en de latere gevechten.

Omtrent het gevecht bij Elandslaagte leeren de Engelsche rapporten dat de Manchesters en Gordons aanvankelijk vooruitgingen zonder zware verliezen, wyl ze zich door een heuvelachtig terrein bewogen, eerst toen zij een open strook moesten passeren van 200 meter breedte ongeveer, werd hevig geleden. Daarna werd opnieuw vooruitgegaan in kopjesterrein met klipdekking, bovendien toen deed de bedreiging in front der Devon's zich sterk gevoelen en gaf lucht aan de troepen die den flankaanval deden.

Is het nu niet zeer waarschijnlijk dat de Engelschen aldus redeneerden: bij het doortrekken van slechts 200 meter open terrein zijn onze verliezen reeds zoo hevig dat we er niet aan behoeven te denken grootere afstanden in gesloten formaties af te leggen

De ervaring, hier opgedaan en bij Talana-hill, was leerzaam en deed hen afzien van verdere gesloten formaties bij aanvalen over geheel open terrein.

Nu zegt de heer de Greve: »dit was verkeerd van hen gezien." Ik moet hier tegen aanvoeren, dat de Engelsche auteurs, die den oorlog meemaakten, unaniem — althans voor zoover mij bekend is — verklaren: »het was onze fout in den aanvang van den oorlog, dat wij in gesloten formaties vochten."

Ja maar, zegt de heer de Greve, die Engelsche officieren weten het niet. Wat mij betreft ik hecht meer waarde aan het oordeel van hen, die den oorlog uit eigen aanschouwing leerden kennen dan aan de theorieën van hen, die verre van het gevechtsterrein bleven.

Voor al hecht ik waarde aan hun oordeel, wanneer ik onder hen mannen aantref als de luit.-kolonel May, iemand die onlangs in een Militaire-Gidsartikel zoo gunstig werd beoordeeld door den heer van Oordt, en uit wiens boek op iedere bladzijde gezond en helder oordeel u tegenstraalt.

De heer de Greve rekent uit — als ik hem wel begrijp — dat de gesloten formatie minder kwetsbaar is dan de open. Recht duidelijk is mij dit niet, daar het toch van zelf spreekt dat een zeker aantal schijven minder kans beloopt getroffen te worden, naarmate de afstand grooter is waarop ze van elkaar staan. De uitkomst dier berekening is strijdig met de opgedane ervaring. Gesloten troepen trekken het vuur tot zich; bovendien in gesloten formaties gaat het voordeel verloren der mindere zichtbaarheid, die de aanvaller aan zijn uniformkleur dankte.

Bij hetgeen ik hier heb opgemerkt betreffende de aanvallen der eerste en latere gevechten, verzuimde ik nog aan te geven dat de Boeren in die eerste gevechten geen pom-pom's bezaten, zooals in de latere. Die snelvuurkanonnen waren de krachtigste middelen voor den verdediger om den aanvaller tot de zeer verspreide formaties te dwingen.

Er is mij vanavond een uitdrukking toegedicht, die ik nergens gebezigd heb: n.m.l. dat een front-aanval in de toekomst *onmogelijk* zou zijn. Het ware absurd zoo iets te beweren, daar toch de kansen op welslagen daarbij geheel afhankelijk zijn van de sterkte-verhoudingen, enz.

Wel durf ik beweren dat de moeilijkheden aan den front-aanval verbonden in beduidende mate ten gevolge der moderne bewapening zijn toegenomen, en ik doe dit met te meer vrijmoedigheid nu de heer Hoogeboom mij verzekert dat dit niets nieuws is en dat het geheel ligt in de lijn waarlangs hij zich de ontwikkeling der tactiek heeft gedacht.

Het antwoord op de vraag mij door den heer van Oordt gesteld: hoe ik mij in onze terreinen een aanval voorstel zonder mij aan het geven van een schema te wagen, wil ik van avond bij voorkeur niet geven. Dit antwoord ligt dunkt mij buiten het bestek van mijn voordracht, waarin ik mij alleen heb voorgesteld aan te geven welke lessen, naar mijne meening, uit dezen oorlog zijn te putten, o. a. ten aanzien der uitwerking van de moderne bewapening. Iets anders is het om te willen aangeven op welke wijze die lessen ten onzent

in onze terreinen toegepast zouden moeten worden. Hiermede zou ik een geheel nieuw onderwerp in het debat brengen. 1)

Wanneer ik als antwoord op de vragen en bestrijdingen mijne meening omtrent de moreele uitwerking van het vuur zoo kort mogelijk samenvat, dan zeg ik dit: de moreele uitwerking van het vuur is niet gebonden aan de materieele uitwerking.

Natuurlijk is zij een gevolg van hetgeen men ziet, hoort en verwacht. Zij is dus afhankelijk van de kans, die men heeft om zelf getroffen te worden, een kans die ieder zonder het te willen voor zich zelf zal berekenen, en die natuurlijk in hooge mate den invloed ondervindt van het zien vallen van strijders in de linie.

Als nu de uitwerking van het Boerenvuur grooter is geweest dan men zou moeten afleiden uit de verliescijfers der Engelschen, dan schrijf ik dit o. a. hier aan toe dat de misschoten der Boeren, niet zoover misten dat zij niet tevens een bedreiging waren.

Nu is mij door den heer van Oordt gevraagd waarom ik de Boeren heb afgeschilderd als juistheidsschutters. Ik erken dat het zeer moeilijk is uit de verliescijfers der Engelschen in verband met het munitieverbruik der Boeren deze conclusie te trekken. Dit is dan ook niet door mij gedaan. Een feit echter is het dat de Boer niet gaarne een schot afgeeft als hij niet meent daarmede zijn tegenstander te kunnen treffen. Al treft hij echter niet, dan volgt daaruit nog niet, dat hij *niet* is een juistheidsschutter. Slechts hij die aftrekt *in de hoop* dat zijn schot wel iemand of iets zal raken, die niet *richt* op een bepaald doel, verdient dien naam niet. Al werd aan de trefkans van het Boerenschot belangrijke schade toegebracht door de groote afstanden waarop hij menigmaal het vuur opende, hij schoot immer met den wil een zelf gekozen doel te treffen.

Aan zijn schietvaardigheid ontleende hij een hooge mate

1) Dat toch waarlijk niet aan bloedarmoede leed.

van zelfvertrouwen, die de voornaamste factor was, van de moreele kracht, die hem in staat stelde in het gevaar te volharden.

Vereenigt men het vuur van een zekere hoeveelheid schutters, die allen met hetzelfde vizier vuur afgeven, in de hoop een vijand te treffen, die zich in den bundel bevindt, dan ontbreekt bij elk hunner *die* discipline, die het gevolg is van het vertrouwen in het geweer en de zekerheid dat dit persoonlijke veiligheid waarborgt.

Door den heer Hesta is de cavalerie in bescherming genomen. Op zijn betoog wil ik slechts antwoorden dat ik over dat onderwerp niet sprak uit eigen ervaring, doch geraadpleegd heb de ervaring van anderen. 1)

Waar nu het vuur zooveel meer uitwerking heeft op de kleinere doelen, is het te verwachten dat het groote doel: een ruiter te paard, in veel hoogere mate den invloed van het vuur zal ondergaan.

En dat ik nu als gevolg hiervan de overtuiging uitsprak dat het nadeel waarin de cavalerist tegenover den infanterist verkeert, er op wijst hoe dringend noodzakelijk het is den ruiter tevens af te richten als infanterist, spreekt wel vanzelf.

Daardoor wordt de waarde van het ruiterwapen in geen deele getroffen. Integendeel, ik acht dat wapen onontbeerlijk, doch voornamelijk als verkenningswapen. Voor verkenners echter is de man te voet geschikter dan de man te paard, en zal de ruiter dus zijn taak als infanterist moeten volvoeren, en het paard hem daar moeten brengen waar zijn taak als infanterist begint.

Mijne heeren, ik ben overtuigd dat hetgeen door de verschillende sprekers is aangevoerd op hoogst onvolledige wijze door mij is beantwoord. Ik verzoek die heeren echter met deze beantwoording tevreden te willen zijn.

Het is reeds laat en ik wil de heeren die nog deel willen

1) De heer Hesta, die 't mij reeds euvel duidt dat ik het gevoelen van den Amerikaanschen militairen attaché heb aangehaald, bedenke dat ik dit citaat met zeer vele andere had kunnen aanvullen. Ook op dit punt heerscht bij hen die *zelf* zagen, groote eenstemmigheid van oordeel.

nemen aan het debat daartoe de gelegenheid laten, bovendien, zooals ik reeds zeide, een meer volledige beantwoording zou meer voorbereiding mijnerzijds vorderen.

Ik wensch te besluiten met mijn dank te brengen aan den eersten en den laatsten spreker voor de waardeerende woorden die ze tot mij richten en aan alle sprekers voor de grondige wijze waarop zij kennis namen van mijn voordracht en voor hunne opmerkingen.

(Toejuichingen)

De heer KOOLEMANS BEIJEN : Ik zou niet het woord gevraagd hebben, als ik niet nog even op één punt wilde wijzen, dat nog niet is besproken.

Vooraf een enkel woord naar aanleiding der omstandigheid, dat ik door een der vorige Sprekers in het debat ben gehaald met de woorden, dat ik steeds zoo gaarne het »tactiek is geen wiskunde" deed hooren, en dat naar zijne meening beide wetenschappen toch ten slotte gegrond waren op het gezond verstand.

Ik heb die woorden uitgesproken in het debat over de rede van den heer Mijsberg. Ik was mij niet bewust, dat ik ze zoo meermalen bezigde; misschien herinnerde de heer Hesta ze zich nog uit vroegere jaren. Zeer zeker is waar, dat ten slotte ook die wetenschappen gegrond zijn op het gezond verstand; maar dit geldt, naar ik meen, van elke wetenschap.

De bedoeling van die uiting is, dat de toepassing der tactiek niet steeds dezelfde is gebleven volgens eeuwenoude regelen. Ik herinner hier ook aan het woord van Napoleon: *il faut changer la tactique tous les dix ans.*

Wanneer men let op de ontwikkeling op elk gebied, vooral op die der techniek van de wapens, dan zeer zeker meen ik stellig te kunnen volhouden: »tactiek is geen wiskunde".

Moest men in boeken alleen de hoofdregels der strategie en der tactiek behandelen, dan geloof ik dat men zou kunnen volstaan met ééne bladzijde voor de strategie, en misschien met twee voor de tactiek. Maar in die boeken worden ook de vormen behandeld, waarin men de troepen volgens die

regels doet optreden; en die vormen wijzigen zich steeds. De phalanxen van Epaminondas, de cohorten van Caesar, de linievormen van Frederik II, de colonnes d'attaque van Napoleon I — voor het gebruik kennen wij ze niet meer; maar onze kinderen leeren nog steeds de stelling van Pythagoras, het theorema van Snellius, enz.

Nu nog een woord over het punt dat ik eigenlijk wensch te bespreken, voornamelijk omdat het van actueel belang is te achten vooral met het oog op de krijgskunst.

In de laatste bladzijden der voordracht van den heer Ram zijn daaraan eenige woorden gewijd, waar hij zegt: »Danrom — overtuigd dat het voor ons uitgesloten is een eisch tot langen diensttijd te doen gelden — ben ik evenzeer overtuigd, dat de militaire discipline thans niet uitsluitend gevraagd mag worden van opvoeding in de kazerne, doch dat deze de bekroning moet zijn van een opvoeding, die reeds op jeugdigen leeftijd begint en waarbij aan de ontwikkeling van plichts- en gemeenschapsgevoel alle aandacht gewijd wordt.»

Nu is het hier wel niet categorisch uitgesproken, maar er zit toch iets in, dat misschien aanleiding zou kunnen geven aan de voorstanders van een zgn. volksleger, om te zeggen: »ziet naar den oorlog in Zuid-Afrika; onze kazerne-opleiding kunnen wij wel missen; wij kunnen wel een leger hebben buiten de kazerne.»

Dit gevoelen nu kan ik volstrekt niet deelen. Ik heb altijd gemeend en meen nog, dat, om soldaat te worden, men gedurende een zekeren tijd onder een streng régime moet hebben gestaan.

De soldaat moet de noodige zelfbeheersching leeren; hij moet weten dat de commandant geheel over hem te beschikken heeft en dat hij slechts heeft te gehoorzamen.

En als men dan de vraag stelt: en wij dan, de officieren? Zouden wij niet, indien van onze jeugd af aan op ons plicht- en eergevoel was gewerkt, zonder kazerne-opleiding, goede militaire begrippen kunnen opdoen? dan zou ik dit misschien met ja beantwoorden; maar er tevens op wijzen, dat dit-

zelfde antwoord daarom nog niet geldt voor het geheele volk, waarvan er velen minder ontwikkeld en minder goed opgeleid zijn.

Ik wil daarmede volstrekt niet zeggen, dat onder hen vaderlandsliefde en plichtbesef niet zouden worden aangetroffen; maar door hunne minder goede opleiding en ook door hunne positie in de maatschappij, zullen die zich in den regel niet in gelijke mate uiten als bij de meer ontwikkelden.

Wanneer ik met een enkel woord dit onderwerp heb besproken, dan is dit alleen om den schijn te vermijden, alsof hier niet ééne stem zou opgaan tegen de uiting, dat men ook buiten de kazerne een goed leger kan vormen.

De heer RAM: Om misverstand te voorkomen, zal ik mijne meening omtrent het punt, door den overste Koolemans Beijnen aangevoerd, in het kort herhalen. Ik geloof, dat de meest zekere waarborg van discipline in een leger door kazerneverblijf wordt verkregen, doch dan door een lang kazerneverblijf. Nu echter voor ons de zekerheid bestaat, dat een langdurig kazerneverblijf bij het Nederlandsche leger is uitgesloten. moeten we langs een anderen weg ons doel bereiken.

De discipline, door verblijf in de kazerne verkregen, moet worden verhoogd door de opleiding der jeugd zóó te regelen, dat de man met betere begrippen omtrent discipline in de kazerne komt, dan tot nog toe het geval is.

De heer ASSELBERGS: De kapitein Ram heeft in zijn antwoord reeds gewezen op de moeilijkheid, om alles wat door de verschillende sprekers heden avond is te berde gebracht te beantwoorden, wat de beschikbare tijd hem trouwens niet toe zou laten. Hij was daardoor genoodzaakt, zich te bepalen tot een weerlegging van de voornaamste argumenten tegen zijne groote principes. Hoewel ik nu evenzeer de moeilijkheid gevoel om het van avond gesprokene in zijn geheel te overzien en in het kort iets in het midden te brengen tegen datgene, wat de kapitein Ram onbeantwoord moest laten, wensch ik toch omtrent enkele punten nog iets op te merken.

In de eerste plaats iets wat me getroffen heeft in het betoog van den kapitein Hesta. Deze spreker gaf te kennen, dat hij geen vertrouwen stelde in de argumenten van den kapitein Ram waar deze steunden op het rapport van den Amerikaanschen militairen attaché den kapitein Slocum. Dit is natuurlijk een persoonlijk gevoelen, waartegen niet veel in te brengen is: maar het heeft mij bijzonder getroffen, dat terwijl de Spreker aan het medegedeelde in een rapport van dezen Amerikaanschen officier aan zijne regeering zoo weinig waarde hecht, hij zich voor zijn eigen betoog meermalen beroept op de meening van een ongenoemd schrijver in een beiheft van het *Militär Wochenblatt*, ja dat hij zelfs voor het verduidelijken van zijne meening op enkele punten zich beroept op een telegram in de *Standard*, waaruit iets zou moeten blijken omtrent het laatste gevecht van den generaal De la Rey. Ik had dezer dagen het voorrecht, juist naar aanleiding van het bedoelde telegram, eenige Afrikaners hier ter stede te spreken. De inhoud van het telegram wekte in de hoogste mate hunne hilariteit op en ze vroegen zich af hoe het toch mogelijk was, dat een dagblad-correspondent een oogenblik kon veronderstellen, dat er iemand zou zijn, die een dergelijk verhaal zou gelooven; die zou aannemen dat de Boeren hunne tot nog toe deugdelijk gebleken vechtwijze zouden laten varen, om in gesloten orde tegen vijandelijk vuur te gaan oprijden. Zij deelden geheel mijne meening, dat de Boeren hier door vuur op korten afstand uit stellingen zoo gedekt als de omstandigheden toelieten, de Engelschen tot het staken van den strijd hebben gedwongen. Toen zij zagen, dat de kracht van de tegenpartij totaal gebroken was, zijn ze natuurlijk zoo snel mogelijk op den geslagen vijand toegereeden om zich meester te maken van hetgeen ze noodig hadden.

Uit het gevoerde debat is vooral gebleken een groote angst voor de meer verspreide vormen en verschillende sprekers meenen, dat die meer verspreide vormen door de veranderde wapenwerking niet gevorderd worden; men meent, dat de Engelschen onnoodig tot die vormen zijn gekomen.

Ik zal er nu niet nogmaals toe overgaan, om te trachten aan te toonen, dat men inderdaad wel tot meerdere oplossing gedwongen is en bepaal me er toe te herhalen, dat de noodzakelijkheid daarvan zich aan ons in Zuid-Afrika heeft opgedrongen; waar het echter in twijfel getrokken wordt of voor de Engelschen de noodwendigheid om meer verspreid op te treden wel aanwezig was, is het van belang na te gaan welken vorm de Boeren aannamen waar zij aanvallender wijze optraden.

In het eerste gedeelte van den oorlog komen Boerenaanvallen bijna niet voor en ik heb er tijdens mijn verblijf in Zuid-Afrika geen bijgewoond, mijne gegevens berusten hier dus ook op mededeelingen van anderen. En dan staat me in de eerste plaats voor den geest het gevecht van Nicholsonsnek, waar een aanval van de Johannesburgsche politie in zeer verspreide orde werd uitgevoerd; commandant van Dam verschafte ons omtrent dit gevecht vrij uitvoerige gegevens. Evenzoo hadden de aanvallende bewegingen te Willow Grange en Platrand in zeer verspreide orde plaats en ooggetuigen verzekeren, dat men slechts van tijd tot tijd een Boer zag. Verder vestig ik nog de aandacht op het heden avond reeds genoemde werkje »Mijn commando en guerilla-commando leven" van van Warmelo, men vindt daarin beschreven den aanval op de Rooirandjes bij Ladysmith en den aanval op Selikatsnek. Deze schrijver heeft er zeker allerminst aan gedacht een tendenz litteratuur te leveren voor den aanval in zeer verspreide orde en juist daarom kan ik de lezing van de beide laatstgenoemde gevechten in dat boekje zeer aanbevelen; men zal daaruit zien, hoe de aanval der Boeren ook bij die gelegenheden een optreden van individuen was. De aanval op de Rooirandjes moest plaats hebben vóór het aanbreeken van den dag, geheel overeenkomstig het streven der Boeren om altijd vóór het licht werd de vijandelijke stelling ongezien zoo dicht mogelijk te naderen; door een verzuim echter was het reeds dag toen de aanval zou beginnen, zoodat een open strook onder het vijandelijk vuur moest worden doorloopen. De bur-

gers moesten een donga waarin zij waren opgesteld bij vieren tegelijk verlaten om daarna ieder voor zich van miershoop tot miershoop voort te sluipen. Bij de beschrijving van het gebeurde bij Selikatsnek spreekt het evenzeer, hoe de burgers geheel individueel optraden.

Waarop is de angst voor meer verspreide vormen gebaseerd? Men vreest dat het zeer moeilijk zal zijn, om den man zoo ver te brengen, zijne individualiteit in die mate te ontwikkelen, dat hij een deel der aanvoering zal kunnen missen. Ik geef natuurlijk volkomen toe, dat wanneer opvoeding en opleiding er niet op gericht zijn om bij den man individualiteit aan te kweken, het toepassen van meer verspreide vormen aanleiding zal geven tot groote teleurstellingen; doch ik ben er evenzeer van overtuigd, dat men de zelfstandigheid van den soldaat in voldoende mate kan ontwikkelen om hem geschikt te maken voor optreden in een meer verspreide orde, hem door opleiding en opvoeding zooveel bekwaamheid en zelfbewuste kracht kan schenken, dat hij in staat is ook zonder elk oogenblik den invloed der aanvoering te gevoelen, zijne taak te vervullen en aan moreele invloeden het hoofd te bieden. Het is mij een groot voorrecht, hierbij te kunnen wijzen op een voorbeeld uit ons Indisch leger: De toenmalige kapitein Graafland met zijn korps marechaussée heeft getoond, wat men in dit opzicht kan bereiken.

Hoewel het korps voor verreweg het grootste deel bestond uit Javanen, wier militaire waarde door velen niet zeer hoog geschat wordt, trad het in verschillende gevechten in zeer verspreide orde op en bewees het herhaaldelijk, dat zeer veel aan den man kon worden overgelaten, dat een krachtige individualiteit bij hem kan worden ontwikkeld. Waar dit voor den inlander geldt is er toch zeker geen reden om er aan te twijfelen, of men hetzelfde bij den Europeaan kan bereiken.

Maar nu hoor ik reeds de tegenwerping, dat die Javanen van het korps marechaussée de élite vormden van het inlandsch element in het leger en ik voeg er gaarne bij, dat ook ik die omstandigheid vroeger van overwegende beteekenis achtte. De

kapitein Graafland is echter later als majoor in de gelegenheid geweest, om op flagrante wijze aan te toonen, dat hem daar de kneep niet zat. Bij het vierde depôt-bataljon te Fort-de-Kock schonk hij aan de jonge Javanen, die daar moesten worden afgericht, dezelfde opleiding, die hij bij de marechaussée had toegepast. Fort-de-Kock was een vredesgarnizoen en de gelegenheid bestond dus niet om een afdoende proef op de som te nemen en te doen zien, dat ook bij den niet-marechaussée een voldoende mate van individualiteit is aan te kweeken om hem bruikbaar te maken voor het gevecht in zeer verspreide orde; maar wel deden de oefeningen in het vredesgarnizoen zien, dat met het opleidingssysteem, dat de majoor Graafland toepaste en dat gericht was op ontwikkeling van individualiteit, resultaten bereikt werden zooals men die tot heden met inlanders niet verkregen had.

Erkennende, dat voor een optreden in meer open vormen belangrijk meer van opvoeding en opleiding gevorderd zal worden, ben ik er van overtuigd, dat goede resultaten zeer wel mogelijk zijn en dat dan ook de twijfel daaraan geen reden behoeft te zijn om voor het gebruik van meer verspreide formatiën groote vrees te koesteren.

De heer GRAAFLAND: Het is laat geworden; er blijft mij niet veel tijd over tot spreken; maar ik wensch toch nog enkele woorden te zeggen.

Wat in de voordracht van den heer Ram vooral te waardeeren valt, is de groote mate van objectiviteit, waarmede hij zijn onderwerp behandeld heeft. Ik moet hier erkennen dat ik die mate van objectiviteit niet bezit. In het bijzonder niet van avond, nu ik plotseling tot spreken genoopt word, nu ik opgewonden ben en gehaast; en dus onwillekeurig *te veel* van mijn karakter zal leggen in hetgeen ik ga aanvoeren. En van nature ben ik reeds subjectief.

Hetgeen mij in 't bijzonder getroffen heeft in de voordracht van den heer Ram, zijn de conclusies waartoe hij gekomen is; speciaal de meening dat er verandering dient te komen in de

wijze van opleiding van den militair, ook in verband met den korten oefeningstijd en de eigenaardigheden van een militie-leger.

Ik ben er den heer Koolemans Beijnen dankbaar voor dat hij de aandacht heeft gevestigd op het gevaarlijke der conclusie betreffende de kazerne-opvoeding. Gevaarlijk, wanneer men haar anders uitlegt dan de heer Ram zelf zulks bedoeld heeft. Heb ik den heer Ram goed begrepen dan was het niet zijne bedoeling te zeggen dat de vereischte tucht in het leger kan bereikt worden geheel buiten de kazerne om. Maar wel dat — gegeven de korte oefeningstijd — er wijziging moet komen van het tegenwoordig systeem; m. a. w. dat men »nu het getij verloopt, de bakens dient te verzetten.»

Met belangstelling en waardeering heb ik de verschillende sprekers gevolgd; met sympathie vooral den heer Van Oordt, wiens geschrift *Scherpe Tactiek* ik indertijd met gejubel ontvangen heb, omdat een groot deel van het daarin voorkomende een weerspiegeling was van mijn eigen denkbeelden. Met spanning volgde ik het betoog van den eersten Spreker, den heer Hoogboom, waar hij trachtte aan te toonen dat men van het Britsche leger in Z.-Afrika, op grond der door dat leger daar geleden verliescijfers een grooter clan en meer doorzetting had kunnen en mogen verwachten; inzonderheid wanneer men die verliescijfers vergelijkt met de percentsgewijze verliezen uit andere oorlogen bekend. Ik hoop dien Spreker daarop nog te kunnen repliceeren.

En met instemming luisterde ik naar de geestdriftige ontboezeming van den heer Hesta, waar hij het had over »hetgeen men van den troep in het gevecht mag vergen.» Ook dit hoop ik straks ter sprake te brengen, met voorbeelden uit ons Indisch Leger.

Doch zoo ik thans overga tot het eigenlijke onderwerp van mijn spreken en ik feiten en bewijzen ga aanvoeren uit mijne eigen ervaring, — daar verzoek ik dringend mij niet te antwoorden of te weerleggen met den uitroep: »Ja, maar dat geldt voor Indië, voor het Indische Leger!»

Immers ik wil u aantoonen hoe in den krijg, mannen van

uw landaard en *ras*, officieren van *uwe* natie, soldaten en kader van *uw* stam (voor zooverre de Europeanen in het Ind. Leger aangaat) en door *Nederlandsche* officieren en *Nederlandsch* kader opgeleide en aangevoerde inlandsche soldaten; allen dus naar *Nederlandsche* begrippen en naar *Nederlandsche* voorschriften opgevoede militairen, zich verhouden en gedragen in het gevecht.

Want — en ik verzoek u daarop wél te letten — de gevechts- en andere voorschriften van het Indische Leger, zijn in Nederland, door *Nederlandsche* officieren gemaakt; in Indië slechts ten aanzien van zeer ondergeschikte détails eenigszins gewijzigd ten behoeve van den Inlandschen vijand

Welnu, de ervaring in Indië heeft geleerd dat die voorschriften niet geheel zijn op te volgen: dat zij niet voldoen. Ook de opleidingswijze is in de practijk gebleken niet te deugen.

Zulks aan te toonen en daarbij de overtuiging te geven dat er verandering moet komen in de tactische voorschriften en in het opleidingssysteem, is niet gemakkelijk. Vergeten wij toch niet, dat wij deel uitmaken van een leger en dat een leger conservatief is. Het valt zwaar te scheiden van bestaande voorschriften, die een uitvloeisel waren van lange, nauwgezette en moeilijke studie. En zulks strekt het leger, strekt de voorschriften tot eer.

Ook door den vorigen Spreker is de moeielijkheid gereleveerd om te geraken tot een meer verspreid aanvallend gevecht. In het algemeen wordt opgezien tegen de zwaarigheid om, bij een uitgebreid gevechtsfront, den troep in de hand te houden.

Den troep in de hand houden! Maar ik zou willen vragen wat of men daaronder verstaat. Verstaat men daaronder dat de troep geheel naneengesloten blijft, met den officier-commandant er vlak achter, gerced om bij de minste weifeling of aarzeling de kerels bij den kraag te vatten en ze door een paar schoppen tegen de d den wijkenden moed te hergeven? (*Gelach.*) Ja, mijnheeren, lacht maar: zoo iets kan soms voorkomen en het is wel eens een "efficace" middel gebleken. Doch het is niet *het* middel.

Ik versta onder het „in de hand houden” gansch iets anders, gebaseerd op gehoorzaamheid en begrijpen ter eene — en vertrouwen in den troep, in officieren en kader ter anderer zijde.

Ik wil een voorbeeld aanhalen.

Op den 21en Mei 1894 werd ik als kapitein aangewezen om met mijne compagnie, een *Javaansche* compagnie, de mesdjid Biloel te bezetten, die den vorigen nacht bij verrassing door de Maréchaussée was bezet en waar een tijdelijke versterking zou gebouwd worden. Het tracé van die versterking werd gemaakt om de mesdjid heen, liggende dit gebouw op een domineerend punt in de sawahvelden, dus wat hooger dan de omgeving in de vallei. Ten Z. van de mesdjid op circa 1200 M. begon de voet van het gebergte. Aan de Westzijde was het vrij open, maar doorsneden en oneffen terrein. Aan de Oost- en Noordzijde was het terrein naar beneden glooiend, maar open tot aan de op resp. 600 en 400 M. afstand gelegen kampongranden. Voorts de Noordzijde, was gevaarlijk, omdat de kampongrand daar het dichtst in onze buurt was.

Den ganschen dag was de *voorloopige* bezetting in sterk vuur geweest met den vijand in het Westen en Zuiden. Artillerie en cavalerie met repeteerkarabijnen hadden er deel aan genomen. Zonder succes.

Tegen het vallen van den avond kreeg ik het commando over den post, en werd mij, behalve mijn eigen compagnie Javanen, nog een Amboineesche compagnie van het 3de Bat. Inf. en een peloton Europeanen van een andere comp. van dat bataljon gelaten, plus 2 stukken berggeschut met bediening

De voorloopige bezetting had dien dag ernstige verliezen geleden door het vuur. Verscheidene gewonden bleven in de mesdjid achter.

In allerijl liet ik tot laat in den nacht doorwerken aan een borstwering voor geknielde schutters, die tegen 11 uren aan de N., W. en O. zijde gereed kwam. De Z. zijde, waar tegenover een bevriende (!) kampong lag, was open. Hier legerde ik mijne eigen Jav. compagnie. De 3 pelotons van het 3de Bat.

werden verdeeld over de N.-, W.- en O.face, door den troep op 4 gelederen te stellen, daarna te laten openen en zich te doen neerleggen. Het voorste gelid had het eerste de wacht; daarna het tweede en zoo vervolgens om beurten.

Een zeer groot getal koelies en dwangarbeiders, meerendeels Javanen, lagen achter mijne compagnie. In de mesdjid: de ambulance, de gewonden, de Atjehsche hoofden en gidsen en de officieren, die niet op wacht waren.

Tegen half een 's nachts, bij zwaren mist en neveligen maneschijn brak er onverwachts een verschrikkelijk vuur los van den vijand, die ons, zooals mij weinig oogenblikken later bleek, geheel omsingeld had op circa 250 à 300 M.

Het eerste wat ik bij mijn ontwaken zag was een Europ. fuselier, die een wijkplaats zocht in de mesdjid en door mijn bedgordijn wilde heenschieten. Een acht- of tiental andere Europ. fuseliers kropen even angstig binnen de mesdjid en zochten dekking achter de muren. En buiten schoten de soldaten alsof ze waanzinnig waren.

Ik snelde naar buiten en zag hoe de schildwachten, ineen-gedoken achter de borstwering, hun geweren recht naar boven in den blinde afschoten, herlaadden en afschoten. De Amboineezen en Europeanen lagen met de gezichten in het gras: velen hadden zelfs hun geweer, dat naast hen lag, niet in de handen. Er was, helaas, paniek.

Ik commandeerde bij herhaling »ophouden met vuren», sprak officieren en manschappen bemoedigend toe en occupeerde mij *bij uitsluiting* met de afdeelingen van het 3de Bataljon.

Het geschut stond buiten het carré, geheel verlaten. De vijand vuurde onafgebroken door en richtte goed, zooals den volgenden ochtend bleek, toen wij zagen dat de kalk van de 1 M. hooge muren der mesdjid overal zwaar beschadigd of weggeschoten was.

Vol ergernis dat de soldaten niet aanstonds ophielden met vuren, verweet ik ze in het Maleisch hun onwaardig gedrag, tegen een vijand, die zooals ik er tot geruststelling bijvoegde, op vogels schoot. (Want, dank zij de borstwering, werd nie-

mand geraakt). Waarop het kader van mijn compagnie Javanen, die — omdat zij geen dekking hadden — op den grond waren gaan liggen onder het vuur, opstond en antwoordde: »Kapitein onze patroonzakken zijn nog gesloten. Bij de compagnie is nog niet geschoten.»

Toen weldra de kalnte en orde terugkeerde en de kanonniers bij de stukken waren gebracht, liet ik een paar kartetsen afvuren, waarop het vijandelijk vuur even plotseling zweeg als het begonnen was. En vervolgens zond ik de luitenants met halve secties uit in de verschillende richtingen om het terrein te doorzoeken.

Ik was dus *niet* bij mijne compagnie: maar die bleef kalm en wachtte orders. De andere afdelingen waren van het 't best aangeschreven bataljon, nog wel Europeanen en Amboineezen en, daarbij ingedeeld officieren, die voor geen klein gerucht vervaard waren; b.v. luit. Rijnen, een der dapperste onder de dapperen. En nochtans was de troep *niet* in de hand.

En nu aan het adres van den heer Hoogeboom: Wij hadden *geen* verliezen en er was paniek!

Ik herhaal: den troep in de hand houden bestaat in het zich doen gehoorzamen, ook wanneer men er niet persoonlijk bij is. Die gehoorzaamheid is te verkrijgen, door zichzelf geheel te geven aan de zaak en door vertrouwen te stellen in zijn ondergeschikte officieren en minderen: hun zelfvertrouwen aan te kweeken en hun initiatief te ontwikkelen.

Ik heb dat mijn gansche carrière toegepast. Als beginsel stelde ik, en onderwees mijn luitenants: »Ge gaat uw gang en doet wat ge meent dat de zaak dienstig is. Maakt gij fouten, zoo draag ik daarvan de gansche verantwoordelijkheid. Aan *mij* de schuld voor uw fouten. Maar de pluimen die gij verdient ook.» (*Gelach.*)

Het is ernst, mijnheeren en er zijn er hier onder u, die onder mij gediend hebben en weten dat ik waarheid spreek. Is het niet waar, Spruijt? En Dudok van Heel?"

Hoe wil men ook een ander systeem volgen? Weet niet

ieder, die bij het Indisch Leger gediend heeft, hoe schuw dat Leger is voor bewegingen en gevechten *in* de kampongs? Hoe het er dan op aan komt dat men elkander begrijpt, in verband voorwaarts dringt, kalm blijft en op zich zelf vertrouwt? Dan valt er niets meer te bevelen; dan drukt de gansche zware plicht van ons beroep op de onder-aanvoerders, op de luitenants en het kader.....

En hoeveel voorbeelden zou ik kunnen aanhalen om te laten zien dat zulks wezenlijk te bereiken is; dat de kleinste afdeelingen stoutmoedig vooruit gingen, den vijand direct aanpakten en dan, al of niet bijgesprongen door de dichtstbijzijnde afdeelingen, het object vermeesterden?

Dat krijgt men gedaan, als men den troep wezenlijk in de hand heeft.

Naar aanleiding van hetgeen de heer Hesta heeft gezegd omtrent „wát men van den troep eischen mag” — het volgende voorbeeld uit een gevecht, dat ik had te voeren, tot ontzet van de ingesloten blokhuzen Toei Seliimbing, Aloor-oe en Montassik, op den 30en Maart 1896.

Het eerste object van deze manoeuvre gold de bereiking van onzen militairen post Senelop. De weg daarheen voerde van Lamsuet over een vlakte, die ten Noorden begrensd werd door de Lingkarrivier, ten Zuiden door de Atjehrivier. De laatste echter door bewoonde en zwaar versterkte kampongs aan het oog onttrokken. De breedte van de vlakte was van 600-800 Meter. Langs de Lingkar en aan de Noordel. grens der aan de Atjehrivier gelegen kampongs waren tal van elkander flankerende stervige schansen aangelegd, die alle door gewapende Atjehers bezet waren.

Onze colonne had zich dus te bewegen tusschen twee rijen verschansingen en over een open terrein, dat ternauwernood dekking aanbod. Te 5 $\frac{1}{4}$ uur waren wij te Lamsuet en moesten vóór 6 uur, vóór de duisternis te Senelop wezen (circa een uur gaans).

De tijd is te kort om u dit gevecht te beschrijven. Genoeg zij het dat wij juist tegen het invallen van de duisternis, na

een hardnekkig gevecht met den klewang (de order luidde: *niet* te vuren, zoolang de voorwaartsche beweging werd doorgezetz), binnen gewerschotsafstand waren van Senelop. De voor dit gevecht gebezigde brigades maréchaussée waren over de gansche breedte van de vlakte gedeployeerd en door de herhaalde stormaanvallen op de verschillende verschansingen uitgeput. De luit. Stoop was van vermoeienis en overspanning reeds bewusteloos neergevallen. De luit. Vuijk bevond zich met zijn brigades op den Noord-vleugel en stormde met een laatste krachtsinspanning tegen Lam Tjot, waaruit telkens nieuwe vijandelijke benden deboucheerden. De hoogte Lam Tjot werd door hem genomen, maar de vijand week niet ver terug. Nogmaals ondernam hij een stormloop op de volgende stelling, doch verloor daarbij 1 amb. sergeant en 2 maréch., die zwaar gewond werden; terwijl van de dichtstbijzijnde brigade de commandant en 1 maréchaussée buiten gevecht werden gesteld.

Bijna onmiddellijk daarop stortte luit. Vuijk aan het hoofd zijner afdeeling doodelijk getroffen neer. En het was op dit oogenblik, dat zijn brigade-commandant Pottinga, die nog slechts de helft zijner manschappen voor het gevecht beschikbaar had en den vijand het lijk van luit. Vuijk niet wilde laten, om versterking vroeg.

Reeds had ik de brigade van sergeant Panman een sein gegeven om te hulp te komen. Maar de toestand bij Pottinga werd zeer hachelijk, vooral toen de vijand de weifeling gewaar werd en zich gereed maakte om te attaqueeren.

Alle gewonden van de afdeeling Vuijk legden zich nu naast elkander neder en hielpen elkander onderling de karabijnen laden en afschieten, zoodat de vijand slechts aarzelend voorwaarts kroop. Pottinga begreep zeer juist, dat die aarzeling niet lang kon duren en riep mij in vertwijfeling toe: »Versterking, commandant! ik *kan* niet meer!»

En ik, die de reserve reeds had opgelost en zelf te moe en te ver af was om persoonlijk toe te snellen, en die de halve brigade van Panman reeds zag toeschieten, riep Pottinga luide toe: »Kun je niet meer? G... en je lééft nog?»

Waarop de brave Pottinga nogmaals attaqueeren gelastte en met zijne valide maréchaussées een zevental der vijanden neersabelde en schoot, terwijl vervolgens Panman den aanval ondersteunde en bijna met opoffering van eigen leven het lijk van den luitenant op zijn schouders geladen achter onze gevechtlinie bracht.

Dat kan men eischen van zijn troep!

Maar ik durfde ook zoo spreken tegen mijn brave kerels. Die kerels hadden voor mij *alles* over!

Dit gevecht is meteen een voorbeeld van de mogelijkheid van een zeer uitgebreide gevechtlinie en toch "den troep in de hand houden".

Wat nu verder de quaestie betreft van den aanval in gesloten vorm, dan stelt men zich steeds voor, dat die aanval ondernomen zal worden over open terrein. Ik erken dat de verdediger, ten einde de grootst mogelijke voordeelen te trekken van zijn vuurwapens, zijn stelling zoodanig zal kiezen, dat hij open terrein vóór zich heeft. Maar niet alle gerechten zullen aangenomen of geleverd worden op het door den verdediger gekozen terrein. Het is ook mogelijk den verdediger te dwingen een gevecht aan te nemen op voor den aanvalleur gunstig, d. i. bedekt terrein. Maar hoe wil men dan zich houden aan gesloten vormen, die een vlug, onafgebroken voortschrijden (een eisch voor den aanval) belemmeren en weldra onmogelijk zullen maken? Met het gevolg dat men ten laatste *toch* deployeert!

En dan de paniek! Een besmettelijke ziekte, die als een giftige, onzichtbare microbe plotseling, dikwijls zonder verklaarbare reden, het individu aantast en met de snelheid van electriciteit zich voortplant bij de bureu.

Er is niets ontzettender, niets gevaarlijker en beangstigender dan paniek. En juist in *gesloten* vormen ontstaat zij het gemakkelijkst, verbreidt zij zich het spoedigst. Hoe nu als een gesloten afdeling tijdens den aanval met paniek geslagen

wordt? Als — wat ook mogelijk is — de commandant dier afdeeling eveneens door de microbe wordt aangetast?

Men vergete niet dat een troep, waarin eenmaal de schrik is gevaren, in geen maanden daarna weer goed is te maken of te gebruiken.

En daarom kweeke men den soldaat op voor het gevecht in zeer verspreiden vorm, waarbij zijn individualiteit op den voorgrond komt; maar vóór alles: *men leide het kader daartoe op.*

Nog een ander nadeel van gesloten aanvals vormen. Zij leiden onwillekeurig tot salvovuren. En die gezamenlijke vuren zijn beslist af te keuren, omdat zij geen treffers aanwijzen; omdat zij bijna altoos gejaagd en zenuwachtig maken. Neen, erger nog. Want bij gezamenlijk vuur komt het er op aan dat de soldaat geleerd heeft werktuigelijk zijn geweer zóó in den aanslag te brengen, dat hij een bestrijkend schot heeft. Welnu, den soldaat wordt bij ons juist geleerd te *hoog te schieten*. Dat is een gevolg van (behalve de redenen in het werk van Brender à Brandis genoemd) de omstandigheid dat onze schietbanen hellend (naar den schutter) worden aangelegd en de schietstanden dientengevolge circa 6 d.M. te hoog zijn aangelegd.

Maar er is meer.

De VOORZITTER: Hoe interessant uwe opmerkingen ook zijn en hoe gaarne wij die ook hooren, zou ik u toch willen verzoeken u thans te beperken. Iemand die zóó van nabij den oorlog heeft medegemaakt als de Luit.-Kolonel Graafland, heeft natuurlijk uit zijne rijke ondervinding veel wetenswaardigs mede te deelen. Ik spreek daarom den wensch uit, dat de heer Graafland later meer opzettelijk de nu door hem aange- stipte punten voor onze Vereeniging zou willen niteenzetten.

(Teekenen van instemming.)

De heer GRAAFLAND: Uw verzoek, Mijnheer de Voorzitter, is te vleierend dan dat ik daaraan geen gevolg zou willen geven. Indien ik wezenlijk de Vergadering een genoeg doen mijne

beschouwingen een andermaal voort te zetten, dan zij het mij vergund alsdan de voorwaarde te bedingen dat ik evenals nu, voor de vuist mag spreken, de tijd toch ontbreekt mij eene doorwerkte studie gereed te maken.

Het zij mij nu nog vergund ten slotte als mijne ervaring uit te spreken, dat de Nederlandsche officier en soldaat met glans de vergelijking met anderen kunnen doorstaan en daarom durf ik dan ook zeggen, dat wij met ons leger hier en ons leger in Indië, mits rationeeler geoefend ten allen tijde zullen kunnen toonen dat het leger zijn plicht jegens het vaderland schitterend kan en zal volbrengen.

(Toejuichingen)

De VOORZITTER: Het vergevorderd nu noopt mij het nog geenszins uitgeput debat te sluiten. Zeer zeker was het een gelukkige gedachte van den heer de Greve om voor te stellen aan de bespreking der voordracht van den heer Ram een afzonderlijken avond te wijden. Den heer Ram werden ongetwijfeld een reeks argumenten ter weerlegging geboden, doch hem zal daarbij tevens de warme belangstelling in het door hem behandelde onderwerp niet zijn ontgaan.

Enkele Sprekers hadden de beleefdheid zich waardeerdend uit te laten omtrent de werkzaamheid van het Bestuur alsmede over de voornemens weggelegd in de circulaire aan de leden toegezonden. Terwijl het Bestuur deze bewijzen van instemming waardeert, mag het echter niet onopgemerkt blijven, dat reeds de afgetreden Voorzitter de noodzakelijkheid heeft gevoeld om meer ruimte te zoeken voor onderlinge gedachtenwisseling; het dringend verzoek tot bekorting der voordrachten en tot het op den voorgrond brengen van stellingen, als grondslagen van het betoog waren daarvan het gevolg. Thans wenscht het Bestuur nog een stap verder te gaan en bij voorkeur de onderwerpen, als voordracht behandeld, in druk aan de leden uit te reiken. De circulaire was dan slechts een stap verder in de reeds als wenschelijk erkende richting.

Onder de herhaling van onzen dank aan allen die aan het debat hebben deelgenomen, sluit ik thans de vergadering.

De Secretaris, 1)

J. M. R. LACEULLE.

1) Het reeds ingetreden middernachtelijk uur maakte het voor den Voorzitter noodzakelijk een einde te maken aan de besprekingen. Intusschen bleek het onderwerp nog geenszins uitgeput en waren nog enkele leden verlangend aan het woord te komen om van hun gevoelens te doen blijken of omtrent het gesprokene te repliceeren. Ware het niet dat het gewone aantal der Vergaderingen reeds met een tweetal was overschreden, dan zou er geen bezwaar hebben bestaan om alsnog een nieuwe vergadering aan de voortzetting der discussie te wijden; het Bestuur achtte zich echter ook uit financieel oogpunt, daartoe niet gerechtigd. Intusschen wenschte het, hoewel bij uitzondering en zulks wegens het belangrijke van het behandelde onderwerp, den leden zooveel mogelijk de gelegenheid te geven desverlangd, onder den vorm van bijlagen, nader van hun gevoelens te doen blijken. De hier volgende bijlagen hebben hieraan hun ontstaan te danken.

BIJLAGE I.

Dupliek van den heer de GREYE.

(Niet ter vergadering uitgesproken.)

Door den heer RAM wordt opgemerkt, dat men voor het maken van conclusiën op tactisch gebied zich moet baseeren op de ondervinding van meer dan één gevecht. De quaestie moet echter m. i. hier anders gesteld worden.

De oude vormen zijn gegrond op de oorlogs ondervinding in tal van vroegere gevechten opgedaan. Op theoretische gronden, want schijfschietondervinding noem ik geen practijk, meent men nu, na de invoering der nieuwe vuurwapenen, nieuwe gevechtsvormen te moeten invoeren. Vóór dat men nu daartoe werkelijk mag overgaan, komt het mij voor dat *eerst* de oorlogspractijk moet hebben uitgewezen dat de oude beproefde vormen niet meer toegepast kunnen worden. En dan ben ik het met den heer R. eens, dat het niet voldoende zou zijn, wanneer met die vormen slechts in één gevecht het doel niet is bereikt. Eerst wanneer zich dat bij meerdere gevechten heeft voorgedaan, mag men afkeuren, wat tot nu toe goed gebleken is.

Maar wat doet zich nu hiervoor? Niet alleen dat geen *meerdere* gevechten aangetoond hebben, dat de oude vormen niet meer zijn toe te passen, maar zelfs is dat niet gebleken bij het *eenige* gevecht, daarmede gevoerd. Men had en heeft dus niet het recht het oude te verwerpen. Daarom zeide ik dat de Engelschen niet noodgedrongen, doch geheel vrijwillig op theoretische gronden nieuwe vormen hebben ingevoerd, waarvan in een geheele reeks van gevechten gebleken is dat zij in de practijk gefaald hebben, terwijl *niet gebleken* is, dat de oude vormen tegenover de nieuwe vuurwapenen evenzoo gefaald zouden hebben.

Om nu terug te komen op het voorbeeld van Talana-heuvel,

grondt de heer R. zijn beweren, dat het gevecht lauw gevoerd is geworden op de verklaring après coup van de Boeren-aanvoeders. Die verklaring legt m. i. weinig gewicht in de schaal, wanneer andere, door mij reeds aangegeven, bewijsgronden aanwezig zijn, om aan te toonen dat de bewering onjuist moet zijn. Men moet nimmer aan de aanvoeders van geslagen legerafdeelingen vragen, hoe het komt dat zij geslagen zijn geworden. Wij herinneren ons toch zeker nog zeer goed de beweringen der Engelschen, dat hunne mislukte aanvallen geen nederlagen waren, omdat slechts een openlijke verkenning bedoeld was.

Doch door den heer R. wordt een nieuwe reden aangevoerd om aan te toonen dat de frontaanval op Talana-heuvel bijzonder gemakkelijk was, n.l. het aanwezig zijn van *eenige* dekende voorwerpen als muurtjes en steenen op het aanvalsveld van één der drie naast elkaar strijdende bataljons, terwijl de beide ander bataljons een vrij breede strook moesten doortrekken waar absoluut niets was wat dekking aanbood. Kan men dat nu zoo bijzonder gunstig voor den aanvaller noemen? Waarlijk in Europa en in Indië zullen al heel weinig stellingen te vinden zijn, waarvan het voorterrein over het *geheele* front volkomen table rase is.

Maar bovendien van zoo'n gunstige omstandigheid schijnt met de nieuwe aanvalsvormen niet zooveel profijt getrokken te kunnen worden. Bij den slag aan de Modderrivier toch gelukte het aan een paar bataljons op den rechtervleugel evenzoo een meer voorwaartsche stelling in te nemen, zonder dat dit echter daar aan de nevenbataljons gelegenheid gaf eveneens voorwaarts te komen.

De opmerking van den heer R., dat we ons hebben neer te leggen bij de verklaring van de Engelsche officieren, die den oorlog medemaakten, dat men in het eerste gedeelte van den oorlog nog te gesloten was opgetreden, kan ik niet beamen. We weten wat ze onder dat aanvankelijk nog te gesloten optreden verstaan; het verwijt van lord Methuen aan de Marinebrigade, waarbij de tirailleurs met 4 pas tusschenruimte optraden, geeft dat duidelijk te kennen. Ik haal hier

het woord aan van den heer Koolemans Beijnen, dat de grondbeginselen der oorlogvoering onveranderlijk zijn, doch de vormen wel bij verandering van bewapening veranderen kunnen; zeer zeker, maar waar men vormen kiest, die een der grondbeginselen der oorlogvoering in 't aangezicht slaan, daar komt men op een dwaalspoor. De grondregel, dien ik bedoel is, om het zoo met den grooten meester uit te drukken, dat de moreele factoren voor $\frac{3}{4}$, de materieele slechts voor $\frac{1}{4}$ tellen.

Waar men ter wille van de materieele factoren in casu: het verminderen van de verliezen in 't gevecht, de moreele factoren, welke op den man werken, verwaarloost, daar begeeft men zich op een hellend vlak.

Men ziet de nieuwe vormen niet voldoen, omdat de vermindering der verliezen niet opweegt tegen het verminderd vermogen om verliezen te dragen. Men tracht nu in dezelfde richting de verliezen nog kleiner te maken, doch de eischen aan het moreel van den enkelen man gesteld, worden daardoor ook steeds grooter. Zoo komt het dan ook, zooals Jean de Bloch mededeelt dat lord Roberts verklaarde, dat men aanvankelijk 6 pas tusschenruimte nam, om die later te vergrooten tot 10 en 15 pas en eindelijk zelfs tot 20 pas. Gedurende dien drang naar vergrooing der tusschenruimten, die maar steeds niet tot het doel leidde, is het niet verwonderlijk, dat men verklaart vroeger nog in te dichte vormen te zijn opgetreden.

De heer R. legt mij in den mond dat de dichte tirailleurlinie minder kwetsbaar is dan de zeer verspreide. Hij heeft mij dan niet goed begrepen. Zeer zeker lijdt de dichte tirailleurlinie van zekere lengte absoluut meer verliezen, maar procentisch van het aantal manschappen dat zich in de tirailleurlinie bevindt, worden er bij de dichte linie minder getroffen m. a. w. de *man op zichzelf* is in die linie minder kwetsbaar, loopt minder gevaar.

De heer Asselbergs heeft willen aantonen, dat al heeft de zeer verspreide vechtwijze bij de Engelschen gefaald, de Boeren daarvan met succes gebruik gemaakt hebben. Het deed

mij veel genoeg van den heer Asselbergs, die de Boeren in hun optreden gezien heeft, de verklaring te hooren, dat het gevecht bij Kooirandjes als een type kan worden beschouwd van de wijze waarop de Boeren aanvallen. Ik zal daarom het verhaal, dat de heer Asselbergs afgebroken heeft, voortzetten en mededeelen dat het terrein met de mierenhoopen niet tot de vijandelijke stelling doorliep, en dat de Boeren toen ze een werkelijk open terrein kwamen volstrekt niet meer voortgingen, maar tot aan den nacht achter hunne mierenhoopen hlevven liggen, en daarmede de aanval ook mislukte. Daaruit blijkt dus, dat op open terreinen, zooals die in Nederland en in Indië voorkomen, de zeer verspreide vechtwijze ook bij strijders als de Boeren niet tot het doel zal leiden.

BIJLAGE II.

Antwoord van den heer RAM op bovenstaande dupliek.

Gaarne maak ik gebruik van de gelegenheid mij geboden om enkele opmerkingen naar aanleiding van de dupliek van den heer de Greve te maken. Vooraf betuig ik hem mijn dank voor de toezending daarvan, hij bewijst daarmede het groote vertrouwen dat hij stelt in de juistheid zijner zienswijze. Daar ik deze zienswijze onjuist acht, ben ik hem zeer erkentelijk dat hij mij de gelegenheid schenkt dit nader te motiveeren.

Na den debat-avond ontving ik van hoogst bevoegde zijde beschrijvingen, door vluchtige schetsen opgehelderd, van de gevechten bij Dundee (Talana-heuvel) en Elandslaagte. De auteur, die mij verzocht vooralsnog zijn naam niet te noemen, bezocht de slagvelden kort na de gevoerde gevechten, en liet

zich omtrent het verloop inlichten door personen, die aan het gevecht deelnamen. De opmarsch der Engelsche troepen en hunne stellingen werden door hem uit die inlichtingen vastgesteld, waarbij hij zijne zegslieden controlceren kon door het aanvalsterrein nauwkeurig te onderzoeken. De weg door den aanvaller gevolgd, teekende zich door het groot aantal Lee-Metford patronen en ledige hulzen, welke nog in het terrein lagen. Het hulsel der verbandpakjes, welke de Engelsche soldaten bij zich dragen, toonde de plekken waar aan gewonden een voorloopig verband was aangelegd, enz. enz.

Die inlichtingen, welke hier een plaats mogen vinden, werden gedurende den oorlog in briefvorm naar Europa gezonden; de schrijver leidt ze aldus in :

. »Sedert mijn vorigen brief ben ik weder in Natal geweest, heb het geheele slagveld voet voor voet afgevoerd en heb met velen verkeerd die in het gevecht zijn geweest" . . .

De persoon van den briefschrijver, zijne mij bekende nauwgezetheid en de aard van zijne betrekking, welke hem dwong zich veel bezig te houden met terreinverkenningen, zijn voor mij volstrekte waarborgen voor de betrouwbaarheid zijner gegevens omtrent het terrein. Ik betreur het zeer niet gerechtigd te zijn door het noemen van zijn naam ook bij anderen, dit vertrouwen te vestigen.

De schets, welke hier volgt, vermeldt nauwkeurig waar de Boerenstellingen lagen, en geeft evenzeer aan langs welken weg de Engelsche bataljons oprukten. Uit mondelinge toelichtingen mij door den schrijver verstrekt, bleek mij dat hij met zekerheid weet dat de Engelschen het boschje bij Smithfarm grootendeels gedeekt bereikten, (door een klipmuur en waar deze ophield door een heg) en dat dit volkomen gezichtsdekking gaf. Eenmaal in het boschje ging de colonne vooruit door een diepe donga, die echter op enkele plaatsen van den Talana-heuvelkam kon worden ingezien (de donga was bestrooid met patronen). Langs den oost-rand van het boschje liep een klipmuurtje waarachter de aanvaller dekking vond tegen het vuur van den noordelijken heuvel, doch minder tegen dat van

den zuidelijken kop. Van daar vooruitgaande was men zeer spoedig in den dooden hoek, dus beveiligd tegen het vuur van den Talana-heuvel. De klipmuur, welke het boschje verbindt met dien welke om den berg loopt, gaf daarbij dekking tegen het vuur van den zuidelijken heuvel (afstand tot dien kop is ruim 1000 yards), en van de meer zuidelijke klipmuurtjes waarachter enkele Boeren post gevat hadden. De wijze waarop de helling werd beklommen door het bataljon, dat ten slotte de noordpunt bereikte van den heuvel, is den schrijver onbekend. Het zwaarst leden de Engelschen door vuur van de zuidelijke Boerenstelling; nit het gering aantal ledige hulzen, op den Talana-heuvel gevonden, blijkt dat van uit deze stelling betrekkelijk weinig infanterie-vuur is afgegeven en verder dat de Boeren uit onbekendheid met de werking der artillerie zich dicht bij de eigen kanonnen hadden opgesteld. Dientengevolge leden zij zwaar door het granaatkartetsvuur des aanvallers, dat zich op hunne stukken richtte. De Boerenverliezen werden grootendeels in den aanvang van het gevecht geleden, en dit verklaart dan ook het verschijnsel, mij reeds uit vroegere berichten bekend, dat velen het gevechtsterrein verlieten kort na het begin van het gevecht. Ik vestig nog de aandacht op een ander verschijnsel dat zich in de eerste gevechten (ook bij Elandslaagte) telkens herhaalde, en wel dit dat de Boeren aan dekking en veiligen terugtochtslijn de voorkeur gaven boven vuur-uitwerking. Vandaar dat de klipmuur grootendeels onbezet bleef en van uit de Boerenstellingen geen vuur gebracht kon worden op de berghelling.

Nevenstaand facsimilé is genomen naar een getrouwe copie van de schets van den briefschrijver; zij is niet op schaal geteekend (de afstand der beide koppen, waarop de Boeren stelling kozen is b.v. te groot in verhouding tot den afstand van Talana-hill tot Dundee).

TOELICHTING OP SCHETS A.

»Voor ochtendgrauwen bezet Lucas Meyer met commando's uit Middelburg, Utrecht en Vrijheid de twee koppen bij

Dundee aan weerszijden van den weg naar Vrijheid (zie schets). Geen behoorlijke positie nemen, geen orde, geen commando. Lucas Meyer beveelt terstond de artillerie (4 kanonnen): "zeg maar goeden morgen" en gooit bommen in het Engelsche kamp. Hij verraadt daardoor terstond zijn posities: De Engelsche artillerie stond eerst in het kamp, doch kon, omdat hun kanonnen niet zoo ver dragen als de onze, ons niet bereiken, de bommen vielen vóór de aangeduide farm. Nu werd de artillerie naar het dorp gebracht en bracht, zeer juist schietend, onze kanonnen spoedig tot zwijgen. De kanonnen 1) retireerden reeds ongeveer 9 vm. van den kop. Verscheidene van onze artilleristen werden gedood of gekwetst. Velen van onze manschappen, die nog nooit onder shrapnell-vuur hadden gelegen, werden gewond of gedood, doordat zij achter de kanonnen schuil zochten of achter den heuvel. De beste plaats ware in alle gevallen geweest achter den klipmuur *k* (zie verticale doorsnede terrein), die te halver hoogte van den heuvel loopt.

Nu begon de Engelsche infanterie te stormen 2) terwijl de 18e huzaren een omtrekkende beweging maakten. Eerst kropen zij (de infanterie) door een sloot, goed gedekt, met een boog tot aan het groote pad naar Vrijheid; (dus tot aan *a* in schets) dit moesten zij oversteken en waren nu gedurende \pm 50 yards aan kruisvuur op grooten afstand (\pm 1000 yards) van de beide koppen blootgesteld en van vuur naderbij van achter de klipmuren, waar Boeren (B op schets) achter zaten. Daar vielen velen. Toen door het boschje bij de farm waar hoog hout hen aan het oog der Boeren onttrok; toen achter de farm tegen den kop aanvankelijk gedekt in door regen uitgespoelde droge sloten. Over een kleinen afstand waren zij daar aan vuur van den top van den heuvel blootgesteld en daar vielen zeer velen, o. a. generaal Penn Symons. Hadden de Boeren achter de klipmuren bij * * * (zie verticale door-

1) Wordt natuurlijk bedoeld: die van L. Meyer.

2) In het Boeren-idiom beduidt dit voorwaarts te gaan, de auteur maakt gebruik van de militaire terminologie der Boeren.

suede) gelegen, dan hadden de Engelschen, met hoe groote overmacht ook, nimmer den top van den heuvel kunnen bereiken. (Zie profiel).

B. Profiel over den Talana-heuvel. Facsimilé naar eene schets, op het terrein vervaardigd.

Nu konden zij, zoodra zij eenmaal den voet van den berg hadden bereikt, geheel tegen het vuur gedekt, ook door den dwarsmuur tegen het vuur van den zuidelijken kop, tot aan den klipmuur opklimmen. Zoodra zij daar overheen kwamen begonnen de Boeren te retireeren. Zij trokken terug tot in de vlakte achter den kop en stieten daar op de 18e huzaren, die 16 van onze menschen, die nagekomen waren, hadden gevangen genomen 1). Zij schoten toen onze gevangenen vrij en al retireerend dreven zij de huzaren voor zich nit, waarvan 2) later door Trichardt zonder moeite de Kolonel Möller en 245 manschappen werden gevangen genomen.

In het rapport van Generaal White wordt het aanvalsterrein minder gunstig voorgesteld dan door den briefschrijver. Waar het verschil bestaat acht ik het verstandig aan de aanwijzingen van den laatste grooter waarde te hechten. Terwijl de Engelschen de elementen voor een terreinbeschrijving gedurende het gevecht bijeengaren moesten, had deze gelegenheid het gevechtsterrein op zijn gemak te bekijken en te schetsen. Eén profiel

1) Wat een schoone gelegenheid voor de cavalerie om eene attaque te maken met het blanke wapen op de terugtrekkenden. Zij werden echter *teruggeschoten*.

2) Hiermede wordt bedoeld het detachement, waarvan het 18e huzaren deel uitmaakte.

is — dit spreekt vanzelf — niet voldoende om ons de berg-helling te doen kennen over de geheele breedte van het aanvalsfront, doch uit de beschrijving (en mondelinge toelichting) blijkt mij dat de aanvaller over het algemeen door den vorm van den berg en de onoordeelkundige Boerenopstellingen gevrijwaard was tegen frontvuur.

De heer de Greve merkt op dat in Europa en Indië weinig stellingen zijn waarvan het *geheele* front volkomen *table rase* is. Dit is volkomen juist, doch kan dunkt mij vooralsnog buiten beschouwing blijven. We strijden toch hier over de vraag of de Engelschen in Zuid-Afrika *gedrongen* waren tot die zeer verspreide gevechtsvormen. Mocht ik hem de overtuiging schenken dat hier wel degelijk *noodzaak* was, een noodzaak die telkens gevoeld werd wanneer de aanvaller in gesloten vorm onder het vuur kwam van den verdediger, dan eerst zal ik hem de vraag voorleggen of het te onzent en in Indië niet evenzeer noodzakelijk zal zijn in open terreinen meer verspreide vormen aan te nemen.

Ook het gevecht van Elandslaagte werd door den heer de Greve in het debat betrokken en blijkens zijn dupliek geschakeld met de rij der gevechten in gesloten vormen ondernomen. Daar hij dit doet op grond van de frontbreedte der Devon's (een breedte echter die gering was vergeleken bij latere uitbreidingen) merk ik hiertegen op dat in de gevechtsformatie van dit bataljon nog slechts een geringe afwijking was van de op het oefenterrein gebruikelijke. Bij Elandslaagte kwamen herhaaldelijk gesloten troepen onder het vuur der tegenpartij; het kenmerkende der latere gevechten is dat dit zooveel mogelijk werd vermeden. Zooals ik reeds bij het debat opmerkte, ook hier werd zwaar geleden wanneer de gesloten troepen *op open terrein* in het bereik der Mausers kwamen: ook dit gevecht leerde den aanvaller wat hij te vermijden had. Ik lasch hier de schets en beschrijving in door den brieveschrijver van dit gevecht gegeven, opdat men wel beseffe hoe gebrekkig aan Boerenzijde de leiding was en hoe klein het aantal van hen die den strijd met hardnekkigheid volhielden. Opdat men in de publicceering van

dit schrijven geen poging moge zien om een blaam te werpen op de Afrikaners die in dit gevecht streden, merk ik hierbij op dat in de periode van den oorlog, die ik bijwoonde het korps Johannesburgers en Krugersdorpers onder Ben Viljoen tot de dapperste strijders behoorden. Het is dan ook de vraag of zij, die in dit gevecht moedig standhielden, uit een tactisch oogpunt gezien, niet grooter blaam verdienen dan zij, die het gevechtsterrein tijdig verlieten.

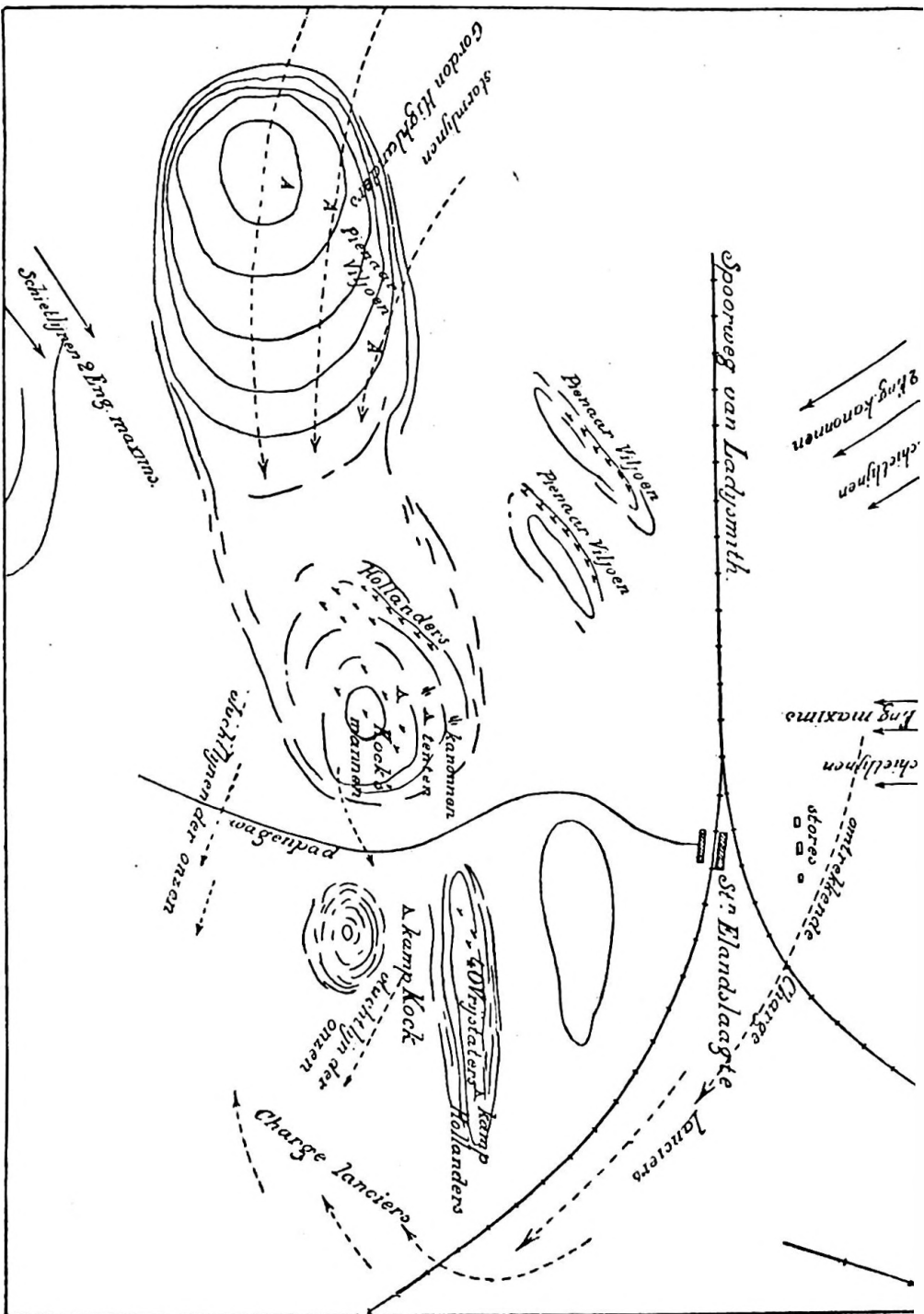
Deze twijfel vermindert in geenen deele de bewondering die we gevoelen voor den heldenmoed in dit gevecht door onze landgenooten betoond.

In de schets die hier volgt (zie blz. 616), is met de terreinverhoudingen wat vrijmoedig behandeld. De afstand van het randje waarop de Boerenstellingen waren tot den spoorweg is 2 à 3 KM. en de breedte van den rand 500 M. hoogstens. De breedte van het vol papier dat de teekenaar bij zich had, noodzaakte hem tot deze vermindering der verhoudingen. Ik heb mij bepaald tot een nauwkeurige copie der schets, waarvan hiernevens de facsimilé gaat. Waar de schets Gordon Highlanders aangeeft leze men hiervoor G. H. en Manchesters. De Imperial Light Horse trokken in de vlakte meer zuidelijk en stelden van daar hunne maxim's (mitrailleurs) op de Boerenstellingen.

TOELICHTING OP SCHETS C.

»Zaterdag 21 October. De colonne van Generaal Kock waarbij 120 Hollanders onder Commandant Lombaard, 35 Duitschers onder Commandant Schiel, 2 kanonnen nl. de 2 maxim-Nordenfelts in 1896 op Jameson veroverd, had order de Biggarsbergen tusschen de stations Glencoe-Junction en Waschbank te bezetten en de spoorwegcommunicatie tusschen de 2 centra Ladysmith en Dundee te verbreken. Ten slotte zouden zij bij den gezamenlijken aanval van Erasmus en Lucas Meijer op Dundee ook in de richting van Dundee moeten oprukken. Ware dit alles volgens instructies van den kriegsraad volvoerd dan zou Dundee met de geheele bezetting en alle kanonnen zonder veel verlies aan menschenlevens in onze handen zijn gevallen.

E. Gevecht bij Elandslaagte. Facsimilé naar een schets, op het terrein vervaardigd (niet op schaal).

Doch zooals gij reeds hebt gezien, Erasmus heeft uit lafhartigheid (ten deele ook door de zware mist) zijn zeer voor-naam deel (hij had een commando van 2000 man en een prachtige positie) niet uitgevoerd.

Hoe nu de colonne? Deze bestond uit \pm 50 privaat volgelingen van Kock, 600 à 650 Afrikaners onder Viljoen en Pienaar, voor het grootste deel stadsketels uit Johannesburg en Krugersdorp behorende tot de zoogenaamde »arme blanken,» niets bezittende, zeer roofzuchtige maar weinig strijdzuchtige individuen, dan 120 Hollanders en \pm 40 Duitschers. De verstandhouding tusschen Kock, Viljoen en Pienaar liet reeds van den beginne af alles te wenschen over en Generaal Kock's bevelen werden niet opgevolgd.

In plaats van op de Biggarsbergen te blijven, rukte dit kleine troepje vooruit tot Waschbank en van daar rukten Viljoen en Pienaar voort tot Elandslaagte, Kock met zijn kleine macht telkens achterlatend en daardoor dwingend hen te volgen. Een trein vol goederen voor Dundee werd te Elandslaagte buit gemaakt en noopte hen daar te blijven. Stelling werd genomen op een heuvel bezuiden het station. (Zie schets)

Des morgens kwam de vijand uit met één batterij (6 kanonnen); kort gevecht van 10—10 $\frac{1}{2}$ u. v.m.; klaarblijkelijk was dit te doen om onze posities te verkennen. Te 2 $\frac{1}{2}$ u. n.m. begon de vijand, die zijn troepen en kanonnen, komend van Lady-smith op eenige mijlen afstand had ontladen, op te rukken en bedekte den kop waarop wij lagen, met honderde projectielen (ik was een der eersten op het slagveld na den slag en nu ik alle anderen slagvelden hier heb gezien, moet ik verklaren dat nergens het vuur zoo hevig is geweest), alle shrapnell's, die ons met een regen van bomkogels, splinters en bomfragmenten overstrooiden. Van onze kanonnen werd er een vrij spoedig stukgeschoten. Toen kwamen de Gordon Highlanders en Manchesters oprukken, die gedekt werden door 6 maxim's, die van twee kanten schietend, duizend en nog eens duizend kogels op ons afvuurden. Toen zijn Pienaar en Viljoen teruggeweken *en gevluht*. Dit heeft de slag doen verliezen want zij hadden

de Highlanders in het vlakke veld onder schot. Door een eigenaardigheid in het terrein kregen Kock en de Hollanders de Highlanders eerst onder schot toen zij op de punten A (zie schets) te voorschijn kwamen. De 40 Vrijstaters hebben nimmer een kans gekregen 1) omdat hun kopje lager was. De Hollanders en de mannen van Kock hebben nu een »stand" vertoond, die schitterend was (waar de Duitschers waren weet ik niet met zekerheid). De Gordon's leden zware verliezen doch ons aantal was te klein en wij waren onder vuur uit vier richtingen (iedere klip op dat terrein heeft vele kogelmerken).

Alles moest ten slotte terugtrekken; velen lagen dood of gewond. Bij het terugtrekken hebben de lanciers een goede kans gekregen en hebben velen der onzen doodgestoken of gewond."

De heer de Greve komt op voor de *oude tactische vormen*, welke gegrond zijn op de oorlogsondervinding in tal van vroegere gevechten opgedaan. Ik noemde in mijn voordracht die gevechtsvormen *in ruimen zin genomen* het uitvloeisel der oorlogsondervinding der laatste Europeesche oorlogen. Mij scheen het toe dat — dewijl toch onze tactische vormen in zoo hooge mate afhangen van het wapen waarmede we vechten — een geheel nieuw wapen, met eigenschappen tot nog toe nimmer op het gevechtsveld gebracht, wel een beduidenden invloed daarop moet hebben. De heer De Greve, die ons de aan allen welbekende uitspraak van den grooten meester nog weer eens in het gehengen roept, schijnt echter het verband tusschen wapenwerking en gevechtsvormen minder scherp te voelen. Hij acht deze meer bepaald door zekere moreele voorwaarden waaraan een troep moet voldoen; en daar nu — moreele factoren $\frac{3}{4}$, materiële $\frac{1}{4}$ — de eerste zooveel zwaarder wegen dan de laatste, hebben ze ook zooveel krachtiger stem bij de bepaling der gevechtsvormen. Ik meen dat dit de bedoeling is van mijn tegenstander, vooral daar hij er bij vermeldt dat de gevechts-

1) Afrikaanderisme.

vormen der Engelschen (de latere) een slag in het aangezicht zijn van een der grondbeginselen der oorlogvoering, een gewelddaad, die ik ook na zijn uitleg niet begrijp.

Ik merk hiertegen op dat de werking van het moderne wapen er ééne is, niet alleen van materiëelen maar in zeer hooge mate van morcelen aard. Thomson heeft daar nog eens op gewezen in het *Handelsblad*. Behalve het rookzwak buskruit zijn de verbeterde ballistische eigenschappen van het geweer hier oorzaak. Ieder strijder maakt onbewust en onwillekeurig een kansrekening bij zichzelf en wanneer de uitkomst daarvan is dat hij over open of nagenoeg open terrein vooruitgaande al op verren afstand van zijn tegenstander *kan* getroffen worden, dat die kans zelfs zeer groot is, dan doet men verstandig dunkt mij — wanneer dat vooruitgaan over open terrein niet te vermijden is — den troep in die formatie te brengen waarbij de levenskansen zoo gunstig mogelijk worden. Dat is zeer zeker niet de dichte tirailleurlinie. Deze trekt — evenals de magneet het ijzer — het vijandelijk lood tot zich, terwijl de tirailleurs in die formatie van de weinige dekking, die het terrein biedt, minder volkomen kunnen gebruik maken.

Bij de Engelschen in Zuid-Afrika was zij ook nog daarom veroordeeld wijl ze de onzichtbaarheid, welke op grootere afstanden de uniformkleur aan den aanvaller gaf, ophief, waarbij een groot, zeer groot voordeel verloren ging.

Wel geloof ik dat onder, voor den aanvaller, gunstige omstandigheden die dichte liniën (die zich bij den aanval natuurlijk samenpakken tot gesloten troepenmassa's) nu en dan succes zullen hebben, b.v. wanneer zij slechts kort of aan zeer geschokt vuur zijn blootgesteld; doch in de meeste gevallen zullen ze aanleiding geven tot het ontstaan van een paniek. Dit is psychologisch zeer verklaarbaar. In kudden vereenigd mist de enkele man het verantwoordelijkheidsgevoel dat het deel is van den strijder, die zelfstandig (binnen zekere grenzen natuurlijk) kan handelen. Hij is een willoos werktuig, maar al te geneigd om de bewegingen der anderen te volgen. Een krachtige wil, uitgaande van den bevelhebber, of een mach-

tige impuls welke aan het geheel is gegeven, kunnen natuurlijk tot het bereiken van het doel voeren. Doch hoe nu, wanneer de wil van den aanvoerder zich niet langer kan doen gelden of wanneer de impuls zich uitput omdat de weg te lang is, die naar het doel voert. Dan is de onbezielde massa, overgelaten aan eigen instinct, slechts te geneigd zich door de uitkomst der fatale kansberekening geheel te doen beheerschen en in de plaats van het moedig voorwaartsgaan, ontardt het gevecht in een panisch terugvluchten of een zich voor goed verbergen in de terreinplooien.

Naar mijn innige overtuiging hebben we in de toekomst noodig zelfstandig willende strijders, en wordt het plicht voor ons, militaire opvoeders, bij de opleiding hiermede te rekenen.

Ik herhaal wat ik reeds in het debat opmerkte, de Engelsche soldaat had een zoodanige opleiding niet ontvangen, en het Engelsche leger ondervond hiervan de nadeelen. Een aandachtige bestudeering van de geleverde gevechten zal den heer de Greve doen zien dat voor de mislukte frontaanvallen in ieder gevecht (uitgezonderd Paardeberg) naast de oorzaak, die hij de eenige acht — te groote spreiding — andere oorzaken door hem gevonden zullen worden. Zijne aarzeling om mij te volgen op den wog, dien ik met beslistheid de juiste acht, zijn zucht om liever om te keeren en een eindweegs terug te gaan, vind ik zeer begrijpelijk. Maar juist omdat ik dit zoo verklaarbaar acht, hecht ik zoo groote waarde aan het feit dat geen der Engelsche officieren, die den strijd medemaakten (zoover mij bekend is althans) aan de zijde des heeren de Greve staat.

Zijne verklaring van hun aanvankelijk niet slagen ligt zóó voor de hand, biedt zich zóó van zelf, dat het onaannemelijk is dat de gedachtegang van mijn tegenstander zich aan geen hunner zou hebben opgedrongen, en toch zijn conclusie is niet de hunne.

De berekening dat de enkele man in de dichte linie minder kans heeft getroffen te worden dan in de ijle linie, komt mij voor er eene te zijn van achter de schrijftafel, en dus een van die uitkomsten, welke door den heer de Greve in zijn repliek

en dupliek zoo terecht als uit den booze in den ban worden gedaan. Mij dunkt dat de wiskunde hier een vergeefsche poging doet der tactiek tot leidsvrouw te zijn. Wellicht zal zij mij duidelijker worden bij herlezing in het gedrukt verslag van de repliek van mijn tegenstander, vooralsnog verklaar ik de logica van zijn gedachtengang niet te begrijpen. Heeft hij wellicht elementen uitgeschakeld, die in de practijk niet strafeloos verwaarloosd mogen worden?

Uit cijfers gevolgtrekkingen te maken moge geoorloofd zijn, wanneer de juiste interpretatie dier cijfers gewaarborgd is — gevaarlijk en onwetenschappelijk wordt deze methode wanneer dit niet het geval is. Is het inderdaad niet zonderling den heer de Greve te hooren zeggen: ik heb *bewezen* dat ge u vergist, wanneer ge zegt dat de Boeren bij Dundee *flauw* vochten. Vooralsnog kan ik mijn tegenstander niet overtuigen dat hij hier *bewijst* met cijfers dat *niet* was wat inderdaad *wel* het geval is geweest.

Wanneer hij zich de moeite wil geven door lectuur en informatie den Boerenstrijder van de eerste gevechten te leeren kennen, dan zal hij het met mij eens zijn dat zijn conclusie alleen bewijst dat zijne bewijsvoering niet deugt.

Ten slotte nog dit: het is mij niet bekend of de heer Asselbergs de dupliek van den heer de Greve onder de oogen zal krijgen, mocht dit niet het geval zijn, dan moet ik nog even reageeren op de laatste woorden van den heer de Greve. Type van een aanval der Boeren kan de heer A. moeilijk het gevecht bij Rooirandjes genoemd hebben, om de eenvoudige reden dat het niet tot een aanval is gekomen. De order was wel is waar aan het 250 man sterke commando gegeven den aanval uit te voeren, doch met den last om vóór dagbrek aan den voet van de Rooirandjes te zijn. Die lastgeving werd niet uitgevoerd, het was reeds dag toen de dekkende donga werd verlaten. Dat een aanval over open terrein — *in welken vorm ook* — in die periode van den oorlog niet zou ondernomen worden, was begrijpelijk voor wie de Boerenopvatting (uit die

dagen) van den strijd kent. Het gevecht heeft zich tot een beschieting op grooten afstand (700 M.) bepaald. Majuba, Nicholson's kop, Spioenkop, Willow-Grange zijn de namen die Boereaanvallen typeeren. Wanneer het terrein zoo open is als het Afrikaansche Hooge Veld zal een aanvaller van den frontaanval moeten afzien — tenzij onder bijzondere omstandigheden — en zijn heil zoeken in overvleugeling en omvatting en dus evengoed als de Engelschen tot groote frontuitbreiding gedwongen zijn.

BIJLAGE III.

Niet-uitgesproken opmerkingen door den heer S. van AKEN.

De verhoogde stemming waarin de met zooveel warmte nitgesproken rede van den geachten Spreker ook mij bracht, werd spoedig getemperd toen ik mij afvroeg, wat er van ons terecht zou komen, indien wij ons onafhankelijk volksbestaan tegen een overmacht moesten verdedigen. De beste tactiek, een plichtgetrouw officierskorps dat tot het brengen van de grootste offers bereid is, en de beste bewapening, ze zullen ons niets baten, zoolang bij de legervorming niet het beginsel van algemeenen oefenplicht wordt gehuldigd en bij de voorbereiding tot dien plicht en bij de opleiding van den soldaat niet *algemeene fysieke ontwikkeling en zelfstandigheid* tot einddoel worden gesteld en elke *bevolen* handeling niet den stempel van de *strengste discipline* draagt.

Voorloopig is bij ons van deze hoofdzaken volstrekt geen sprake en iedereen, die ernstig over den toestand nadenkt, zal met mij tot de conclusie komen, dat ons leger zijn taak »de hand-

having van onze onafhankelijkheid" volstrekt niet kan vervullen.

Ja, erger nog. geen Nederlandsche divisie zal 't tegen een divisie van gelijke sterkte van onze vermoedelijke tegenpartij met kans op goeden uitslag kunnen opnemen.

Het college in tactiek hier heden avond door zoo bevoegde sprekers op zoo uitnemende wijze gegeven, heeft mijne reeds lang bestaande overtuiging in dezen volkomen bevestigd.

De hedendaagsche tactiek doet een beroep op alle mensche-lijke hoedanigheden en eigenschappen. Ze eischt taaigheid, vlugheid, kracht en schietvaardigheid, ze is eenvoudig niet toe te passen zoo lang niet elk man de hoogste discipline kent, zoo lang wilskracht, moed en zelfvertrouwen zijn eigendom niet zijn en zoolang hij bij gemis aan het voorgaande niet over de zelfstandigheid beschikt, die hem, zooals de geachte Spreker het uitdrukte, zijn oigen generaal maakt. Wat een ontzaglijke afstand moet er worden afgelegd eer dit ideaal bereikt is en hoeveel malen wordt die afstand noodeloos vergroot door den onverantwoordelijken slakkengang waarmee bij ons erkend goede beginselen worden toegepast!

De soldaat van heden, de schoen- en kleermaker van gisteren, morgen zijn eigen generaal! 't Klinkt als in een sprookje.

En welke militaire waarde kan nog worden toegekend aan iemand, die slechts enkele maanden de uniform droeg en dan, na drie of meer jaren met verlof te zijn geweest, onmiddellijk mee moet optrekken?

Ik beklag de officieren, die de vruchten van hunne studie met zulke menschen in practijk moeten brengen en daarmee ook hunne eer moeten berechten.

Kracht en taaigheid worden verlangd!

Doch heeft men het recht op het aanwezig zijn daarvan te rekenen waar overlading, eenzijdige arbeid en een totaal verwaarloosde fysieke opvoeding maar al te duidelijk hunnen stempel op onze dienstplichtigen drukken? Elders heb ik het herhaaldelijk met feiten en cijfers bewezen, dat zelfs een drie-jarigen eerste oefeningstijd niet voldoende is om het verzuim, vóór den 20-jarigen leeftijd begaan, in te halen.

Wilskracht, vastberadenheid, tegenwoordigheid van geest, moed en zelfvertrouwen zijn in het moderne gevecht voor den soldaat noodzakelijk, zooals uit de waarnemingen van den geachten Spreker duidelijk blijkt en ook in het leerboek der tactiek van de heeren Hoogenboom en Pop wordt aangegeven.

Zou men in ernst meenen, dat deze hoedanigheden als latente krachten bij ons Nederlanders bescheiden verscholen liggen om plotseling te worden opgemerkt als wij er behoefte aan hebben?

»Ieder man zijn eigen generaal», dus binnen de grenzen van de hem verstrekte opdracht ter bereiking van het gemeenschappelijk doel, een volkomen *zelfstandige* persoonlijkheid!

Een eere-salut voor den psycholoog-paedagoog, die dit kunststuk in den vastgestelden tijd, met de opvoedingsmiddelen waarover men in het leger beschikt, klaar speelt.

Discipline van de hoogste orde is een onafwijsbare eisch.

Ik vraag al meer, hoe komt men er aan? Bij de meer ontwikkelden kan ze, als een uitvloeisel van de opvoeding verondersteld worden aanwezig te zijn, doch bij den mindere? Bij deze moet ze stelselmatig worden aangekweekt; de strengste plichtsvervulling *moet* van den eersten dag af worden geëischt en elke bevolen handeling *moet* met de grootste snelheid en de pijnlijkste nauwkeurigheid worden verricht. Met pogingen om als »goede man» te worden aangeduid komt men er niet. Het niet *streng* de hand houden aan alle *weloverroegen* voorschriften en het *gemoedelijk* exerceeren hebben tengevolge, dat b.v. de nog in de uniform rondlopende verlofgangers reeds den meerdere zonder groeten voorbij gaan; zij bewijzen daardoor, dat de militaire opvoeding niet in staat is geweest hen met den verplichten eerbied voor het gezag te imbibeeren.

De critiek op de rede door den heer Ram uitgesproken, raakte vooral de tactiek der Boeren waarmée de geachte Spreker zich in vele opzichten vereenigen kan, omdat de *ervaring* hem, en waarschijnlijk ook de andere militaire attaché's,

leerde dat ze een noodzakelijk gevolg is van een andere wapenwerking. Die *andere wapenwerking* maakt *andere tactische vormen* en deze weder *een andere opleiding* noodzakelijk, een opleiding die, waar de band tusschen aanvoerders en ondergeschikten in het gevecht niet dan uiterst los kan zijn, in de eerste plaats gericht moet worden op de *ontwikkeling der zelfstandigheid* en in de tweede plaats op *zelfvertrouwen*, dat de man vinden kan in de vrije beschikking over zijne physische kracht en in groote schietvaardigheid. Als leek vraag ik bescheiden of de geëerde critici deze *hoofdzaken* uit sprekers betoog, naar aanleiding van zijne *ervaringen* uit den oorlog in Zuid-Afrika op den voorgrond gesteld, niet te veel over het hoofd hebben gezien?

Zelfstandigheid en *schietvaardigheid*, Spreker wenscht ze ook bij ons het gevolg der opleiding te doen zijn waartoe hij, en terecht, »de opvoeding in de kazerne de bekroning wil doen worden van een opvoeding, die reeds op jeugdigen leeftijd begint en waarbij aan de ontwikkeling voor plichts- en gemeenschapsgevoel alle aandacht wordt gewijd.» (pag 223.)

Voor mij ligt de kern van sprekers betoog in de uitvoering van dit denkbeeld, omdat naar mijn vaste overtuiging de bruikbaarheid van ons leger en dus de handhaving van ons zelfstandig volksbestaan daarvan geheel afhankelijk zijn.

Waar een *niet-deskundige* Volksvertegenwoordiging, een korten eersten oefeningstijd vaststelde, zonder een voorafgaande deugdelijke algemeene voorbereiding te *eischen*, daar ligt 't op den weg van deze Vereeniging — op enkelen na uit *deskundigen* samengesteld — met klem op het groote gevaar te wijzen, wat ons dientengevolge bedreigt en op onverwilde toepassing der middelen aan te dringen, die kunnen worden aangewend om dit gevaar te keeren. Die middelen zijn uit het voorafgaande af te leiden.

In het leger worde men eerst dan »gemoedelijk» wanneer door het dienen naar de *strengste militaire beginselen* gemoedelijkheid, zonder het minste gevaar voor het gezag, in de plaats van strengheid kan worden gesteld. Bij het oefenen stelle men

chter *altijd* de hoogste eischen aan snelheid en nauwkeurigheid.

Een breed opgezette lichamelijke opvoeding in de Lagere School, die na het verlaten daarvan in leerlingen-afdeelingen en vervolgens in de gymnastiek-vereeningen wordt voortgezet en schietoefeningen op groote schaal vormen de eenige basis, waarop ons leger tot den hoogsten graad van bruikbaarheid kan worden opgevoerd.

Naast de intellectueele eischen stelle men ook fysieke eischen voor de toelating tot de inrichtingen van militair onderwijs; van hen, die voor korten eerste-oefeningstijd in aanmerking willen komen, verlange men *geleidelijk stijgende* lichamelijke geoefendheid en alle dienstplichtigen, die niet naar behooren aan de reglementaire voorschriften voldoen, verplichte men tot langer verblijf onder de wapenen.

Deze eischen zullen het juiste middel blijken te zijn om school- en gemeente-autoriteiten indirect tot een krachtige bevordering van lichaamsoefeningen en tot het aanleggen van schietbanen te verplichten.

Slechts langs dezen weg kan »de opvoeding in de kazerne de bekroning worden» van de algemeene volksopvoeding en kunnen in het leger militieplichtigen komen, die gedisciplineerd, fysiek sterk en wakker van geest zijn, menschen met wilskracht, zelfvertrouwen en zelfstandigheid; slechts zóó kan een strijdbaar leger worden gevormd, dat een weerbaar volk achter zich heeft.

Vorenstaand programma, dat ik in dit kort bestek niet gedétailleerd kan uitwerken en toelichten, *moet* in het belang van Volk en Staat ten spoedigste worden voorbereid en uitgevoerd; het is een niet geringe verdienste van den geachten Spreker, dat hij op de noodzakelijkheid der aansluiting van de opvoeding met den dienst in het leger, de aandacht vestigde.

BIJLAGE IV.
—

Antwoord van den heer MIJSBERG aan den heer G. J. C. A. POP,
in verband met de door dezen Spreker gemaakte opmer-
kingen betreffende de lezing, opgenomen in
Verslag IV jg. 1901-1902.

Daar ik het voorrecht miste de vergadering van den 20sten Maart bij te wonen, zij het mij vergund hier met een paar woorden de opmerkingen te beantwoorden, die de heer G. J. C. A. POP, naar aanleiding van het uitgewerkte voorbeeld van een vluchtig versterkte stelling voor een Nederlandsche Divisie, door mij in de vergadering van 16 Januari jl. ten beste gegeven, in het midden heeft gebracht.

In de allereerste plaats moet ik de gedachte verre van mij werpen als zoude het bij mijne voordracht ook maar eenigszins mijn doel zijn geweest de Boerentactiek bij onze rechtwijze te willen inleiden. Ik ga echter verder en heb bij de door mij uitgesproken denkbeelden en bij de door mij voorgestane inrichting van een versterkte stelling zelfs geen rekening gehouden met hetgeen in de laatste jaren van de gevochtsvelden van Zuid-Afrika in verschillende soort van berichten tot ons is gekomen. Ik voor mij geloof ook niet, dat de tijd reeds daar is, dat men van hetgeen die oorlog voor leerzaams heeft opgeleverd, in den vorm van bepaalde leerstellingen, partij zou kunnen trekken. Maar afgescheiden daarvan; reeds lang voor men aan eenen Zuid-Afrikaanschen oorlog dacht, werd, waar de terreinsomstandigheden dit veroorloofden, door mij een uitgebreidheid van de verdedigende stelling voorgestaan, als ik bij de uitwerking van het voorbeeld in toepassing bracht. En nu is het natuurlijk niet onaangenaam, dat, wanneer men op min of meer theoretische gronden tot een zekere wijze van terreinversterking is gekomen, men veruceemt dat in den Zuid-

Afrikaanschen krijg stellingen van veel grooter uitgebreidheid met veel minder troepen met succes tegen groote overmacht zijn verdedigd geworden. Mag daarin al geen aanleiding bestaan, om maar dadelijk tot die grootere uitbreiding over te gaan, zeker geven dergelijke feiten geen reden, om van een vaststaande meening terug te komen.

Duidelijk is het mij voorts niet hoe men, mijne versterkte en bezette stelling beschouwende, tot het denkbeeld van imitatie van de Boerenvechtwijze kan komen. Waar toch van de Boerenstellingen wordt vermeld — de heer Pop haalt het aan op blz. 526 — »dat daarbij ALLE troepen in eerste linie waren gebracht en dat van reserves in den regel GEEN SPRAKE WAS,» daar wensch ik er de aandacht op te vestigen, dat ik bij de bezetting van de door mij ontworpen stelling *bijzonder groote* reserve-afdeelingen heb ingedeeld, grooter dan in het Leerboek der Tactiek van de heeren Hoogenboom en Pop als norm worden aanbevolen.

De algemeene reserve bedraagt bij mij 5 bataljons van de 12 en deze had, volgens 't leerboek, slechts 3 bataljons sterk behoeven te zijn. In den noordelijken sector bedraagt de sector-reserve 1 bataljon van de 4, (dus cf. 't leerboek); in den zuidelijken daarentegen 1 bataljon van de 3 (alweer meer dan het leerboek aangeeft), terwijl de vakreserve in twee van de vijf vakken *de helft* en in de drie overige $\frac{1}{4}$ van de vakbezetting bedraagt.

Geloof ik dus dat er geen sprake mag wezen van een nabootsing van de »Boerenvechtwijze», er is nog een ander punt in de opmerkingen van den heer Pop, dat mij min of meer als een verwijt in de ooren klinkt, en welk verwijt ik geenszins meen verdiend te hebben. Ik zou namelijk in mijn voordracht verzuimd hebben den graad van weerstand te vermelden, dien de Divisie-Commandant van de divisie verlangt bij de verdediging van de ingenomen stelling, terwijl de bevelen, welke ik als bijlagen aan mijne voordracht toevoegde, omtrent »dit cardinale punt» het stilzwijgen zouden bewaren.

Nu wensch ik er slechts even op te wijzen dat ik in punt

2 van het Divisiebevel den Divisie-Commandant o. m. het volgende in den mond leg :

»Ik heb de opdracht ontvangen het verder voorwaarts rukken »van den vijand door de Betuwe *met kracht te beletten*.

»Ter voldoening aan die opdracht zal de 3e Divisie morgen »een **VLUCHTIG VERSTERKTE STELLING** inrichten en bezetten »en *daarin den vijand afwachten.*»

En dan wensch ik te vragen of uit die woorden zou mogen worden afgeleid, dat het de bedoeling zou zijn den vijand slechts een luttelen tegenstand te bieden, hem bijv. alleen tot ontwikkeling te nopen, op te houden, enz., maar een beslissenden strijd te ontgaan en dus ter juister tijd terug te trekken? M. i. volstrekt niet. De Divisie-Commandant verlangt dat in de bezette stelling de vijand zal worden afgewacht en hem daarbij het verder voorwaarts rukken *met kracht* zal worden *belet*. Bij dezen strijd zal dus wel degelijk de beslissing gezocht mogen worden. Ik acht dan ook in het Divisiebevel den graad van weerstand, welke geboden moet worden, voldoende duidelijk omschreven.

Het hoofdbezwaar van den heer Pop is gericht tegen de frontuitbreiding van mijne stelling, die door hem te groot wordt geacht. Waar, bij de beschouwingen daaromtrent, mijn geachte bestrijder tot de conclusie komt (blz. 538), dat ik in een stelling met aangeleunde vleugels voor een divisie *normaal* een frontontwikkeling van $12\frac{1}{2}$ KM. bij vluchtige versterking gewettigd zou achten, daar moet ik al dadelijk opmerken — in 't midden latende of bij het bepalen van de front-uitgebreidheid van een stelling door het meten langs de lijn der loopgraven de juiste maatstaf wordt gekozen — dat ik daarvoor volstrekt **GEEN normale** maat wensch aan te nemen. M. i. is dat ook niet mogelijk. Ik heb op blz. 242 van mijne voordracht juist betoogd dat men de bezettingssterkte niet eens vooral per M'. lengte der stelling kan bepalen.

Ik heb echter mede, om te doen uitkomen dat de door mij *in dat bepaalde geval aangenomen* frontontwikkeling niet buiten verhouding groot kon worden genoemd, getracht langs

theoretischen weg tot de bepaling van die maat bij een versterkte stelling te geraken, en kwam toen voor één divisie tot een lengte van 9600 M. Wenscht men dus bepaald te dien opzichte van een *norm* te spreken, dan zou daarvoor laatstgemeld cijfer aangenomen moeten worden.

Kan men zich daarmede nu niet vereenigen, dan had ik mogen verwachten, dat die, door mij ontwikkelde, theoretische grondslag zou worden aangevallen en bijv. aangetoond zou zijn, dat een voortdurend in werking zijnd geweer *niet* in staat is op een frontbreedte van 1.4 à 1.5 M. den aanvaller het avanceeren tot de kleinste afstanden te beletten, of dat bewezen zou zijn, dat een reserve-afdeeling — uitsluitend bestemd tot het aanvullen van verliezen —, welke in sterkte gelijk is aan de tirailleurlinie, *te klein* moet worden geacht, of wel bepaald zou zijn hoeveel geweren een aanvaller in werking moet en kan brengen, om bijv. vuuroverwicht te verkrijgen op een verdedigende, in een behoorlijke loopgraaf opgestelde compagnie, enz.

Nu zulks niet is geschied en men zich uitsluitend beroept op voorbeelden uit den oorlog van 1870/71, terwijl sedert een geheel ander infanterie-wapen werd ingevoerd, en men geen nadruk legt op de versterking van het terrein, waardoor toch de verdediger het gevechtveld zooveel mogelijk te zijnen voordeele heeft gewijzigd, nu is er voor mij geen enkele reden om ook maar in 't minst van de door mij verkondigde beginselen terug te komen.

Wanneer ik hier nog een enkel woord aan toe wil voegen, dan zou het zijn om den heer Pop en de andere heeren, die zich met hem op 't zelfde standpunt stellen, uit te noodigen eens na te gaan, hoe het aanvallende Legerkorps in de door mij uitgewerkte onderstelling, zal moeten handelen om de stelling te doorbreken; hoe die 25000 geweren en 144 stukken (de 2000 sabels zal ik maar buiten beschouwing laten), over het front van \pm 10 KM. verdeeld moeten worden, om den verdediger den indruk te geven dat men in 't noorden, in 't zuiden of in 't centrum de beslissing zoekt, en wat alsdan

voor den eigenlijken beslissenden aanval overblijft. Daarbij na te gaan hoeveel geweren de aanvaller in werking moet brengen, om den verdediger tot het oprukken van vakreserves te noodzaken, hoeveel tijd er mede gemoeid is om zóó te naderen, dat ook sector- en wellicht deelen van de algemeene reserve moeten worden ingezet, enz., enz. Wordt dit met aandacht nagegaan en worden de moeilijkheden van den aanval daarbij wel overwogen, dan zal het hun, naar ik geloof, blijken, dat de Nederlandsche Divisie, met kans op goeden uitslag, aan hare opdracht zal kunnen voldoen.
